PROZĂ DE HEINRICH BÖLL • ARTE • ESEU • REVISTA STRĂINĂ

ANUL XVI
Nr. 25 (582)
Sîmbătă
23 iunie
1973
10 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Prestigiul poeziei de circumstanţă

„Lumea, spune Goethe, este atît de mare, atît de bogată, şi viaţa ne oferă un spectacol atît de divers, încît subiectele pentru poezie nu lipsesc niciodată. Dar e nevoie să existe întotdeauna poezii de circumstanţă, cu alte cuvinte realitatea trebuie să ne furnizeze ocazia şi materia. Un caz particular devine general şi poetic numai prin faptul că este tratat de un poet. Toate poemele mele sînt poeme de circumstanţă. Ele se inspiră din realitate şi pe această realitate se sprijină şi se întemeiază. N-am ce face cu poeme care nu se sprijină pe nimic".

Fiind de acord cu afirmaţia lui Goethe că „orice poem este de circumstanţă", vom fi în acelaşi timp de acord că poezia de circumstanţă nu înseamnă de loc o reverenţă la adresa evenimentului, că nu se poate reduce la un simplu comentariu aplatizat al faptului divers, nici la o înşiruire de date statistice camuflate de imagini incolore, nici la fugitive constatări la faţa locului pe baza cărora se emit anumite concluzii şi se fixează jaloane mai mult sau mai puţin imaginare.

„Un poet, spune mai departe Goethe, dovedeşte ce poate atunci cînd spiritul său este capabil să descopere într-un subiect banal ceva interesant. Realitatea trebuie să furnizeze motivul, punctul de plecare, nucleul propriu zis. Îi revine poetului efortul de a închega un întreg plin de frumuseţe şi de mişcare".

Îi revine poetului, aşadar, datoria supremă de a smulge poemul de circumstanţă din ghiarele mediocrităţii, printr-un efort liric permanent care îi relevă semnificaţia majoră a momentului circumstanţial, prin efortul de a constitui, în jurul nucleului pe care i-l furnizează realitatea imediată, o imagine durabilă şi chintesenţială, care să poată străluci, prin interioara sa lumină revoluţionară, asemeni unui enorm crin de apă scăldat de razele solare.

Poezia de circumstanţă veritabilă trebuie să exprime lumea reală, dar totodată lumea interioară, adevărul pe care îl descoperim întotdeauna în noi dacă ţinem ochii deschişi.

Dacă lumea reală n-a izbutit să pătrundă în inima şi cugetul poetului şi să locuiască acolo ca la ea acasă, acesta nu va putea restitui niciodată oamenilor altceva decît abstracţiuni eronate şi confuze, vise informe, credinţe absurde.

Travaliul de reflecţie, necesar pentru elaborarea poemului, nu se va putea realiza şi acest poet, pentru care realitatea are consistenţa unei fantome, se va amăgi pe sine vorbind fantomatic.

Oamenii sînt egali prin deosebirile lor", — afirmă William Blake, vizionarul. Egalizînd aceste deosebiri, prin intermediul elementelor pe care i le oferă circumstanţa, poetul va uni sensibilitatea, judecata şi imaginaţia sa cu această lume reală, pe care trebuie s-o cunoască, s-o înţeleagă şi să o transforme, şi făcînd acest lucru cu sinceritate şi pasiune, va izbuti să împrumute poemului de circumstanţă puterea de a proiecta prezentul în viitor, oferindu-i osatura de rigoare : delicată şi aeriană ca osatura păsărilor călătoare şi totuşi solidă şi fermă, în raport cu condiţiile unui zbor de lungă durată.

Dar pentru a înfăptui această admirabilă lucrare se cere, în primul rînd, ca circumstanţa să se acorde cu cele mai simple dorinţe ale poetului, cu inima, spiritul şi raţiunea lui, căci numai astfel poemul de circumstanţă trece de la particular la general, căpătînd un sens valabil şi trainic, numai astfel el poate fi, în acelaşi timp, un instrument de investigaţie şi de proiecţie, în acelaşi timp sondă şi jet, permiţînd imaginei să urmeze dorinţa ca limbile orologiului fixat în imensul turn de veghe al progresului uman.

Memoria dispare, dar conştiinţa rămîne.

Iată deci, nu trebuie să confundăm poezia de circumstanţă cu poezia de comandă. Poezia de comandă nu parvine să corespundă decît întîmplător dorinţei, convingerii profunde şi sensibilităţii poetului.

Poezia de circumstanţă veritabilă trebuie să izbucnească din lăuntrul poetului cu precizia imaginei care izbucneşte dintr-o oglindă fidelă şi celorlalţi oameni. Aşa înţeleasă ea se poate numi „comandă socială", după expresia lui Maiakovski, în opoziţie cu comanda întîmplătoare care ne furnizează, aproape întotdeauna, exponate hibride.

De pe poziţia poemului de circumstanţă care include un permanent efort de înţelegere şi spontaneitate lucidă, poezia, folosind diverse metode de abordare a realităţii şi o tehnică nelimitată, s-a împotrivit conceptului artificial al fixaţiunii şi imuabilităţii într-o lume care se află în continuă interdeterminare.

De pe poziţia poemului de circumstanţă care îşi păstrează prestanţa şi prestigiul, poezia a ţinut să realizeze o ţesătură capilară care să asigure schimbul constant efectuat în gîndire între lumea exterioară şi lumea interioară, să afle un numitor comun pentru cursul necesităţii interioare şi cel al necesităţii exterioare şi să elimine, în măsura posibilului, ideea deprimantă a divorţului ireparabil dintre acţiune şi vis, instaurînd, în locul unui comportament virtual cu caracter individual, voinţa practică de eliminare a cauzelor profunde ale mizeriei umane şi ale tulburării raporturilor sociale promovate de dialectica materialistă, dîndu-şi silinţa să aplice, în toate împrejurările, cuvintele lui Marx : „mai multă conştiinţă".

De pe poziţia poeziei de circumstanţă înţeleasă ca o placentă a progresului, poeţii au încercat şi încearcă să detecteze acel unic acord în care caracterul contradictoriu al termenilor, disimulaţi în propria lor substanţă, se transformă, printr-o superbă mişcare de levitaţie, într-un neîntrerupt poem cu mii de feţe, recalificînd, în durata lui, timpul ca spaţiu al realităţii noastre, hrănind, fără contenire, marele rug al alianţei şi prezenţei noastre comune.

Despre poziţia poeziei de circumstanţă, înţeleasă ca un omagiu adus libertăţii, poeţii au respins dominaţia unei arte statice, incapabilă să sondeze şi să exprime giganticul tumult al epocii noastre, au respins o artă redusă, în ultimă instanţă, la un enorm panou fotografic şi sarbede răspunsuri stereotipe, deschizînd poeziei infinite perspective care continuă să se interfereze la marginile orizontului, continuă să apară pe marile platouri ale gîndirii vizionare, profilînd o mitologie a viitorului.

Virgil Teodorescu

Imperativele muncii noastre

Niciodată, se ştie, factorul de progres social nu a avut importanţa pe care o are astăzi în România. O preţuire cu adevărat clară şi exactă a valorii şi puterii sale face astăzi drumul şi destinul nostru în lumea contemporană mai ferm şi mai sigur decît oricînd. Trăim un timp în care ideile de progres nu rămîn sterpe ci devin realitate pentru că răspund cerinţelor vii ale etapei istorice pe care o străbatem şi sînt specifice ei. În acest sens politica a devenit la noi o ştiinţă. Ea determină cu exactitate în ce fază a existenţei sociale ne aflăm, ea recunoaşte adevărul în complexul de motori ce mişcă lumea înainte şi o călăuzeşc în formele variate şi niciodată repetabile ale dezvoltării. A înţelege cum din trecut s-a dezvoltat prezentul şi care este direcţiunea ce aparţine viitorului înseamnă a determina cu precizie caracterul obiectiv necesar al progresului. Fiecare inimă de om activ şi treaz din această ţară ritmează efortul accelerat şi continuu de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România.

În largul cadru al vieţii noastre sociale de azi, evenimentul politic pătrunde progresiv toate structurile, acţionează în profunzime asupra modurilor noastre de a simţi şi a gîndi, deschide căi noi spiritului de iniţiativă şi posibilităţilor creatoare. Puterea de înţelegere concretă a necesităţilor obiective ale dezvoltării noastre de cuprindere largă a tuturor fenomenelor proprii etapei pe care o străbatem, caracterizează însăşi esenţa hotărîrilor şi măsurilor care se adoptă în cele mai înalte forumuri ale ţării. Însuşindu-şi orientările şi indicaţiile date de secretarul general al partidului. Plenara Comitetului Central din 18 şi 19 iunie 1973, precum şi lucrările Sesiunii a X-a a celei de a şasea legislaturi a Marii Adunări Naţionale, au dezbătut şi aprobat idei şi sarcini importante din viaţa politică, economică şi socială. Vastul program cu prevederi pe o perioadă îndelungată, elaborat de Congresul al X-lea şi Conferinţa Naţională a Partidului, îşi găseşte realizarea practică în activitatea susţinută care se desfăşoară pe toate planurile vieţii noastre politice şi sociale. Convergenţa tuturor eforturilor în direcţia înfăptuirii acestui program este o condiţie necesară a realizării sale în bune condiţiuni. Complexitatea sarcinilor izvorîte din vastul Program al făuririi societăţii socialiste în perspectiva viitorului presupune analiza obiectivă a factorilor în stare să asigure transpunerea în viaţă a acestuia. Toate faptele sînt realizate de oameni şi e normal ca acei oameni care sînt apţi pentru fapte să deţină şi realizarea lor. Măsurile cu privire la perfecţionarea învăţămîntului, conform cerinţelor dezvoltării economico-sociale a societăţii noastre, (care au constituit obiectul primului punct al ordinei de zi a recentei Plenare a Partidului) sînt o elocventă oglindire a acestei preocupări de largă amploare. „O planificare judicioasă — arăta tovarăşul Nicolae Ceauşescu în cuvîntarea sa în încheierea dezbaterilor la această problemă — cere o cunoaştere mai bună a perspectivei de dezvoltare economică, socială a ţării. Avem un plan cincinal, avem prevederi pe o perioadă mai îndelungată, dar am impresia că nu s-a ţinut seama în suficientă măsură de acestea pentru a se asigura pregătirea cadrelor de care avem realmente nevoie şi pentru a se evita şcolarizarea unor cadre pentru specialităţi sau sectoare de care nu avem nevoie".

Perfecţionarea şi adaptarea sistemului de învăţămînt la nevoile etapei moderne şi a Programului general de dezvoltare a ţării este o chestiune de un deosebit şi actual interes. Funcţia didactică se situează în centrul problemelor pe care le ridică astăzi, pretutindeni în lume, necesitatea de a acorda învăţămîntul cu noile trebuinţe ale omului şi societăţii. Cu atît mai mult această preocupare are pentru noi, care sîntem angajaţi într-un vast program de perspectivă, o pondere deosebită. Organizarea sistematică a perfecţionării învăţămîntului, imperativul formării continue în procesul didactic, în concordanţă cu cerinţele vieţii şi producţiei, s-au desprins cu claritate din lucrările Plenarei.

„Învăţămîntul, a subliniat tovarăşul Nicolae Ceauşescu, este cel mai mobil sector social şi trebuie să ţinem permanent seama de acest lucru. Activitatea noastră trebuie să fie şi ea foarte mobilă. Mai mult ca în alte domenii se cere multă operativitate, energie, participare activă".

În acelaşi plan, al asigurării potenţialului de energie umană necesar transpunerii în viaţă a programului de perspectivă, considerarea rolului social, moral, economic şi politic al femeii în societatea noastră capătă un accent deosebit. De obicei, două categorii de factori contribuie la creşterea rolului pe care îl reprezintă în societate elementul feminin : cei legaţi de universalizarea noţiunii de demnitate umană, deci factori etici, şi factori materiali legaţi de necesitatea funcţionării societăţii. Datoria de a despovăra femeile de situaţii şi atitudini discriminatorii sau de inegalitate constituie pentru întreg ansamblul omenirii un efort de conştiinţă evident. Totodată, cadrul transformărilor societăţii noastre socialiste pune conştiinţei colective probleme de ordin psihologic : societatea trebuie să dobîndească o nouă atitudine a spiritului. Nimeni nu este mai în măsură decît femeile să stimuleze şi să promoveze aceste mutaţii psihologice în cadrul societăţii, al producţiei, al familiei. Elementul feminin reprezintă o mare rezervă de energie şi creşterea rolului său în viaţa socială e strîns legată de dezvoltarea generală a ţării.

„O altă mare problemă — a subliniat secretarul general al partidului — este aceea a rolului important pe care îl are femeia în societate, de a da viaţă, a creşte şi a educa tînăra generaţie, în asigurarea tineretei însăşi a naţiunii noastre socialiste".

Programul privind accelerarea creşterii economiei în vederea făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate este cadrul general în care toate aceste importante probleme îşi află sensul şi soluţionarea. Realizarea Complexului hidro-energetic şi de transport Dunărea — Marea Neagră, hotărîtă de recenta Plenară, reprezintă o necesitate a economiei ţării şi reflectă potenţialul actual al industriei noastre, al forţei creatoare a naţiunii. Valoarea pe care munca, producerea efectivă de bunuri materiale şi spirituale o capătă în contextul eforturilor general de creştere a economiei se oglindeşte în aplicarea consecventă a măsurilor privind mai buna folosire şi repartizare a forţei de muncă. Mobilizarea largă a întregii capacităţi de muncă a naţiunii noastre angajate într-un nobil efort îşi află reflectarea în toate măsurile şi sarcinile stabilite de Plenara Comitetului Central precum şi în legile dezbătute şi adoptate de Marea Adunare Naţională. Structura armonioasă a acestor hotărîri şi măsuri se poate vedea şi din următorul fapt : în plin ritm industrial, de dezvoltare continuă a forţelor de producţie şi de tehnologizare. Partidul şi poporul îşi fac o datorie de onoare din a asigura totodată protecţia şi apărarea mediului ambiant împotriva noxelor, a poluării apelor, aerului şi pămîntului de către reziduurile industriale, pentru păstrarea nealterată a frumuseţilor cu care natura a hărăzit România. O civilizaţie raţională ca aceea pe care o construim nu îşi poate permite să treacă cu vederea aceste cerinţe contemporane de ocrotire a echilibrului natural.

Complexitatea problemelor ce au stat în centrul dezbaterilor recentei Plenare a Comitetului Central al Partidului Comunist Român şi Marei Adunări Naţionale, caracterul lor actual şi totodată continuu şi de perspectivă sînt proprii ţării noastre, aflată în plin efort de creaţie, făurindu-şi o civilizaţie socialistă, în constantă autodesăvîrşire.

Luceafărul

ANA IPATESCU — sculptură de Iulia Oniţă

Sigiliul de aur

La capătul numeroaselor acte omagiale, prilejuite de sărbătorirea a 125 de ani de la revoluţia din 1848, sub impresia decantării semnificaţiilor sale actuale, apar şi mai fascinante profilurile celor ce au slujit-o cu demnitate şi daruire integrală. De unde această atracţie, oricît de insistent şi oricît ar aproape ar fi priviţi ? Desigur, din imposibilitatea de a-i contempla în serie ori separat, fără a nu avea concomitent imaginea pleiadei, măiestrului căreia abia îşi dezvăluie adevăratele proporţii şi autenticitatea de exponenţi ai unei cauze de o inepuizabilă reverberaţie.

Rareori o generaţie sub imboldul energiilor sale reprezentative izbuteşte să-şi strîngă mai jerm rîndurile, să ajungă la o unanimitate mai entuziastă de spirit şi de năzuinţi cu momentul istoric din care a ieşit, încît să rămînă definitiv în memoria posterităţii chiar sub denumirea acelui moment, cum s-a întîmplat generaţiei de la 1848. Era şi aceasta, ca orice generaţie, alcătuită din elemente extrem de diverse. Veneau pe drumuri rasfirate, din colţuri de ţară şi medii diferite, de pe la alte şcoli, ca să-şi dezvolte zestrea personală mai mare sau mai mică, fiecare după cum se pricepea şi după cum îi va ajuta şi norocul. Firesc, unii erau mai înzestraţi pentru meseriile lucrative, alţii se simţeau atraşi de studiu, de erudiţia cărturărească : unii aveau aptitudini organizatorice, administrative, alţii se lăsau furaţi mai curînd de bucuriile contemplaţiei ; pe unii îi caracterizau realismul, ambiţia întreprinzătoare, simţul concretului imediat, pe alţii frenezia imaginativă, reverie grandioasă, cutezanţa îmbrăţişării orizonturilor nemărginite înfăşurati în mantia romantică.

Care mai robuşti, mai dinamici, mai nerabdători, care mai solitar-interiorizaţi, meditativi, indiferent de profesie, — dascali, avocaţi, militari, gazetari, actori, agronomi, librari, zugravi, tipografi, preoţi, slujbaşi pe la diferitele dregătorii ale statului, pe deasupra cultivînd mai toţi literatura, din vocaţie sau în chip diletant — indiferent de notorietate, de treaptă socială, de experienţa acumulată, de proiecte, evenimentele i-au adus la aceeaşi răscruce, vitală pentru ei, ca pentru întreaga suflare română de la ora respectivă : stagnare sau înaintare — perpetuarea rînduielilor anacronice, devenite strîmte pentru nevoile generale, sufocante, pentru orice aspiraţie spre echitate şi lumină, ori răsturnarea stărilor existente, sclerozate, transformarea radicală, revoluţionarea în gînd şi în fapte, prin abolirea privilegiilor economice, prin punerea în drepturi a mulţimii oprimate, prin afirmarea practică a voinţei naţionale de unitate, de suveranitate, de participare liberă la progresul civilizaţiei şi culturii în lume.

Nefiind nimeni, care să-şi caute răul, să accepte, tînăr mai ales, rămînerea în urmă, decăderea retrogradă, umilinţa lui şi a lor săi, n-a existat nici problemă de alegere. Mai direct sau pe căi ocolite, după puterec de înţelegere, după pregătire, după fire, chiar dacă pe unii îi greva încă vechi legături, frînele obişnuinţei, dacă ezitau şi se contraziceau între ei în privinţa metodelor, căilor, direcţiei de urmat, supuşi tenoriilor i-a galvanizat deopotrivă, le-a dăruit energiile şi a injectat conştiinţei lor [illegible] a împrejurărilor decisive în care se hotăra soarta ţării. N-au mai fost martori ci înşişi făuritorii evenimentelor purtaţi înainte de iureşul popular, sub faldurile acelui steag vestitor de zori noi, în amalgama în care fiecofi probau clarviziune de strategi şi îndrumători de mulţimi, iar luptatorii se caleau contaminîndu-se de avîntul poeziei.

Cuvintele înscrise în Proclamaţia de la Islaz, „Domnia este a Patriei", exprimau, dincolo de un principiu sacru de arepţ, o temperatura morală care era a dăruirii obşteşti pentru cauza revoluţiei, chemata tocmai sa edifice acea „domnie", sa garanteze propăşirea Patriei şi implicit, împlinirea fiinţei ei devenaţi. Deşi conjunctura vremii de-a fost potrivnică şi i-a împiedicat de a-şi vedea pînă la capăt visul cu ochii, ei au reuşit să cucerească izbînda asupra inerţiei, indiferentismului, izolarii şi să demonstreze pentru totdeauna, forţa de coeziune a iubirii şi fidelităţii patriotice. Chiar înfrînţi temporar în acţiunea lor revendicativă, nevoiţi unii să aştepte ziua mai bună de mîine, alţii să suporte represalii epuizante şi durerea cea mare a exilului, n-au fost înapoi, n-au desperat, transmiţînd ncalterată pilda pasiunii purificatoare a unor [illegible] în slăcarea Ideaiului, decoraţi, osîndiţi, — în stemei acreditat mai tîrziu de Camil Petrescu, al contopirii integrale cu ceea pînă la [illegible] — pătrunşi încă în cele mai intime fibre de răspunderea faţă de prezentul şi viitorul naţiunii. Simţim în această ardere dezinteresată apare încă faptul că nu sugerează deloc sentimentul sacrificiului steril, zădărniciei, fatalităţilor nemăsurătoare. Fiecăruia, osînditea absolută cu comandamentele vremii i-a mobilizat la maximum resursele umane şi i-a stimulat cristalizarea identităţii în şirul atîtor bărbaţi ilustri — de la Bălcescu la Cetina-damnatul — destinaţi panteonului nemuririi prin strălucirea simbolică împrumutată persoanei şi faptei lor de ardoarea aparteneţei la acea cohortă numită generaţie paşoptistă. Ritmul timpului a făcut ca exact peste o sută de ani în iunie 1948, poporul nostru să trăiască momentul hotărîtor al deschiderii ecluzelor spre socialism, momentul naţionalizării mijloacelor de producţie. Acţiunea începută la 1848 a continuat astfel să însufleţească forţele vii ale poporului nostru, propagîndu-se subteran şi izbucnind triumfal în noua revoluţie. Voluta istoriei a dat astfel generaţiei paşoptiste un sigiliu de aur, marcat în dubla aniversare pe care poporul nostru a sărbătorit-o în luna iunie a acestui an.

Geo Şerban

POEŢI TINERI :

Dumitru Mureşan, Ioan Flora, Sterian Vicol, Rodion Drăgoi, Magdalena Dobre, Matei Vişniec

Alexandru George :

Marile întîmpinări ale poeziei

MERGERE PE APE

— reportaj de Sânziana Pop

şi

Gabriela Melinescu

Artur Silvestri :

Poezia lui M. Blecher

cronica literară

Gheorghe Tomozei: „Mașinării romantice“

Gîndindu-ne la momentul istoric-literar căruia îi aparțin prin debut (un moment de îndrăznețe deschideri spre marile linii de forță ale tradiției, de repunere a lirismului autentic în drepturile lui reale), nu putem să nu ne întrebăm de ce, totuși, poeții generației anului '60, fără excepție, au fost nevoiți să se angajeze în neîntrerupte eforturi de restructurare și readaptare. Firește, în această privință, nu trebuie ignorat motivul general valabil rezidind în impulsul depășirii eventualelor slăbiciuni de început, dublat de procesul normal al maturizării artistice. În același timp ,însă, este absolut surprinzător să constați că, spre deosebire de reprezentanții generațiilor anterioare (de exemplu, în comparație cu generația care a debutat în primii ani ai deceniului al patrulea), nici unul dintre poeții generației la care ne referim nu a realizat debuturi care, în momentul de față, să fie în întregime recuperabile. Mai mult decît atît, în cazul unora dintre ei, primul volum apropie că se cere dat uitării, iar cele care l-au urmat, adesea, solicită maximum de circumspecție, cînd este vorba să se întreprindă o selecție cu adevărat exigentă. Ne aflăm, fără îndoială, în fața unei chestiuni de istorie literară contemporană deosebit de complexă, posibil de explicat numai prin raportări atente la alte momente de răscruce fixate pe axa dezvoltării poeziei românești în general. Avem în vedere momentele cînd, după perioade de stagnare a poeziei (de fiecare dată ivindu-se alte cauze), își face apariția o generație nouă care, în avîntul ei revitalizant, inovator, prin destin parcă, e bucată de vreme este nevoită să plătească ea însăși serioase tributuri, în sensul alunecării în capcanele intime la tot pasul de practica literară curentă.

Reflecțiile acestea, atît de fugar formulate, ne-au solicitat, oarecum pe neașteptate, în momentul în care, după lectura volumului Mașinării romantice al lui Gheorghe Tomozei, ne-am întrebat ce criterii aparte ar putea prezida, în stare condiții speciale, actul întîlnirii unei „ediții de autor“. Mai întîi, omenește vorbind, e limpede pentru oricine că situația nu e scutită de dramatism, dacă ne gîndim că înfruntarea dintre cantitate și calitate se produce pe terenul celui mai încordat sentimentalism (să-i spunem astfel) paterna. Din unghi strict critic sîntem de părere că rezolvarea acceptabilă a dilemei stă în exacta înțelegere a diferenței dintre o culegere purtînd însemnele „ediție de autor“, și o alta, întîlnită, să zicem, sub auspiciile cunoscutei colecții „cele mai frumoase poezii“ a editurii „Albatros“. Fără a mai insista, să precizăm că o „ediție de autor“ este chemată, mai presus de orice, să se constituie într-un document revelator. Și aceasta în sens dublu, adică psihologic și istoric-literar ; pe de o parte, să divulge cît mai mult din prețuirea pe care autorul și-o acordă nici la modul retrospectiv, iar pe de altă parte să mijlocească cititorului o cunoaștere cît mai cuprinzătoare, la nivel documentar, a demersului poetic materializat în volumul respectiv. Sub cel din urmă aspect, evident, nu se pune neapărat problema exhaustivității ci mai degrabă aceea a selecției capabile să sprijine, prin fidelitatea ei interioară, la nivelul succesiunii tuturor momentelor, atît aprecierea de valoare cît și pe aceea de situare.

Acestea fiind circumstanțele proprii apariției oricărei adevărate „ediții de autor“, este lesne de presupus că reacția criticii, departe de a fi una de întîmpinare declarativ-sărbătorească, se cuvine a fi, prin excelență, guvernată de un cît mai sever spirit analitic, disociativ.

Așadar, să ne întrebăm și noi care sînt liniile definitorii ce-ar putea da contur unui eventual portret critic consacrat lui Gheorghe Tomozei, prevalîndu-ne de substanța acestei culegeri atît de masive, însumînd aproape 450 de pagini.

Impresia generală lăsată de poezia lui Gheorghe Tomozei este aceea de continuă adaptare la fugozele și imprevizibilele metamorfoze ale poeziei noastre de azi a unui temperament poetic aplecat spre descripția sublimată stilizată din unghi artizanal, a unui temperament poetic înfierat de melancolii sensitiv-romantice și, în același timp, atașat cînd de stările de revărsare idealizantă, cînd

de ironia bonomă, aproape intraductibilă în limbi străine. Să recunoaștem că, prin forța lucrurilor, formula poetică reclamată de asemenea date sufletești, spre a se cristaliza în structuri lirice distincte, a trebuit să se confrunte cu un număr de tendințe apărute în cîmpul poeziei românești din ultimii 10—15 ani. Aparent molcomă, îndulcită într-o bună măsură de înșirarea (nu, poate, defectul ?) poetului de a ieși cu fața curată din orice încercare (adică de a se descurca onorabil, cu prețul atingerii unui nivel valoric mai totdeauna acceptabil), în fond, ne dăm acum seama, numărul inclestărilor ce au avut loc de-a lungul anilor nu a fost deloc redus. De la un volum la altul, ele au oprit adesea cu acerbizarea intensității lor. Și — trebuie spus — prezența „ediției de autor“ ne edifică întru totul asupra fenomenului. Ca să fim sinceri, în primele sale cinci-șase culegeri (Pustiu albastru, 1967, Steaua polară, 1968, Lacul codrilor albaștri, 1967, Vîrsta sărutului, 1962, etc.) bătăliile poeticul cu tentațiile cele mai diverse sînt frecvent pierdute. Tonalitatea de exaltare festivă și idilizantă, mistica expansiunilor tematice, cufundarea juvenilă în baia referințelor livrești pe lîngă descoperirile, voioșiei baladesc de circumstanță, latâ doar oferta din „păcatele tinereților“ de care se face din plin vinovată poezia lui Gheorghe Tomozei la acea vreme. Pentru fiecare dintre „păcatele“ enumerate — cărora li s-ar putea adăuga și altele —, spre ilustrare, se pot da suficiente exemple semnificative extrase din sumarul volumului Mașinării romantice. Ne limităm însă la producerea unei singure mostre, edificatoare pentru ultima dintre metehnele mai sus semnalate și, în același timp, tipică pentru amintitul mod onorabil în care ruinează substanța poetică, de cele mai multe ori, Gheorghe Tomozei. Este vorba de încercarea de baladă intitulată Tudor la hanul lui Manuc, surprinzător duplicat al unei cunoscute balade scrise de St. O. Iosif : „Răticind sub sireasina pădurii, / călăreții, spaima o aduc. / Tudor, răzvrătitul, cu panduri, / a venit la hanul lui Manuc. // Au rămas posaștele pe masă, / domnii-ascund arginții în curînd / și tăcere pe sub bolți se lasă ; / Iordache-i la hanul lui Manuc. // Unul vel-hatman de viță veche / e-o vîlvă tuturor în ciubuc / vestea, cînd i-ajunse la urechi : / Tudor e la hanul lui Manuc. // Scurbe-un popă sirma pe fundul cinii / pîrîiașe vinuri și, săuc, / mina-i se usucă pe mătănii. / Tudor e la hanul lui Manuc. // Se vînzară, înmuriră, în fumîi, / domnii, cam cu barba pe butuc. / Degi-i cald afară, pentru unii / iarna-i frig la hanul lui Manuc. // Cu panduri închinînd cîrcele, / oamenii se-adună sub un muc, / și un foc lesnă sărac viața, / mai lesnă ca hanul lui Manuc. // Spun vechii : „Vor veni, zmeme, / Trenuri sînd boierii în surtuc / se vor teme de-al nostru nume, / ca acum, la hanul lui Manuc !“.**

Editura „Eminescu“, 1973.

În esență, ceea ce este cu adevărat recuperabil din prima etapă a activității poetului aparține fie crochiului descriptiv-naturist, fie romanței sentimentale, străbătută de inflexiuni madrigalești. În prima situație, darul poetului de a-și însuși peisajul din perspectiva notațiilor tulburate de melancolie este remarcabil: „Culorile se depărtează, pare-ți. / din aurul lor și în desferici, / iar inima mea te cîntă, printre razele pale, / pustie acum, ca-n păduri / calcanul vulpilor, moale, / printre ierburi și ferigi... (Ferigi). Cît despre cea de-a doua situație, este de semnalat discreția cu care își face loc în însuși miezul convenției binevenitul coeficient de demarare ironică : „Te-ntruchipam din stele și din lut. / mă tulbura privirea ta atentă / și îndrăznam ofrandă tău sărut, / sărutul de elevă cuviincioasă... / Surîsul tău, luminînd vecernii, / în cartea mea aș vrea să-l poți vedea, / precum transpare vraja albă-a iernii în licărirea unui fulg de nea. / Și azi, cînd peste suflete și zare, / dorm fulgii galeși legănînd amiezi, / printre cuvinte-aglomi amăgitoare, / cum poate nici n-ai fost, ai să te vezi !“ (Transparențe).

Destăinuiri atenuate dună ai se par modurile poetice fundamentale care, străbătînd cu tenacitate prin hățișul a mai mult sau mai puțin avatarisme conjuncturale-minoritare, izbutesc să se impună decis în cea de-a doua jumătate a evoluției aparte lirice a lui Gheorghe Tomozei.

Mizînd o serie de tentative vizînd cultivarea poemului bazată de violență în glasul limbajului cu puncte în derizoriu și adînc, Tomozei — cum ea precizam mai sus — rămîne decît ezitările, — unilaterale cărți se caracterizează tocmai prin reconsiderarea cuceririi înregistrate în aceste direcții. Partea recuperată a culegerilor în cauză începînd, în special, cu cea intitulată Pustiu, 1965, și culminînd cu Mașinării romantice, 1973) este de cîntul tocmai aleș. Prelungind tiparul unor poezii din culegerea Mașinării romantice, să arătăm că întreaga gamă de asociații a virtuozității peisagistice și a cîntării erotice beneficiază de cosa cu poetul numește „fulgerele bleiului“, sensu al prelungirii în spre stările animale de o melancolie gravă, fie spre acelea în care „jocul“ deberdanț de-a cuvintele cu rafinamente aleve duce la surprinderea unor crispări interioare neașteptate. Fiorul devadă unei degajate destăinuiri, în ora de-a doua perioadă a evoluției lui, poetul rezolvă surprins contrar obedințelor confesionale și a adaptărilor. Raportarea la modele (clasice : Eminescu, Anton Pann, Macedonski, Arghezi, Pillat, dar și contemporane : Nichita Stănescu, Petre Stoica, Maria Sorescu, Mircea Ivănescu), de data aceasta, este premeditată, ajungînd-se la stilizarea efectelor accentate prin ricoșeu : „De lemnitor e al clopotei / terbiș : două țîțe / prin care trece vînt. // Cînd se răsfrînge / mulcrea pruiește lună, / cînd se rîdică / trandafiri de stînă / ca, palide, stemele, / pălește dezmerdat / descreștie vînt / și începe dorul... // Prin singe-adînc umile / își trec multiple cuvoase, tăcute / și trec drumurări, prin țîțele bubile ieri...“ (Mașinării cîntătoare). Sau : „Dulcețe ca al perlei / e trac afară din sonice / în care lerna. // Și ea, cu unghii sîndoase / sînt trac afară din oase, / din transparențe rarefiate / și-aspin în spațiul fluid. / Era mai bine în frig...“ (Singur).

Nu e mai puțin adevărat că în ultima ta culegere (Cîntă, 1973) Gheorghe Tomozei ar părea atît de străin pe formulele utilizate în culegerile anterioare (mai, adesea, sentimentul alunecării în propriile-i automatisme (manieră, deci ?) apare de neclintit. Utilizarea excesivă a pantofilului se răsfrînă asupra și poetul nu evită, parcă, să se autoparodieze : „Dîn ori flamingo, / flamingo, pasărea / lese și zboară / peste țara flamingo / în care flamingo / singe și plînă / iar copiii o hîrtinesc / în cantonane / cu pe o roză barbară. // Mă-nsor / cu pene și pilot / din orașele flamingo / ca într-un mîr flamingo / în flamingo, / mulcrea...“ (Cîntec povestit cu pene de pasăre).

Să încremenește toate acestea că stagnare pentru de distanțele galactă, în vasul lui Gheorghe Tomozei, s-a epuizat deja ? Nu este exclus ca situația să fie inter-adevăr acestea.

Nicolae Ciobanu

DIMÉNY ISTVÁN

(1913 — 1973)

După o îndelungată și grea suferință, în noaptea de 19/20 iunie, a încetat din viață scriitorul Dimény István, membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România. Publicist și scriitor militant, el a participat activ — de la sfîrșitul celui de al treilea deceniu — la lupta împotriva fascismului. După eliberare, a activat ca redactor și editor ; a publicat numeroase articole și nuvele în presa noastră cotidiană și literară, slujind dezvoltarea literaturii din România prin arta sa umanistă, pătrunsă de idealurile socialismului. Membru al Partidului Comunist Român, Dimény István — ziarist, scriitor și factor activ al vieții noastre publice — și-a pus întreaga viață și întregul talent în slujba construcției socialiste.

Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

jurnal de lectură

IOANID ROMANESCU

Baia de nori

Editura Junimea, 1973

Purtînd mențiunea „poeme de dragoste“, așadar delimitîndu-se numai sub aspect tematic, volumul **Baia de nori** înseamnă însă pentru Ioanid Romanescu mai mult decît o adîncire a liniilor existente în poezia sa și mai mult decît o simplă nuanță în plus : noua carte adaugă o trăsătură inedită profilului literar de netăgăduită originalitate al poetului iesean, a cărui prezență în lirica de astăzi este una dintre cele mai distincte. Poet vitalist și patetic („sînt impuscat cu poezie“), voluntar pînă la o impetuozitate uneori barbară a elanurilor, contorsionat tulbure și imprevizibil, Ioanid Romanescu profesează o poezie aspră și vigurosă avînd ca principiu dominant o continuă mișcare agitată de mari fierberi lăuntrice. Poeziile sale sunt expresia unui tumult ce-și caută un sens, de aici aspectul de răscoală energică a materiilor, de haos vijelios, precum și insolitul lingvistic adînc impresia stranie a lemnului sudat cu metal. Poetul propune un spațiu demonizat de mișcare, un univers, în consecință, al fugii, al revoltei și al sfidării ; turbulența și gesticulația răsunătoare, exprimarea directă și tăioasă, uneori mergînd pînă la brutalitate — în sensul unei luări a elementarului înnobilat prin lirism, frămîntarea și asperitățile verbale sînt note caracteristice pentru poezia sa. Noutatea propusă în **Baia de nori** vine dintr-o descoperire a posibilității de adorație și extaz, factorul de convertire fiind iubirea : „Stau cuvintele mele păsări în culbure de aer / și așteaptă, / stau cuvintele mele incremenite-n zbor — / pune tu muzică într-însele / pune muzică în păsări pentru mine / pune muzică în păsări ci : / pe umărul pămîntului mai sînt / și tremură aiurea mea / obrazul înclinat al lumii“. Nu femeia iubită este cîntată, ci forța transfiguratoare a erosului, văzută prin iluminările unui eu orgolios : „sufletul meu e un platou înens / pe care ard pietrele“. Foarte adesea concret se păstrează doar materiile sunt acum [illegible] dar dimensiunile devin [illegible] „Și-a cazut [illegible] brate-n tine / prin aburii unui fierbinte nor / că nu mai știu ci văd cu ochiu / și cît cu cearcănele lor“. Tinzînd spre împlinirile sub acțiunea purificatoare a erosului, poetul își compensează nevoia organică de gigantism printr-o dilatație fabuloasă a formelor : „mînge cu fulgi cît pleoapele tale / peste mîinile-mi ca două scrisori de la moarte“ ; „simt cum de firul privirii mele atîrnă / o enormă lacrimă neplînsă“ ; „Se asamănă lacul dînd peste margini al ochilor tăi / cu tot ce nu spun. / cu zăpada-nghețată din care lunec / și mai ales cu toate cuvintele mele de-acum / ca o trupă-n dezordine fumînd pe marginea drumului“. În formula talentului acestui poet se află cuprinsă însăși posibilitatea de a-i compromite realizarea deplină : cînd nu mai sunt susținute de fluxul năvalnic al energiilor și pătimașului său lirism, poemele lui Ioanid Romanescu se prefac în simple înșiruiri discursive de cuvinte ori într-o masă lingvistică pestriță și colcăitoare.

MIRCEA DINESCU

Elegii de cînd eram mai tînăr

Editura Cartea Românească, 1973

Dintre poeții tineri a căror intrare în literatură a prefațat începutul acestui deceniu, Mircea Dinescu este primul care-și înfruntă printr-o a doua carte răsunetul celei dintîi. Temele și motivele noului său volum, aceleași ca în culegerea de debut, sunt extrase din registrul unei delicate sensibilități adolescentine, deși narcisismul contemplării propriului treamăt juvenil poartă acum un nimb de melancolie ulușată, are un aer de „morbidezza“ vag evlavioasă. O diferență există totuși, de proporții : în **Invocație nimănui** (1971) angelicul, suavitatea, prospețimea, grația inocentă exprimau o stare de sensibilitate, în vreme ce în **Elegii de cînd eram mai tînăr**, pătrundu-se, aceste note devin componentele unui stil, a cărui perfecțiune nu ne împiedică să-i constatăm convenționalismul și chiar descendența. Pentru cine își mai amintește de poemele lui Adrian Păunescu din **Fîntîna somnambulă** — fiindcă lipsa de memorie ne caracterizează ! — este mai presus de orice indoială că Mircea Dinescu repetă, într-o formulă vaporoasă, mult dematerializată, experiența acestuia : vitalitatea excesivă a poetului ultrasentimentalor este aici tendință spre aerian și fragil. Adrian Păunescu profesa în cartea amintită un fel de vinjos atletism liric al nevoii de înfrăgezle a simțurilor; Mircea Dinescu este un efeb înconjurat de luminozități și transparențe, ambii sunt însă prea poeți, dau sentimentul excesivului. Există, în **Elegii de cînd eram mai tînăr**, un adevărat potop de flori și de mătăsuri, de polen și de fluturi, de petale și de îngeri, materii poetice sugerînd o invazie a diafanului, pînă la urmă obositoare prin abundență. Multe poezii sunt de o frumusețe ireală, dar atîta serafism poate fi rezultatul unei perfecte mecanice a versului (ne imaginăm iadul sub forma unei lumi fără cusur infernul dantesc fiind în fond teribil prin organizare) : „Nuferii lacrimei mele iubito / poate-s cuvinte aprinse în zori. / oare coroana de spini ai zvîrlit-o / care surîzi bicisnita de flori ? / Tu ai pe singele tînăr, zăbrele / eu mă întunec în groapa din cer / haite de îngeri se mușcă sub stele / pentru copilul pierdut în Ether“. Lui Mircea Dinescu îi lipsește, în acest al doilea volum, o „inspirație subsțanțială“, a cărei absență gînguritul îngeresc nu o compensează.

NICOLAE PRELIPCEANU

Arheopterix

Editura Cartea Românească, 1973

Spirit vioi, mobil dintr-o nevoie de protecție mai mult decît dintr-un impuls organic, Nicolae Prelipceanu practică în **Arheopterix** — a treia culegere de versuri apărută sub semnătura sa — o poezie de circumstanțializări ironice gratuite, fel de a spune că sentimentul este absent, tocul reducîndu-se, în cele mai multe cazuri, la o supralicitare a ingeniozității. Iată, spre exemplu, acest poem intitulat **Bacovia** : „iarăși sînt singur iar tu ai plecat / iarăși e zi și e noapte / spunea cineva mai demult / nu știu cînd / spunea **cineva coborît între timp în pămînt**“ (s.n.). Ultimul vers trădează o asimilare a tehnicei minuțiescliene de compromitere sistematică a gravității prin chiar mimarea ei, dar Nicolae Prelipceanu omite să sugereze exigența unui șir infinit de răsfrîngeri duble, „secretul“ real al poeziei autorului „Romanțelor pentru mai tîrziu“. O îndrumare spre oralitate și picanterie, căutarea — citeodată obosită, inertă — a poantei, accentul prea mare pus pe descoperirea de mici trucuri sunt de asemenea de remarcat : „Numai cu minute mai lucrează / ceasul care ne-a rămas / cîinele îl latră și se miră / e schimbat la față chiar retras“ sau „După aceea capul e gol de tot / pe dinăuntru / și noi ceilalți îl înfundăm / cu frunze-pietre-noroaie / clopote-sticlă-pisată-femei / îmbălsămat și înarmat / cu toate lucrurile de trebuință“. **Arheopterix** este cartea unui poet dezamăgit de poezie.

DANIELA CRĂSNARU

Lumină din umbră

Editura Eminescu, 1973

La prima carte, Daniela Crăsnaru celebrează momentele unei iubiri împărtășite. Într-o poezie deseori corectă, fără strălucire, dar cu o reală capacitate de emoție simplă, naivă, în genul romanțelor sau al versurilor de album sentimental : „Trece-mi mîna pe tîmplă, ușor, / cum ai începe un cîntec șoptit / cum peste apă uimitul decor / trece în unde neclar, risipit. / Amar verdele verii-n declin, / otravă, sau numai culoarea ne-nșelă ? / ochiului tău, depărtat și străin, / chipul meu l se dăruie-boală / sau pură zăpadă, răcoare rivnită, / cînd lunecă seara din arbori, stingher / singele meu obosit în lăsită / trupului tău palid, — jungher“.

Mircea Iorgulescu

punct și virgulă

Steaua (nr. 12, a.c.)

Partea cu adevărat bogată și interesantă din sumarul ultimului număr al bilunarului clujean este aceea consacrată istoriei literare. Astfel, semnalăm mai întîi două studii consacrate lui Dimitrie Cantemir: Melanholia Inorogului de *Doina Curticăpeanu* și Cantemir și lupta de la Stănilești într-un manuscris francez acum publicat în românește, de *Gh. Bulgăr*. Dacă în primul caz avem de-a face cu o îndrăzneață și actuală interpretare critică a istoriei ieroglifice, în al doilea caz surpriza constă în intîia luare de contact cu documente istorice deosebit de semnificative pentru înțelegerea personalității istorice a domnitorului moldovean. Tot atît de pasionantă este și de data aceasta lectura paginilor din „Jurnalul“ inedit al lui Gala Galaction. În cea de a șaptea „serie“ sînt selectate însemnări din anii 1936 și 1939. Cum ne previne și editorul, Teodor Vârgolici, într-o notă cu totul instructivă, un loc aparte, de data aceasta, este rezervat notațiilor de jurnal cu caracter intim. Iată, de pildă, însemnarea din 18 octombrie 1936 (duminică), în ieșatură cu care orice comentariu ni se pare inutil : „Ieri seară, 17 octombrie (simbătă) am culcat pe draga mamă, spre odihna cea de lungă vreme, sub doi brazi din cimitirul de pe dealul Schiaului, la Valea Călugărească.

Murise draga mamă într-o simplitate mai mult decît monastică: într-o oddiță spoită, cu pămînt pe jos, sub vechea plapumă care înflorise toată de rupturi și de bumbac ieșit afară. Pleca de lîngă noi fără să fi zăcut, fără să ne fi împovărat, fără să ne fi cerut niciun sacrificiu“.

Studiul Sensurile principale ale literaturii lui Odobescu *de Mircea Tomuș, prin adîncimea observațiilor și prin rigoarea analizei confirmă buna impresie pe care ne-a lăsat-o un alt studiu consacrat autorului nuvelelor* Mihnea Vodă cel Rău *și* Doamna Chiajna *aparținînd aceluiași critic și apărut nu de mult în „România literară“.*

În ceea ce privește cronicile și recenziile consacrate producției editoriale la zi, trebuie să arătăm că, în acest număr, situația nu este dintre cele mai satisfăcătoare. Mai ales la „cronica literară“, improvizația, banalitatea și afirmațiile hazardate abundă. În consecință, spicuim doar cîteva mostre, întru-totul edificatoare. Mai întîi din cronica lui Petru Poantă despre monografia lui Mircea Zaciu Ion Agîrbiceanu: *„Meritul esențial al monografiei lui Mircea Zaciu stă în perfecta adecvare la obiect, într-o dublă perspectivă: critică și istorie literară“; „...Mircea Zaciu ne oferă imaginea unui prozator de mare forță“; „Agîrbiceanu îl continuă și îl îmblînzește (s.n.) pe „primitivul“ Slavici, ajungînd pînă aproape în zarea de mister a fabulosului Ion, și în cîmpia „stihială“ a lui Pavel Dan“; G. Călinescu „dă, dintre criticii interbelici, cea mai superficială interpretare a lui Agîrbiceanu“ etc. Din cronica lui Virgil Ardeleanu pe marginea volumului* Amintiri despre Sadoveanu, *recent apărut la editura „Junimea“, ne limităm la decuparea următorului pasaj, suficient, credem, pentru a ne face o idee completă asupra noutății viziunii critice propusă de subtilul comentator: „Principala cauză a „uitării“ duble a marelui scriitor, de către cititori și critici, rîzează însă altă latură. E vorba, anume, de caracterul dificil al operei. Sadoveanu pare monocord numai neavizaților, în fapt el demonstrînd o extraordinară complexitate. Ca și în cazul lui Creangă, prea izbitoarea accesibilitate înșeală. Dincolo de „priveliști“, de descrierile naturistice, de povești cu „a fost și n-a fost“ cum spunea, cel puțin superficial, H. Sanielevici, se ascunde o întreagă umanitate, un popor de secole. Trebuie să pătrunzi în intimitatea operei pentru a depista fondul ideatic, pentru a-ți putea reprezenta cît de cît uriașele dimensiuni ale scrisului sadovenian. Și aceasta nu-a poate realiza, pe de o parte, decît un ochi deprins cu rafinamentul limbii, iar pe de alta un adînc cunoscător al prozei de pretutindeni și din toate timpurile. Sadoveanu se relevă numai îndrăgostiților de valori ancestrale și esteticii format la școala cronicarilor și apoi a lui Mateiu Caragiale. Este deci o iluzie aceea că opera lui Sadoveanu reprezintă o sumă de povestiri cu dureri înăbușite sau județe ale sărmanilor. Prin „ușturoiul“ și „populismul“ său, Mihail Sadoveanu a dobîndit atributele unui inegalabil rapsod. Opera lui este un cîntec imens închinat poporului nostru, din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi. Cel ce a pășunat mărgăritarul care se numește Hanul Ancuței nu poate fi analizat pe piese independente, cum putem proceda cu mai sus amintitul Urmuz. El nu e nuvelist, povestitor sau romancier, ci mandatarul eternei, interpretul străluciri: biograful subtil și fidel al unei psihologii naționale. Opera sa s-a ridicat năzuroic, pe coordonate mereu aceleași însă mereu amplificate, pînă la proporțiile unui inegalabil omagiu“.*

Ei da, de acum încolo se mai poate, în sfîrșit, scrie ceva temeinic despre Mihail Sadoveanu! Cît de mult ne lipseau atît de originalele disocieri ale lui Virgil Ardeleanu !

Cîntecul preferat

Sînt nostime cronicile din Convorbiri literare, *semnate de George Pruteanu. Par un fel de texte de muzică ușoară din colecția „Cîntecul preferat“. Nu lipsite de melodie, pentru că aproape toate cîntă în struna cîte unui autor... Dar cum le cîntă !*

„Literatura lui (...) te face să gîndești la cele trei stări de agregare, „solid“ (oblu, incisiv) fiind reporterul, lichid poetul și aburos prozatorul“. Despre autorul discutat aflăm că scrie „prozopoeme“ care ne oferă „un spectacol complet de dresură de cuvinte“. „Sensul e o anume încețoșare — lirică, în definitiv — a realului. Invăluirea sa într-un fum albăstrui ca acela din care apar în basmele arabe vrăjitorii“. Iar cartea comentată este „Dincolo de toate (...) o proză continuă“...

Unui alt prozator, mai important, i se rezervă un refren de largă respirație: ... „mi se pare limpede că

N. Manolescu pledează în favoarea falsificării critice, adăugînd în sprijinul demonstrației sale argumente curioase :

„Între tentația fotomontajului și a stilului propriu-zis e doar o diferență exterioară. Fotomontajul nu constituie decît materia primă a cărții“. „O cultură adevărată nu-i cea care știe multe, ci cea care știe să pună întrebările potrivite“. „...Scriitor este cel (dacă există) ce știe, instinctiv, descoperă, interpretează. Fotomontajul numai rama de depozitare în ziarele și revistele [illegible] ale unei mărfuri [illegible] destinate, în ora de-a doua perioadă a evoluției lui, poetul rezolvă surprins contrar obedințelor confesionale și a adaptărilor. Raportarea la modele (clasice : Eminescu, Anton Pann, Macedonski, Arghezi, Pillat, dar și contemporane : Nichita Stănescu, Petre Stoica, Maria Sorescu, Mircea Ivănescu), de data aceasta, este premeditată, ajungînd-se la stilizarea efectelor accentate prin ricoșeu : „De lemnitor e al clopotei / terbiș : două țîțe / prin care trece vînt. // Cînd se răsfrînge / mulcrea pruiește lună, / cînd se rîdică / trandafiri de stînă / ca, palide, stemele, / pălește dezmerdat / descreștie vînt / și începe dorul... // Prin singe-adînc umile / își trec multiple cuvoase, tăcute / și trec drumurări, prin țîțele bubile ieri...“ (Mașinării cîntătoare). Sau : „Dulcețe ca al perlei / e trac afară din sonice / în care lerna. // Și ea, cu unghii sîndoase / sînt trac afară din oase, / din transparențe rarefiate / și-aspin în spațiul fluid. / Era mai bine în frig...“ (Singur).

Nu e mai puțin adevărat că în ultima ta culegere (Cîntă, 1973) Gheorghe Tomozei ar părea atît de străin pe formulele utilizate în culegerile anterioare (mai, adesea, sentimentul alunecării în propriile-i automatisme (manieră, deci ?) apare de neclintit. Utilizarea excesivă a pantofilului se răsfrînă asupra și poetul nu evită, parcă, să se autoparodieze : „Dîn ori flamingo, / flamingo, pasărea / lese și zboară / peste țara flamingo / în care flamingo / singe și plînă / iar copiii o hîrtinesc / în cantonane / cu pe o roză barbară. // Mă-nsor / cu pene și pilot / din orașele flamingo / ca într-un mîr flamingo / în flamingo, / mulcrea...“ (Cîntec povestit cu pene de pasăre).

Confesiuni

Convorbiri literare publică în continuare sub îngrijirea lui Al. Andreescu. Dicționarul literar autobiografic. Este o inițiativă demnă de lăudat, care își are sensul însă și riscul, firească de exigențele în precădere, de a oferi unele autoprezentări subiective, imagini ale contemplării narcisiste. În sfîrșit, aceste texte publicate două fiecare în serie pot o structură: prima, scurtă, pur informativă, semnată de romancierul Ștefania Velisar Teodorescu, cea de a doua aparținînd poetei Violeta Zamfirescu.

Răspunsul Ștefaniei Velisar Teodorescu este laconic, conferă dovadă unei rețineri de discreție :

„Nu pot scrie despre mine, cu despre altul, adică despre scriitoarea Ștefania Velisar Teodorescu. Arta consider că este treaba criticilor, dacă, să presupunem s-ar ocupa de scrisul și de persoana mea. Tot ce pot da, sînt unele simple date biografice, precum și cele ale apariției cărților mele“.

Poeta Violeta Zamfirescu pună pe confesiuni, umple trei sferturi de pagină dactilo-un condei.

Nu-i reprosăm poetei, care a făcut, printre altele, „șapte ani de pictură, nouă ani de pian“ — decît unele tente de culoare prea îngroșate, o uitare a pedalei de surdină: — „La 16 ani (...) aveam o mică viziune de ansamblu asupra literaturii române, franceze, germane. (...) citisem principalele piese și sonetele lui Shakespeare, Goldoni, Oscar Wilde, știam cîte ceva pe dinafară din Heine, Goethe, citisem toate marile romane rusești, de literatura franceză și germană nu mai vorbesc, cărțile despre Bizanț ale lui Charles Diehl, Edgar Poe în traducerea lui Baudelaire și opera completă a marelui poet francez, prefațată de Theophile Gautier“...

„Limba franceză am învățat-o odată cu limba română, germana la șapte ani, poezii de Ronsard și Doina Oltului înainte de a frecventa școala“.

„Am mulți cititori, mai mulți decît tiraiul cărților“. Un recensămînt, pornind de la tirajul de bază, credem că se impune...

Tentația foiletonului

Semnalăm din Orizont (nr. 24), răspunsurile criticului N. Manolescu la rubrica intitulată „convorbiri“, în special cele referitoare la „tentația foiletonului, a acelui text efemer, prin care critica își strică (!?) în fiecare clipă existența și prin care își dovedește sieși, la nesfîrșit, că există, că este palpabilă“ — cum zice, atît de puțin inspiratul și anonimul său interlocutor.

„Dau dreptate pe față și celor care mă acceptă și celor care mă neagă, dar în nuse mea mă îndoiesc și de unii și de alții“.

Spirit salomonic în formă și cartesian în fond? Poate. Deși, textul criticului N. Manolescu se asigură că... „prea bine n-am știut niciodată ce e măsura“...

Orizontul poștei

Urmărim de mai multă vreme, în Orizont, răspunsurile tovarășului Damian Ureche consemnate la „Poșta poeziei“ și prezentările tinerilor poeți lansați în cadrul rubricii prea sportiv intitulată START. Munca sa ingrată, dar făcută cu pasiune este vulnerabilă cînd candelul fură startul, ca în cele ce urmează :

„Bine că vă displace tonul adulator față de un tînăr poet. Cînd poezia dv. se îneacă în prozaism (s.n.) nu pot să vă răspund decît la modul pe care-l preferați. Muncă intensă, deci!“ Ce să mai muncească bietul om în asemenea condiții...

„Păstrează, de poți, iubirea mea e în tonul celorlalte versuri trimise. Nu încercați o gîndire în imagini?, fiindcă trăire există“.

„Promițător. Dar mai în profunzime!“ îl îndeamnă pe un altul, ca un suporter sportiv, iar în prezentarea tinerei Rodica Laicu (a cărei primă poezie Ceasul *merită atenție) se spune:*

„O poezie a candorii, ferită de naivismul (sic!) feminin. (...) tînăra poetă încearcă o conturare artistică a limbajului, apoi a ideilor. (Procedează gospodărește, după părerea prezentatorului! n.n.) „Un temperament care își poate stăpîni năvala în albia sugestiei, pe care i-l sugerăm și noi“.

Vorba lui Damian Ureche : „Nu încercați o gîndire în imagini?“

azi în librării

EDITURA „EMINESCU“

— IOANA DIACONESCU : „Adagio“, poeme — 84 pag., 4,75 lei.

— VASILE NICOROVICI : „Porți pentru eternitate sau sentimentul capodoperei“ — 264 pag., 21 lei.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ“

— ION ALEXANDRU : „Imnele bucuriei“, versuri — 264 pag., 23 lei.

— DOMNITA GHERGHINESCU-VANIA : „Cartea pierdută“, proză — 248 pag. 6 lei.

— GEORGE GRIGORIU : „Idei și forme critice“ (Seria de critică) — 360 pag., 14 lei.

EDITURA „ALBATROS“

— OVIDIU ZOTTA : „Operațiunea Hercule“, roman (Col „Cutezătorii“) — 234 pag., 7,25 lei.

EDITURA „MILITARĂ“

— Col FLORIAN TUCĂ : „Cîmpul istoric de la Mărăști“ (Istoricul mausoleului de la Mărăști) — 80 pag. 5 lei.

— NICOLAE DUMBRAVĂ : „Strofe la pămîntul țării“ (Col. „Columna“) — 150 pag., 5,50 lei.

EDITURA „POLITICA“

— ALEXANDRU BOBOC : „Marxism-leninismul și confruntările de idei în filozofia contemporană“ — 112 pag., 2,50 lei.

— GALINA ENISTEANU : „Adolescentele“ — 108 pag., 2,25 lei.

— ALBAN, SCHIFF, KRAMER : „Cine se teme de spirite“ ? — 312 pag., 8 lei.

EDITURA „JUNIMEA“

— GH. CHIPER DINOGRANCEA : „Fulgerul“ — 288 pag., 7,25 lei.

— I. SÂRBU : „Camil Petrescu“ — 328 pag., 12,50 lei.

EDITURA „DACIA“

— EUGEN LUCA : „Demers critic“ — 413 pag., 13,50 lei.

— MARCEL C-TIN RUNCANU : „Sepia“ roman — 173 pag., 4,25 lei.

— CSEHI GYULA : „A balondali forrasvidék, (Studii) — 259 pag., 15 lei.

poeți tineri

Dumitru Mureșan : Dixtuorul

Lui George Enescu

I.

Tot timpul visez, ascult fără să pot înțelege,
evadez compunînd. Viața e vis. Un vis a fost
întreagă viața mea. [1])

Fără să știu, intram pentru ultima
oară în Casa copilăriei. Înăuntru
nu era nimeni. Un glas de soprană
înalt rătăcea prin încăperile goale ;
tablourile înnegrite pendulau : un snop de
lumină din amurg năvăli dezvăluind
pentru o clipă un chip pămîntiu strîns
între tăleturile severe ale basmalei negre.

Peste puțină vrem ieșeam. În grădină
copacii mureau ; albinele nu mai voiau
să mă vadă. Se stingeau în celule de ceară.
Gardul viu tremură scuturîndu-și porumbele
vinete : bruma se șterse. Și nu era nimeni
în grădină. Nici un prun, nici o vulpe,
nici un anotimp. Numai vocea aceea
cînta îngîndurată

Chipuri și lucruri nemaivăzute, legate totuși cu o realitate și anterioară și actuală, parcă avînd rămășițe dintr-o altă viață, se întruchipau fugare sub pleoapele mele.

Mi se făcu dor de pădure. Nu mai
mergeam, nu mai vedeam nimic în
jur. Poposeam pe cîte-o creangă
din apropierea vîrfurilor, ca o pasăre
ostenită de seară. Adunam perne de aur-verde
de mușchi străveziu ; alergam de la o
stea răsărită la alta ; număram scăpătările
soarelui muribund.

Apoi, pe nesimțite, toate aceste imagini se prefăceau, se înfrățeau în chip neașteptat cu altele...

Și deodată arborii se risipiră
în fața ultimei zări. Eram dincolo
de pădure. Vocea mamei pieri
ca prin farmec. Ascultam, în tăcere,
un spațiu imens. Catedrale, gonguri,
mașini și sirene, explozii. Milioane
de oameni ascultau odată cu mine
privind cu ochii ficși în interiorul
lunii.

Pentru a ajunge de la satul natal la marele oraș în care-mi încheiu cursa, am luat-o pe un drum prafuit, mărginit de copaci care se duc la nesfîrșit. A fost lungă această cale, desigur. Cît de scurtă mi s-a părut.

II.

Singur cu trupul înfierbîntat
de febră, cu gîndurile în delir.
Trupul bolnav înlocuiește lumea
iar gîndurile ies mereu din timp.

Nu poți întrezări jur împrejur decît
durerea iar cînd încerci să te ridici
spre viitor un copil cu picioare subțiri,
în pantaloni scurți te întrece în fugă
și drumul se subțiază printre pași
ca o cărare.

Amintiri năpraznice ard în creier
și în lumina lor dorințe și visuri
de copil, de adolescent, de bărbat, de bătrîn
cresc monstruoase stîrnind hohote de
rîs.

Interioarele în care te-ai ascuns
întoarse pe dos, se sfărîmă
înmulțindu-și pereții în chip de oglinzi.
Intimitatea ta înfrîntă, ridicolă, tîrîndă
cu grijă ți-e umbră. Înspăimîntată
de insistența ta absurdă se-nchide-o
fereastră.

Singurnic lingi mîna Sfîntului
și te transformi treptat în cîine,
broască, șarpe, te răbufnești cu ură
imaginară. Închipuindu-ți că ești unul
dintre cuiele ingrămădite de penele
păunilor îți scuturi capul iar cînd
te-ntorci, în tine e pustiu.

Singur cu trupul ars de febră
cu gîndurile în delir.

III.

Azi încă, în cuibușul meu de om bătrîn, mi se pare adesea, prin somn, că sînt încă o ființă ce doarme prin timpuri.

E mult de atunci. Cîntînd
disperat să-mi amintește ariilor
lumii vechi deasupra mea nu aud

ION GHEORGHIU : Grădină suspendată

decît o singură voce cîntînd
Amintirile mele suie limpezi împletindu-se
cu mîngîierile mamei. În loc de flori
în terestre, ea hrănea năluciri străvezii
de departe.

În vocea ei tremurau trestii
cu mădulvă de miere de albine ; copilăria ei
dilatată în mine, capătă duritate și
strălucire metalică.

E mult de atunci, nu mai reții
decît una din temele dixtuorului,
liniștitor — obsesivă, pornind dintr-un
adînc prea-lăuntric

„E un lirism ce cîntă într-o
melodie infinită, păstrîndu-și
geloș taina...“ [2])

Flautele lui au venit la timp
să-mi însenineze convalescența. Două
flaute, două clarinete, două fagoturi,
doi corni, un oboi și un corn englez
au suflat ca un vînt de martie în
fereastra mea.

O zăpadă rece stăruie încă în
șanțurile frunții. Sufletul chinuit,
dai mereu la o parte, mă ajunge
din urmă plin de stele calde.

Clipa visului meu de astăzi e aceeași cu cea de acum o jumătate de veac. Toate sînt în jurul meu laolaltă. Unde începe cercul, unde sfîrșește ? Toate retrăiesc în mine, au fost, sînt și vor fi, toate se reîntorc, răsărituri și apusuri...

Și recina și regele iepurilor,
văzuți numai de mine, coboară
din pădure, vin să mă consoleze.
Ochiul de apă se înalță la cer și se așează
alături de marile lacuri.

Cînd sîntem copii, părinții noștri ne dăruiesc un cerc. Mai tîrziu, o femeie ne pune în deget un inel, prietenii ne oferă o cunună de lauri. Jucării — rotunde toate — ... simple jucării! Eu nu mi-am dorit decît inelul de aur.

IV

Apoi, s-a-ntîmplat roiul acela
de sunete străine vibrînd ca o mătcă
scoasă din fire. Stelele s-au oprit,
au înghețat în spațiu. Sonor, soarele
s-a zburlit în amurg.

Cît sînt de singur din nou am
văzut, dar cît de singur eram
am înțeles întîia oară !

Dureros, tărmul învie în mine —
văd fiecare algă deslușit deși e întuneric,
văd scoicile orientate brusc în aceeași
direcție. Și din nou, numai urmele
roților argintii pe nisip dovedesc că există
un drum înainte și din nou
înclinat în mers înaintez gata să las
în urma mea o diră.

Marea — dincolo de perete — s-a
descompus în trei mări distincte.
Una dintre ele, în același interior cu
mine, se revarsă parcă într-o cavitate
rezonantă de lemn ; alta bîiuie malul
afară de-a-lungul și se apropie alta
de undeva de sus, cu zgomot desfundat,
înăbușit ca de tunet

Și timpul trece indefinit. Numai
crainicul continuă să repete : dragi
ascultători, dragi ascultători... Nu mai
știu cine sînt, din ce țînut anume vin.
În semiîntuneric, unda tîrzie a dixtuorului,
etirnind cercuri de aur, evoluează sinuos,
rătăcind îndelung prin albii secate.

Port cu mine un vis permanent, ce nu încetează nici noaptea, nici ziua.

Aș vrea să mă concentrez și mai mult
să ascult fiecare val în parte. Dar
e noapte și parcă sînt singur și
undeva în depărtare se aude marea.

---

1) Textul subliniat, din *Amintirile lui George Enescu*, ediția Bernard Gavoty
2) Din *Enescu*, de Emanoil Ciomac.

Marile întîmpinări ale poeziei

Cu toate pretențiile lor de a răspunde tuturor problemelor ridicate de realitatea Frumosului și de a vorbi un limbaj valabil pentru toate artele, în marea lor majoritate sistemele de estetică generalizează experiențele unei singure arte și, uneori, încă mai puțin : doar pe acelea ale unui singur gen. De aici, soluțiile lor sînt eficiente doar în cazuri anumite și generalizările se fac vorbindu-se o limbă proprie unui perimetru restrîns de fenomene artistice. E ușor de observat de pildă că **Estetica** lui Croce pleacă de la experiența fundamentală a poeziei, iar aceea a lui Lukács de la realitatea de fapt și mai limitată a prozei realiste a secolului al XIX-lea.

E interesant de constatat că mai toată gîndirea critică românească (nu și estetica) pornește de la observarea acelui fenomen de tulburătoare și complexă realitate care e poezia românească. Punctul de plecare al ei, **O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867** de Titu Maiorescu este în același timp și un semnal, după cîte putem judeca, un secol mai tîrziu, și pe baza unei experiențe care face din studiul criticului de la „Convorbiri“ o piatră de temelie chiar pentru problema care ne interesează. Deși Maiorescu nu era un spirit care excela în domeniul analizelor, iar criticii literare nu-i atribuia sensul de auxiliar al creației, el atacă aici pieptiș o problemă care abia se configura, încercînd să pună ordine, să propună principii de judecare a fenomenului liric să-i determine „condițiunile“. Despre nimic n-a scris Maiorescu atît de amănunțit și de hotărît ca despre poezie, deși posibilități de „legiferare“ sau doar de constatare existau mai cu prisosință în alte genuri. Și, poate, ca să se confirme vechiul adagiu latin după care snarta ajută pe îndrăzneți, în aceste pagini viitorimea va recunoaște mentorului „Junimii“ contribuția lui cea mai de seamă sau aceea — importantă și dacă o considerăm în cadrul unei lucrări literare cu prevalente accente critice — mai „pozitivă“.

Împrejurarea nu e, sau nu s-a vădit ulterior a fi, fortuită. Stilul liric este dominant în literatura noastră — spre necazul unora, poate, chiar spre exasperarea altora, dar spre edificarea oricui vrea să se rezume la a observa. S-ar zice că limba noastră, cu imensa ei libertate care supără atît pe grămătici și pe dregătorii limbii să fie cauza cauzelor, dar mai bine am spune că de vină sînt tocmai poeții care au știut să facă din ea ce au vrut. S-ar putea ca în această privință nu noi să ne putem pronunța ci mai curînd un străin care observă lucrurile din afara limbii românești. În tot cazul există în critica românească, ca la un consemn, un fel de considerație respectuoasă față de fenomenul liric, un soi de aprehensiune a unei realități seducătoare și misterioase de care nu te poți apropia cu orice fel de unelte și în orice stare de spirit.

Am mai avut ocazia să afirmăm **(Cuvîntul — poezie** în „România literară“ Nr. 5, 1971) că poezia e piatra de încercare a posibilităților de înțelegere și de analiză a unui critic. Lirica este marea necunoscută, a literaturii românești. Și nu ne vom mira deci că al doilea moment capital al disciplinei critice — ne gîndim la Lovinescu pentru că nici unul dintre contemporanii acestuia nu-l pot sta alături — reprezintă tocmai un moment de reflecție asupra poeziei și anume într-o perspectivă îmbogățită de marea experiență a liricii de la simbolism încoace. Într-adevăr, trebuie remarcat că **Mutația valorilor estetice** (1929) apare la numai cîțiva ani după dezbaterea asupra poeziei pure (1925) — dezbatere ale cărei ecouri nu numai că nu se stinseseră dar erau generatoare de noi probleme. Lovinescu este primul critic din generația sa și cel mai important, care-și corelează preocupările în funcție de revoluționarea noțiunii de poezie operată de „poezia nouă“. Analiza fenomenului liric nu numai că ocupă întreg volumul al IX-lea de **Critice** al lui Lovinescu care poartă chiar acest titlu, dar constituie temeiul argumentației din „teoria mutațiilor“. Deși Lovinescu a schițat teorii pline de consecințe și de justețe și cu privire la alte genuri, poezia se află în centrul interesului său, ea lucrînd ca un fel de model, de experiență extremă și pentru alte genuri.

Toată teoria «perimării» literaturii se bazează pe realitatea fenomenului observat în cîmpul poeziei, exemplele lui Lovinescu sînt toate de poeți : Vasile Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Eminescu, Coșbuc. În sfîrșit, cînd va avea să demonstreze necesitatea criticii de a evolua sub raportul sensibilității estetice în funcție de noile mutații survenite în literatură, va aduce în discuție cazul unui critic tot în raport cu poezia : e vorba de Titu Maiorescu și de felul în care acesta se lăsase cucerit de primul Alecsandri și chiar fermecat de un Teodor Șerbănescu sau Matilda Cugler, pentru ca mai apoi, eliberîndu-se de aderențele trecutului să poată recunoaște „fenomenul Eminescu“. „prin care avea să se săvîrșească o mutație atît de categorică de valori“. (p. 181—182).

Ne întrebăm, chiar, dacă teoria lui Lovinescu s-ar fi putut susține cu exemple din domeniul prozei : ni se pare semnificativ faptul că el ocolește situația acestui gen și nu se referă la un Balzac, Stendhal sau mai apropiații de noi Dostoievski sau Tolstoi, pentru a proba schimbările survenite în „spiritul veacului“ — cu atît mai mult cu cît Camil Petrescu, în eseul său oarecum programatic **Noua structură și opera lui M. Proust**, riscase această ipoteză. Adevărul e că formulele poetice se succed (dacă nu se „perimează“) cu o viteză mult mai mare decît formele prozei și demodarea unei poezii e un aspect dintre cele mai frapante pe care în cazul unui roman îl observăm mai greu.

Critica post-lovinesciană a fost obligată să-și pună în modul cel mai acut problema poeziei, desigur și datorită faptului că a fost contemporană cu o mare expansiune a genului liric, ilustrat de cîteva nume de mare răsunet ale poeziei românești (Arghezi, Blaga, Barbu) dar și pentru că a fost martora unor schimbări de perspective pe care numai poezia cu pretențiile ei exclusiviste, imperative, le ridica. Mai multe eseuri ale criticilor interbelici dovedesc preocuparea de care vorbeam și care devenise absolut imperioasă — și ne gîndim la **Tradiția conceptului modern de poezie** de Vladimir Streinu și la **O privire asupra poeziei noastre ermetice** de Ș. Cioculescu. Dar mai ales cel care a încercat să pună oarecare ordine în haos a fost G. Călinescu cu ale sale **Principii de estetică**, prima lui lucrare care înfățișează și analizează un fenomen contemporan. Chiar dacă acest opuscul ar fi o „cărțulie neaoșematică, cu vederi ingenioase dar cam pretențios intitulată...“ cum crede Ș. Cioculescu (**Aspecte literare contemporane**. 1972, p. 681) el este o cercetare fundamentală a poeziei sub unghiul problemelor care se puneau criticii interbelice. Suprarealismul, futurismul, ermetismul sînt analizate sagace și atent de un spirit care se apropie de ele cu o deosebită înțelegere, fără a adera la vreun program de acest soi, ba chiar care-și va mărturisi ceva mai tîrziu un punct de vedere clasicizant. Poziția lui Călinescu este cel puțin de toleranță. Fără a adera la confundarea sau unirunea poeziei cu mistica, după ideile abatelui Bremond, tar acceptînd „inefabilul“ ei și „ritualitatea“ absolut necesare, el stabilește cîteva puncte de reper, care ni se pare cele mai sigure din tot ce s-a scris asupra poeziei noastre interbelice. Căci pe aceasta o avea în vedere Călinescu, chiar și atunci cînd trata despre vreo formulă poetică în genere, și nu întîmplător în corelație cu nivelul de existență cel puțin european al problemei. Echivalentă, zicem noi (sau sincronică cum i-ar fi spus Lovinescu) dacă o raportăm la ceea ce se întîmpla în acel moment în poezia lumii, lirica românească interbelică devenise un punct de scizjune care separa generațiile. Nimeni de la Lovinescu mai încolo nu se aventurase pe acest teritoriu, decît pentru a se rătăci, sau pentru a-și dovedi incomprehensiunea. Să ne gîndim numai la articolul lui Ibrăileanu **Poezia nouă**, (în „Viața românească“, 6, 1922) sau la felul spectaculos în care „Știința literaturii“ propusă de M. Dragomirescu și aplicată de cîte un discipol de-al său a putut să eșueze.

Susținută, dacă se poate spune așa, numai prin declarații intemperante sau de-a dreptul helicoaze, în unele din programele ei „extremiste“ (integralismul, dadaismul, suprarealismul) poezia interbelică a știut însă să găsească exegeți inteligenți, care să se aplece cu unelte adecvate asupra ei, și mai ales să-și dea seama de realitatea „fenomenului“ ei. Departe de a-și putea asocia în favoarea ei vreun spirit ce doar cu bunăvoință să-i compromită inițiativele printr-un entuziasm care n-are ce căuta în critică, poezia ca realitate fundamentală a unei literaturi a impus o schimbare de atitudine a tuturor spiritelor, chiar și a acelora inițial rezervate. Într-adevăr, marea poezie românească, s-a impus fără ajutorul vreunei critici partizane și în acest sens să ne aducem aminte de cuvintele lui Ș. Cioculescu mărturisindu-și dificultățile de înțelegere a poeziei lui Blaga, cu subsecventa schimbare de poziție a criticului, pentru a ajunge la adevăr — și le reproducem pentru că ele sînt dătătoare de măsură pentru calitatea și onestitatea întregii critici interbelice : — „Ne-a trebuit o disciplină de scuturare din inerția unei metodologii eronate și, prin reeducarea apetenței lirice, am izbutit să ne familiarizăm cu puternicile virtuți sugestive ale unei asemenea poezii. În aceeași ordine a mărturisirilor intelectuale, poate nelipsite de un sens generic, vom spune că citirea unui volum de poezii al lui Lucian Blaga [...] ne stîrnește simțul misterului, altădată absent, poate însă, în ultima analiză, tot de esență intelectuală. Nu credem deci a fi trădat valorile inteligenței supunîndu-ne farmecului deosebit al acestei poezii, cu mare potențial de emoție intelectuală“. **(Asp. lit. cont. p. 80).**

Ni se pare pilduitor că marea realitate a poeziei românești nu a fost menită doar să pună în dificultate înțelegerea criticilor ei să strunească ambiția acestora și să le ascută acea inteligență specifică, de la care nu era necesar măcar o clipă să abdice.

Alexandru George

autografe

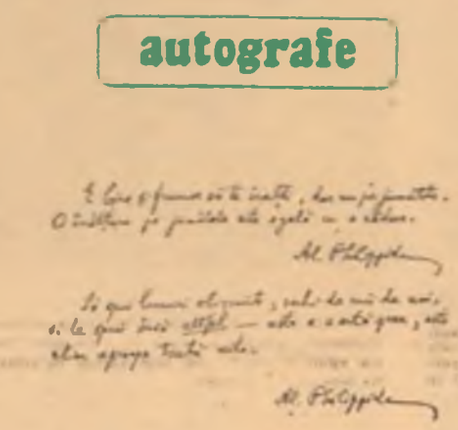

„E bine și frumos să te înalți, dar nu pe jumătate“

Cu toate că la telefon am mai schimbat cînd și cînd o vorbă, recunosc că e destulă vreme de cînd n-am mai discutat cu marele creator de poezie, care este Al. Philippide. Dar îi încredințez pe cititori că nu s-a schimbat mai deloc, dacă îl compar cu cel de acum aproape treizeci de ani, cu care am dormit în aceeași cameră la internatul unui liceu din Galați, cu prilejul unei ședători literare, la care era prezent și Ion Minulescu. Același chip expresiv, aceiași ochi veșnic întrebători și același ton prietenos. Îi și mărturisesc gazdei această părere, lar președintele secției de literatură și artă a Academiei suride, aruncîndu-mi pe sub lentilele ochelarilor — mi se pare — un mic reproș...

Discutăm într-o zi cînd afară e frig și stă parcă să ningă, în sufrageria-salon de la locuința poetului, din strada Ilarie Chendi, lunecăm peste problemele revistelor literare de azi, ale interviului literar. Vine vorba despre condițiile de viață ale scriitorului de odinioară pe care, firesc, le opunem celor de azi. Apoi vorbim despre cărți și inerent despre cărți rare, cu autografe.

— Deși am cunoscut atîți scriitori în viața mea, nu știu să am în bibliotecă niște mărturisiri deosebite ale autorilor... Ele sînt fără valoare de stil literar. Totuși, dacă ții...

Se duce în bibliotecă și se înapoiază cu două volume. Pe cel dintîi — I Opere (I) de Mihail Sadoveanu, apărut în 1940 la Fundația pentru literatură și artă, citesc :

„Lui Al. Philippide,
Cu prietenie și stimă
Mihail Sadoveanu
22 martie 1940 București“

Pe cel de al doilea — volumul de poeme Scutul Minervei, *apărut în 1933, autorul a scris :*

„Lui A. A. Philippide,
Cu deosebită dragoste pentru poet și prieten.
Ion Pillat
15 martie 1934“

Ni-i amintim, prin aburul amintirilor, pe amîndoi, admirăm și acum slovele lor elegante, reconstituim ceva din gîndurile lor.

Îl rog pe Al. Philippide să-mi acorde favoarea unora dintre reflecțiile pe care știu că le-a consemnat, cînd și cînd într-un caiet — și marele poet, după ce zăbovește o vreme la birou, îmi aduce aceste două cugetări :

„E bine și frumos să te înalți, dar nu pe jumătate. O înălțare pe jumătate este egală cu o cădere“

„Să spui lucruri obișnuite, vechi de mii de ani, să le spui însă *altfel* asta e o artă grea, este chiar aproape toată arta“.
Al. Philippide

Afară a început să cadă molcom primii fulgi de zăpadă ai acestei noi ierni.

Al. Raicu

Manieră și manierism

La început (sau într-unul din începuturi, pentru cel ceea ce vrem să spunem nu urmează o ordine reală, ci una relativă, iar descrierea pe care o facem în vedere e o îngroșare de note, găsita nu în stare pură, ci smulse fiecare de ici și de colo) a fost ostenirea vitalității. Ceea ce era contact energic cu pămîntul s-a transformat, din prea multă viziune lutoasă, în împotmolire ; ceea ce era sentiment direct al naturii primare, dezlănțuite, atotputernice, a devenit combinație arbitrară, făcută la rece, de dezastre și fatalități. Pe unde pătrunseseră, în poezie, emoțiile tulburi ale sufletului ancestral, fabulosul materiei și asprimea elementelor, au continuat să vină, o dată cu apele grele ale trăirii lirice, puhoaie accidentale și exterioare. Poezia s-a golit de sens și s-a umplut de dezordini. A pierdut prospețimea și i s-a imprimat pe față oboseala. Versurile ei troznesc de atita naturalism netransfigurat, ca hambarele moșului îmbogățit peste noapte din „Punguța cu doi bani“. Cuvintele hurducăie peste concepte, învăluindu-le într-o ceață prăfoasă de nestrăbătut. Stăpîni absoluți și satanici peste universul lor de goluri și umbre, de pedepse și capcane, poeții aceștia îi gonesc pe bieții muritori prin ripi și noroaie, prin zguri și pustiuri, le rup genunchii în terifiante urcușuri, îi amestecă cu nisipul și pulberea, îi lovesc în cap cu bolovani și copaci, îi prăvălesc în puțuri și prăpăstii, îi chinuie de foame și de sete. Poezia își arată numai trupul ecorșat, întrecîndu-se în invenții crude. Cine are mai mult apocalips a cîștigat !

Precum Statu-Palmă-Barbă-Cot, autorii ei îl întîmpină pe cititor ca pe un umil pămîntean ce le încalcă tărîmul : gata să-l pedepsească. Gura le spumegă de blesteme și interdicții, mîinile îl iau în primire ca niște ghiare numai bune pentru o tortură ce i se cuvine fără replică (de ce ? de unde ? cu ce drept ?, îți vine să întrebi la tot pasul !) Și în tot acest timp, ei par cocoțați pe un tron din nori de unde citesc cu emfază sentințele neantului, de unde privesc, iluminați și omniscienți, roțile vieții și ale morții.

E afectată căutarea absolutului, dar poezia are aripile retezate de incoerență ; deasupra ei nu există nici un cer de explorat, doar ahuri informi. Este ca una din acele „boites à surprise“, proiectînd prin simpla apăsare a mecanismului, figuri grotești și obiecte neobișnuite. Limbajul ei mimează limbajul oracular, autorii ei mimează inițierea. Scrîșnesc, bolborosesc, vaticinează, rotesc în degete mătănîile ascezei, poartă pe umeri hainele pretențioase ale profeților. Grija lor e pentru schelăria spectacolului sumbru, apăsător, tot ce vor să spună trebuie rostit cu voci cît mai bubuitoare care să spargă urechile auditoriului. Cugetări vechi de cînd lumea, idei vetuste, de sămănătorism, capătă, în glasurile lor, tonalitatea baritonilor de operă. Ar putea fi, pe alocuri, un lirism cu gustul fantasticului ; lipsindu-i însă rigoarea lumii fantastice, e o insipidă retorică pronunțată de sacerdoți bîlbîiți. Maniera e a colosalului și a hiperbolizării mecanice ; sentimentele adevărate, omenești, nu-și găsesc locul, dragostea, de pildă, e izgonită din sălașurile sihastre unde oficiază acești cîntăreți cutremurați de proporții.

Luîndu-și în spate sarcini de o viață și putînd a fi răscumpărate de o întreagă existență, această poezie confuză pierde din vedere tocmai valorile fervorii și ale vieții esențializate ; se turtește pînă la platitudine. Postura gigantesc-meditativă e ușurință abstractă, elementarul se dezvăluie a fi procedeu haotic de aglomerare și incontinență grosolană, eșuate vitalității se scurg absorbite de pustiul ideatic. Lectura îi dă cititorului, în acest caz, senzația mestecării unor cîlți.

Înrudită cu o astfel de postură abisală e impostura hierofantică. Proza cea mai banală e rostită cu aerul lirismului inițiatic. Nimic nu-l clintește pe autor de pe soclul monologului său neterminat care poate fi citit, la fel de bine, de la cap la coadă și de la coadă la cap. El nu scrie poezie, ci, vai !, Poezie, ca și cum majuscula i-ar conferi o mantie. De sub acoperămîntul ei țîșnesc șuvoaie de vocabule nearmonizate și neinsuflețite, locuri comune și discursuri tocite, cu convingerea că ceea ce le pompează ține de har. Prezumția este că în orice cuvînt de-al lor s-a ascuns un zeu care vorbește, cînd, în realitate, numai pasiunea adevărată poate comunica.

Dacă maniera aceasta e capătul lunetei, mărit de orgoliu și falsificat de intensități, la celălalt capăt stă artificiul miniatural. Poetul este colecționar sau vînzător de bibelouri, de arome și condimente, de prețiozități și nimicuri colorate. Colindă, de obicei, iarmaroacele și se ospătează îmbelșugat la hanuri de poveste. Face figură de beizadea iubeață și răsfățată, își clamează cu ifos sentimentele, lustruindu-și chipul în oglindă. E impersonal, bătut de toate zefirele inspirației, cu ureche fină și nas subțire. Limbut, e în stare să cînte pe indiferent ce strună. Ceea ce spune e „minion“, ceea ce vede e frivol și convențional. De astă dată, în versurile lui e ascunsă o clepsidră care măsoară timpul poeziei după alt orar. Ea pare compusă de oameni îmbrăcați în giubele și anterie, pigulind leneș prin sertarele ei. Idealul său ar fi un soi de refacere a petrarchismului. Nimeni nu-i contestă depozitul bogat și pestriț de cuvinte, nimeni nu-i neagă îndeminarea de broderie, meșteșugul de a se descurca, în rime și vocabular, cu acul, dar de multe ori, se uită că avem în față o sugativă pusă peste coli prodigioase din Arghezi și Ion Barbu.

Miniaturali sînt și poeții exangui, ființe cu alcătuire delicată și tremurătoare, de lujeri. Artificiozitatea lor apelează la flori și la stele, la străvezimi de petală și subțirimi de ceară topită. Prerafaeliți și caligrafi, nu vorbesc decît din vîrful buzelor și nu scriu decît din vîrful peniței. Versurile lor sînt absorbite de albul paginii, reliefuL îi sperie, contururile mai aspre le produc vertije. Ca printr-o oglindă, sînt multiplicați în înfățișări tot mai plăpînde, altfel de o distinsă paloare. Glasul lor sună tot timpul ca o șoaptă, maniera lor e fadoarea. Confundabili cu drept caracteristică faptul că nu se țin minte. Ca pe niște mingi de tenis își trimit unul altuia imaginile. Un repertoriu uzat e înfrumusețat cu un lustru ce se ia pe degete la prima atingere. Par desprinși din poze îngălbenite, cu colțurile arse de vreme, din „la belle epoque“. Devitalizarea își închete, cu ei, lanțul de victime.

Firește că aceste portrete sînt — am spus-o dintru început — puțin exagerate și că manifestările lor, nu depline, ci mai accentuate, nu se găsesc decît în ipostazele periferice ale poeziei de azi. Totuși, manierele descrise există virtualmente și oricine le poate recunoaște modelele. Căci, dacă manierismul a încetat să mai fie un termen estetic pejorativ : dacă el a analizat și receptat ca o constantă ; dacă vorbim în mod curent de poeți manieriști, socotind prin asta poeți care și-au construit, prin detaliu minuțios și repetiție de motive, un univers artificial, dar artistic, manierele vizate aici sînt efecte de serie, degenerescențe ale unor stiluri poetice posibile și îndreptățite la origine. Limbajul lor nu e nici al vieții, nici al artei, neexprimînd, în ultimă instanță, nici o convingere. Doar superficialitate.

Dan Cristea

DAN BANCILĂ : Rod

GHEORGHE PITUȚ

Stelele fixe

De-ar fi sau de n-ar fi mișcare
stelele-s fixe ca-n uitare,
tăcerea-n cosmos e-o povară
care începe să ne doară
ca pierderea ca stricta boală
când cerul pare-o hală goală
de tot ce-ar mai fi vrut să spere
vederea-n ceafa unei sfere —
de ce-am cunoaște-n zi adâncă
luminile cum fug să plângă
căci am vedea popoare albe
prin cer în loc de stele-n salbe
o, mulțumirea că sânt fixe —
departe de apocalipse,
hrănite numai cu mirare
din ochi de plante gânditoare —
ne-ajută să ne mai susținem
limpezi în succum et sanguinem.

Timpul tolerează

Arzătoare necesitate
de-a vedea (mai mult decât pot spune)
cele șapte minuni ale lumii
eram însetat
să mai văd Sacré Coeur Pantheonul
mormântul cel gol și pagodele stânca
aducerii-aminte a focului
ce-aș fi dat să privesc Domul negru
cetatea eternă estul extrem
furnicarul
sfânta Sofia — floarea Bizanțului
„unde transcendentul coboară"
și Domul invalizilor
unde se odihnește împăratul
(a se verifica Erfurt 1805
dacă avea conștiință latină)
și Țara comerțului pur
care vinde cutremure și conforturi
lacustre
Manhatanul și oceanele totdeauna
amânam cu bună știință
știam că timpul tolerează îndeosebi
nehotărârea
probabil o clipă
am putut vedea toate acestea
grație mie și turismului sălbatic
la un moment dat însă
am ajuns la concluzia
că cu cât înaintăm cu-atît ne trezim
mai departe nu în viitor
ci-n trecut
dar amânam să scriu
și cartea mea genială și povestea
mai genială a celorlalți
totul datorită numai acelei conștiințe
obscure
că eu voi mai putea și altădată
iar ce-i al meu nu se termină
că eu nu mă îndrept spre moarte
ci spre lumină.

Desen de JOSÉ RECHLER

Model

Cauzele pot merge și ele o vreme
după exemplul ascendenței
din fiu în tată
din buni în străbuni
de la putere
la fosta voință (perpetuă) de putere
și tot așa mai departe
dar nu infinit
căci deodată începe lărgimea
libertatea de cauză
începe voința generală —
capătul lucrului.

Imbold

Numai tristețea și nerăbdarea
se opun mulțumirii de sine
și poate ochiul crescut cât marea
când vine.

Seninul

De s-ar clădi pe când le nărui
trupul și sufletul oricărui
o. spirit, ți-ai salva declinul
frate cu aurul și vinul
cunoști că trupu-i o cântare
a sufletului când răsare
iar sufletul e o nălucă
a trupului dacă se culcă
nici obiecte, nici ospețe
pe care lama ta să-nghețe
seninule, (știai ce grave-s
ideile lui Ludwig Klages —
citind în urma-ți numai breșe !)
eu cred că spiritu-i o creșă
de flori și animale pure
în grava limbilor pădure.

mergere

Iona

— Moș Izot, despre dumneavoastră se spune că ați fost primul pescar din sat. Și cel mai bun.

— Da. Izot este acuma o antică, dar Izot a fost o dată în viață pescar, nu de trei ori.

— Câți ani aveți, moș Izot ?

— 88.

— La câți ani v-ați apucat de pescărie ?

— La 16. Și am lăsat pescăria numai pentru război.

— Ați fost pe front în primul război mondial ?

— Am fost. Am intrat noi atunci la Tecuci, pe urmă am intrat la Mărășești, de la Mărășești, când s-a încetat puțin războiul, am plecat noi tocmai la Bârlad. De la Bârlad am plecat, ei, am uitat unde am umblat eu. Mai încoace de Bârlad este o linie pe dreapta.

— O linie de front ?

— Da, da.

— Ați luptat și în al doilea război mondial ?

— Da. Ehei, atunci am intrat noi la Brașov, pe urmă am intrat la București. Când s-a făcut pace, am tras noi acolo la berea.

— Sinteți născut pe malul mării, Moș Izot ?

— Eu ? Pe malul mării ? Nuuu ! Pentru că de ce ? Eu sînt născut la Jurilovca.

— Și cum ați ajuns aici ?

— Cum am ajuns ? De foame. Când am venit din război nu aveam de nimica. Aveam trei copii și babca acolo. Au plecat oamenii, unii încolo, alții încolo, noi am venit aici, la un bulgar, am secerat cu mașina, am făcut bani buni. Era un sat de scopeți aici. Ai auzit, dumneata, de scopeți ? N-avea nici mustăți, nici barbă, nimica. Toți aici au venit, au făcut trăsuri, birje. Erau oameni gospodari. Dar au murit toți, săracii, erau bătrîni. Nu știu câți ani au trăit aici, dar băutură n-au băut. Pune samovarul de ceai acolo și joacă. Dansa și vorbea. Când am auzit noi că se vînd locurile, ne-am așezat aici. Eu aici, fratele acolo, vecinul dincolo. Și după ce ne-am așezat noi, am făcut rost de scule pentru pescărie : năvod, bârci. Izot a fost primul pescar. Este 60 de ani de atunci și pînă acum, și sufletul lui n-a murit.

— Ce fel de unelte îi trebuie unui pescar, Moș Izot ?

— E-hei ! Un pescar trebuia să aibă multe parale, nu ca acuma, dă statul tot. Pescarul trebuia să aibă un năvod. Pescarul trebuia să aibă o barcă. Scule de crap, scule de morun, de calcan, scule, e-hei !, câte trebuia să aibă ! Eu și acuma am scule de calcan.

— Ce faci cu ele, Moș Izot ?

— Ce fac ? Arăt. Pentru că de ce ? Să vadă oamenii cine a fost Izot. De ce n-am aibă eu ? Am avut inimă. Toți pescarii bătrîni când n-au mai lucrat au aruncat sculele. Eu nu. Mai am câte-o antică. Să arăt : eu am fost pescar.

— Ce fel de pești se prind în mare ?

— În marea ? Ce pești ! Mistreți. Peștele mare se prinde la baltă, la Delta, acolo. Aici este calcan, este guvid, morun, hamsii, lufari este, păstrugă. Este.

— Care pește se prinde cel mai greu ?

— Știi ce ? Cei mai greu se prind peștele pe care nici-l poftesc dobii. La câte-un pește tună iarna și vara nu cade nimica. Nici de aruncare. La alt loc cade sute de mii de kilograme.

— În mare se pot cunoaște anumiți cu năvodul sau și cu cârligul ?

— Și cu cârlige. Sigur. Sînt de cârlige, de la mai la mijlocul mării. Și nu prea mult. Cârligele se trag cu mașina și pe urmă așteptă.

— Lucrul cel mai greu în pescărie este așteptarea ?

— Tot este greu. Tu să ai un suflet în tată și altul în spate ca să fii pescar. Și mîini bune. Stai două, trei zile, o lună, aștepți. Citeodată chiar dacă vine peștele, el totuși scapă. Fiindcă de ce ? Omul se repede. După ce a așteptat el așa de mult, se repede și peștele scapă. Trebuie să fii foarte puternic, să poți să-l tragi. Și pe urmă, când vine câte-o furtună, la tot. Scule, tot. Rămîi sărac, poate să la marea și pe tine. Mergi acasă și tragi la vodcă.

— De ce bea pescarii, Moș Izot ?

— Nu se poate, draguța. Fiindcă de ce ? Marea este așa de rea, munca este foarte grea. Stai acolo o zi, două zile, nu se poate altfel : sufletul îți cere.

— În ce anotimpuri se pescuiește cel mai bine, Moș Izot ?

— Acuma se pescuiește și iarna și vara. Înainte, când trece Crăciunul, trece Boboteaza, trece sărbătorile, acum sîntem gata de plecare. De ce ? Să plece omul liniștit, să aseze acolo ce-i trebuie lui, toate. Și mergeam noi, cu Fiodor Mălai primul pescar din sat. Scrii asta acolo, în regulă. El a fost mai bătrîn decît mine, acuma eu sînt cel mai bătrîn om din sat.

— Primăvara plecați ?

— Cum primăvara ? În februarie sîntem pe mare, draguța !

— Nu era frig ?

— Acolo e frig ? La marea ? Și când vine un pește de 200 de kile, acolo e frig ? Mai, mai, mai !

— Cum vă îmbrăcați ?

— Cum ne îmbrăcăm ! Ca acuma ! O dugaregică, gata. Cisme la picioare. Da ce fac acuma ? Acuma picioarele nu mai merge. Au mîncat marea și este reumatizm.

— Cît stăteați pe mare, Moș Izot ?

— Cît stăteam ? Pleci noaptea, vii noaptea. Când te-apucă furtuna stai două zile, trei zile, stai.

— Ce faceți în timpul ăsta ?

— Când avem mîncare, mîncăm. Când n-avem mîncare, nu mîncăm. Ne uităm la cer : este ploaie. Ne gîndim la soare : ce face soarele ? Cade soarele ? Sfințește soarele ? Ce face ? Înghețăm acolo, la marea. Pentru că de ce ? Bate pe noi sudul.

— Sudul este un vînt ?

— Da. Astea sînt vînturile mării : sudul, nordul apusul, răsăritul. După cer. Cum plecăm dimineața știm. Noi avem ceas la mînă ? N-avem ! Am sculat, dimineața la 3, haida ! Ieși afară, este vîntul, știi cum mergi. Nu trebuie calendar, nu trebuie ora. Numa iarna stai acasă, cu babca.

— Iarna marea îngheață ?

— Marea nu îngheață ! Dar cine merge să pescuiască iarna ? Într-un an au mers unii și nici unul n-a mai rămas între ei.

— Când peștii depun icre, primăvara, pescuitul se oprește ?

— Pe mare pescuitul nu se oprește niciodată. Marea e mare : lungă și adîncă. Acuma e și mai mare, pentru că s-a micșorat peștele.

— De ce ?

— De ce ? Cine știe de ce ? Cine știe unde se duce și cum ? Vede cineva cum merge peștele ? Pescarul stă și peștele este foarte departe de el.

— Când e cel mai bine la pescuit, Moș Izot ?

— Și-acuma ? După sărbătorile Paștelor. Omul este liber, tot, puse sculele pe apă și se joacă. Este soare, stai acolo între ape.

— E frumoasă marea ?

— Marea ? Cum o vezi. De acolo și până acolo la fel : mare. Numai să nu te apuce acolo. Pe mine m-a apucat. Cu doi feciori și eu al treilea. La 27 de kmetre distanță, pe unde trece cursa Constanța-Istanbul. M-am gîndit mai mult la băieți decît la mine. Trei zile și trei nopți am stat acolo, am aruncat tot timpul apa afară din barcă și am dormit pe rînd. Dar am scăpat.

— Asta e cea mai urîtă amintire din viața dumitale, Moș Izot ?

— Cea mai urîtă ? De ce cea mai urîtă ? Am scăpat cu viața, gata, iar la barcă, afară, dă-i drumul. Cea mai urîtă amintirea este că am ieșit la pensie.

— Până la câți ani ați fost pe mare, Moș Izot ?

— Până la 80. Dar acuma s-a dus. Ochii nu mai vede, picioarele nu mai merge. Sufletul cere marea dar ce să fac ? Nici să merg pe mal nu mai pot. Mă uit la mare peste gard. Stăm acolo, cu babca.

— Nu vă despărțiți deloc de babca, Moș Izot. În curte stați împreună, la poartă stați împreună. De 72 de ani de când sînteți împreună cu ea nu v-ați plictisit ?

— Plictisit ? Babca foarte bună și harnică. Fiindcă de ce ? Ea m-a așteptat toată vremea și mi-a făcut trei copii. Babca a avut grijă de-acasă și a așteptat să trăiesc. Știi dragușa, eu nu mor. Sufletul are rost în om. Dacă omul e bun sufletul este bun. Eu n-am omorît pe nimeni, n-am făcut nici un rău. N-am omorît pe nimeni nici în război. Și când a fost foametea aia, știi ? Izot pune cai la drum, sacii cu grîu la spinarea cailor, macină la moară, merge în Moldova și dădeam la femeile fără sărăcie. Izot pescarul a mușcat și-a avut suflet bun. De ce să mor ?

Chitul

Eram pe mal, în mulțimea de gură-cască, așteptînd ca marea să-arunce afară un mort. Cel mai bătrîn pescar din sat plecase cu barca și, prins de furtună și hulă, se afla de două zile în larg. Luntrea neagră se mai zărea, dar trunchiul bătrînului alunecase sub orizont.

— S-a dus să moară, a spus cineva. Vrea să moară în barca lui.

— Câți ani are ?

— 85.

Dar spre seară oamenii au plecat și pe plajă a mai rămas doar nevasta pescarului : o femeie rotundă, cu ochii ca sticla, cu fața pleznită și coaptă ca o turtă de lut. Stătuse tot timpul încremenită, cu ochii în larg. Am crezut că este străină. N-a strigat și n-a spus nici un cuvînt. Dar când s-a înnoptat ea s-a răsturnat pe o parte, cu tălpile drepte, ca păpușile de pămînt. S-a culcat în nisip dar cînd am mers dimineața era acolo, — în picioare și aștepta.

Și pe urmă vremea s-a liniștit și am văzut barca apropiindu-se. Un bătrîn cu o barbă pînă la cingătoare a sărit pe nisip, a tras barca cu funia cum se trage o vacă, s-a apropiat de femeie și fără să spună nici un cuvînt i-a întins o vergea de metal pe care spînzurau trei calcani. Bătrînul era îmbrăcat în chiloți de gimnastică, purta o rubașcă legată la mijloc cu funia, iar pe creștet avea o pălărie de fetru, în valuri moi. Țin minte că tocmai răsărea soarele cînd femeia a primit peștii și i-a dus lîngă ochi. I-a atins pe fiecare cu mîna, apoi a pornit către casă, și bătrînul s-a luat după ea. Mergeau amîndoi pe plaja pustie, înaintau prin nisip — ei ușor, ea greoi, ca golemii, cu peștii sclipitori între ei.

Moș Izot și Babca

M-am întrebat cine este bătrînul și-a dus-o m-am rușinat să fiu primită în gazdă la el. O femeie tînără, veselă, rotundă, surdă, acoperită cu roșu și flori, ca Matrioșka, cu ochi albaștri și cu mărgele de sticlă, mi-a deschis o odaie curată și așa a început marea mea prietenie cu Moș Izot.

— La ce te-ai gîndit, Moș Izot ?

— La ce m-am gîndit ! Să vină peștele ăla, Izot să nu se întoarcă cu sacul gol !

— Nu ești cu mult prea bătrîn ca să ieși singur pe mare ?

Moș Izot a așezat pe genunchi două palme ca două bube coapte, sparte și uscate ; mi-a arătat două cioturi arse, informe, străbătute de crăpături : le-a întors și pe-o parte și pe cealaltă cum se întorc în jăratec turtele de mălai : m-a privit drept în ochi cu ochii lui ca cicoarea, a plîns o singură lacrimă cu ochiul din dreapta și lacrima s-a plimbat de la stînga la dreapta, pe tot obrazul, alunecînd prin cutele groase și adînci ca prin niște canale mari de pămînt ; și-a descoperit capul alb ca zăpada, și în cea mai desăvîrșită taină și șoaptă m-a întrebat :

— Acolo, pe marea, tu ai fost ?

Marea

N-am fost pe mare. Am alunecat doar, pe deasupra ei, văzînd-o : marea se vede neașezat. Am stat doar, alături de ea, mirosind-o : marea miroase neales. Am dormit doar, alături de ea, ascultînd-o : marea sună nedesfăcut. Am cercetat marea, i-am dat ocol ca unui animal neștiut, dar pielea animalului n-a pleznit, gura lui nu s-a deschis. Nu știu ce fel de sînge curge în materia care naște ființa, care ține ființa, care dizolvă ființa, care trece viața din abur în stare de abur și nu știi dacă nu cumva începutul este la urmă și urma este la început.

M-am înmulat în apă de mare și am ieșit cu sare pe piele, dar marea pe mine nu s-a lăsat. Tărîmul de ape nu m-a primit niciodată ca să știu dacă legea lui este viața sau moartea, primejdia sau desfătarea, dacă există rosturi sau marea este locul unde nu se întîmplă nimic. Nu m-am luat niciodată cu marea în piept ca să știu dacă este vie sau moartă, dacă este doar apă, apă simplă sau foc. N-am înțeles de ce Moș Izot nu se desparte de mare și-am vrut să-nțeleg.

— Vreau să merg pe mare, Moș Izot.

— Este bine, spune Moș Izot.

— Vreau să-l cunosc pe cel mai bun pescar din sat, Moș Izot.

— Este bine, spune Moș Izot.

— Vreau să vorbesc cu feciorul dumneavoastră, Moș Izot.

— Este bine, spune Moș Izot.

Mă trimite la Fedia și Fedia este șeful brigăzii de pescari din comuna „2 Mai".

— Dimineață la 3, spune Fedia. Afară, la pescărie, atunci plecăm.

Mă culc îmbrăcată, și nici nu adorm cînd Captelina, fata surdă și înfloratâ a lui Izot îmi așează palma pufoasă pe frunte, mă petrece pînă la poartă în cămașă de noapte lungă și albă, stă între sini ca între două perine așezate-n fereastră, flutură mîneca largă a despărțire și, cu un braț ca un stîlp de piatră rotundă, îmi arată cerul, deasupra, că este negru și rău.

— Exact cum trebuie, mă gîndesc, și pornesc înghețată de frică, pe țărmul mării, pustiu.

Pescarii

Pescăria este un loc înalt pe marginea mării, un foișor din care punctele cardinale se văd. Răsăritul, apusul, nordul și sudul, sînt patru vămi așezate la granița lumii, cu patru vameși care dau trecere liberă nu pentru oameni ci pentru stele și soare, pentru lună și păsări, pentru zile și ani, pentru vînturi și anotimpuri, pe rînd. Prin punctele cardinale trece chiar cerul, pescăria este un loc unde pămîntul e fix și mișcător este numai tărîmul de dincolo, chiar universul alunecă pe deasupra, miraculos. Dar cînd am ajuns, vama de răsărit dăduse trecere liberă pentru furtună și vînt.

Pescarii sînt oameni vii pe marginea mării, sînt întruchipări mișcătoare, puternice, aromitoare, ei se văd din orice vamă a cerului și se presimt. Sînt scunzi de statură, între 40 și 60 de ani, au fețe roșii și ochii albaștri, au palme duble, de carne crescută pe carne, și unghii duble, unghii crescute pe unghii, o carne ca cornul de vită, destul de tare să n-o putrezească apa, să n-o ardă soarele, să n-o sfîșie vîntul, să nu se facă pămînt. Pescarii au linia norocului din palma stîngă transformată în jghiab de alunecare pentru frînghie. Pescarii au linia vieții transformată în jghiab de alunecare pentru odgon. O populație de bărbați care și-au transformat brațele în unelte, un soi de oameni cu trunchi, cu picioare și cap, dar cu mîinile terminate-n lopeți. Pescarii sînt un neam de bărbați care cînd ating femeia cu palma, femeia se simte iubită de un fel de copac. Dar cînd am ajuns, pescarii țineau palma stîngă întinsă, și prin linia vieții se desfăcea din edec odgonul gros de oțel. O barcă de lemn pentru 15 persoane urma să iasă în larg.

Facerea lumii

— Nu veniți, au spus pescarii. Marea e rea. Tocmai cum trebuie ca să ajungi la fund. Tocmai cum trebuie ca să mergi drept în iad.

Dar am mers. Am căzut într-o groapă de apă și apa s-a închis deasupra mea. S-a făcut un clopot învîrtitor și eu eram chiar limba care izbea.

Să fii într-un clopot de apă. Să nu respiri aer, să tragi lichid. Să rabzi apa care îți ia hainele, pielea, oasele. Să lași să ți se tulbure cristalinul și să-ți crească în tîmplă ochiul de pește. Să simți hureții de bronchii crescuți în urechi. Să scuipi stomacul și să-ți intre în loc o beșică pentru plutit. Să ți se acopere gura de gingii gelatinoase și moi. Și tocmai cînd metamorfoza e gata, marea să te scuipe afară și să te poarte pe-un val cu o viteză năpraznică spre un zid de vid.

— Tocmai cum trebuie, — am spus.

Ca să vezi pescarii muncind. Să-i vezi croind prin infernul acela de apă turbată un drum liniștit. Foarte stăpîni pe barcă. Foarte stăpîni pe vîsle. Chemîndu-se pe numele mic ca într-o numărătoare. Numele oamenilor funcționînd ca un număr de înaltă dresură : vîsla atinge fiara ca biciul dresorului, exact în locul unde doare și potolește, și omul mai scapă o dată cu viață de moartea prin colți.

Între iad și cer am călătorit simbătă dimineața la 3. Am străbătut o lume fără direcție. Fără miros și culoare. O lume nici de aer și nici de apă. Nici de cenușă și nici de fum. Am fost într-un teritoriu de materie nealeasă, agitat de-o mișcare clocotitoare și violentă, cred că am trecut chiar prin facerea lumii, prin alegerea apelor de uscat.

— Lucrul cel mai greu din munca pescarilor este ajungerea la locul de muncă ? Așa se întîmplă în fiecare zi ?

— În fiecare zi dacă este soare. Din două în două zile dacă este ploaie. Din trei în trei zile dacă este furtună. Pleci luni dimineața și te întorci la țărm miercuri seara. Pleci joi dimineața și țărmul se vede, poate, duminică.

— Și ce faceți atîta vreme pe mare ?

— Ce facem ? Așteptăm.

Cea mai bună dintre lumi

Poate din pricina așteptării sînt pescarii atît de tăcuți. Poate din pricina așteptării sînt pescarii atît de blînzi. Poate din pricina așteptării sînt atît de frumoși. Stau doi cîte doi la o pereche de vîsle, ca școlarii în bănci : cot la cot și umăr la umăr și cismă lîngă cismă de cauciuc. Poartă șorțuri lungi, de bucătărese. Au cămăși în pătrate și șepci. Vorbesc așezat și melodios, se cheamă Petca, Gheorghe, Maxim și Vasili, fac glume cu cel mai bătrîn dintre ei zicînd că aseară l-a căutat o cumătră și el a crezut că este o oaie legată de gard, rîd luminos și mai luminos luminează cu ochii albaștri : ochii aceia curați de oameni de mare, cu pupila reglată pentru distanțe fără obstacole, un ochi format chiar pentru infinit.

Aș vrea să le spun cît de bine este cu ei. Cît de-n pace și siguranță mă simt în barca aceea pierdută-n ocean. Cît de mare și bărbătească este puterea pe care-o transmit. Cum simți că în toate punctele cardinale care-ți fixează ființa în spațiu se înalță un zid. Aș vrea să le spun că mă simt foarte liberă acolo, în mijlocul mării, pentru că mă simt ocrotită, pentru că pot să am mare încredere, pentru că pot să nădăjduiesc. Aș vrea să le spun dar nu pot să spun, pentru că printre pescarii de mare lucrurile sînt astfel orînduite că totul se tace și nu se spune nimic. Aș vrea să le spun ce nu pot să spun : că sînt soiul cel mai curat de oameni pe care i-am întîlnit, și că dacă barca lor ar ieși de pe mare ca să meargă prin lume, s-ar despărți strîmbii de drepți, răii de buni și minciuna de adevăr ca apele de uscat. Asta aș vrea să le spun și nu pot să spun : că o lume mai bună se începe cu oameni ca ei. Dar oamenii cu care se face o lume mai bună tocmai muncesc.

Dezvelirea adîncului

„Trage ! Lasă ! Lasă ! Trage !"

Aplecați peste aceeași margine a luntrei, cei opt din treisprezece pescari ai lui Cuțupal Feodor, trec prin mîini talianul cu pești. Iarba de mare și algele s-au împletit în plasa de sfoară și pescarii adună verdeața de mare cu furca, cum se adună fînul în clăi. În locul curat se desfășoară iar talianul, o oră și jumătate bărbații aceia cu cisme de mușchetari înalte pînă la coapsă, trec prin mîinile lor scufundate în apă, cînd sfoara, cînd sîrma, și mijlocul lor îndoit se udă de ploaie, ruginește și scîrțîie, cînd se așează pe bancă încheieturile sună ca tabla și mîinile lor se albesc și se umflă, capătă culoarea cărnii de pește, nu se disting acolo, pe fundul bărcii, printre calcani. Munca pe care o văd este atît de dură și atît de îndelungată, încît vederea peștelui argintiu care curge în barcă, în cascade, nu mă mai bucură, și aș

Sânziana Pop

(Continuare în pagina 5)

După râul de mare

Fotografiile : DAN NUȚU

pe ape

Mările de sare

Aproape nici nu îți vine să crezi că sînguri sîntem ca stanele uriașe pe lîngă care trece ziua. Și trenul ca lanțul unui ceas de buzunar lucind pe stofa verde cafenie a cimpurilor, aținind uneori în gol pe deasupra podurilor, și tu însuți în el strălucind. De cîte ori trenul încetinește mersul, inima mea încetinește și ea ritmul, de frică, de fericire. În curînd în nări foșnirea mătăsoasă a mărilor de sare, și mă simt neînsemnat la acest gînd, pierdut dar năpădit de fericire. Cu o nouă zmucitură ne oprim. Las lumea să coboare înainte de a ne scufunda în haosul albastru. A fost pînă acum pămînt : copacii cu arhitectura lor, casele fixate în mari rădăcini, grădini tăiate de asfalt, a fost înainte și înapoi, în sus și în jos, ceva măsurabil, ceva liniștitor. Și deodată pămîntul s-a oprit. Vuiește în urechi o rumoare năpraznică. Sună și răsună talazul de sare. Sîntem lepădați cu bagaje în dreptul acestui năpraznic abis. Ne desparte vîrtejul și ne apropie. Pierd sentimentul identității. Aerul mării ne izbește, ne înecă, ne înalță. Strîng tot ce am pe mine, mai ales oasele și fac un pas înaintea mării.

Aproape 3/4 din suprafața globului e apă. Imperiul acvatic a cărui structură și alcătuire pare atît de simplă ascunde atîtea taine. Din corpul animalelor marine apa reprezintă 95%. Dar în corpul omului nu vuiește mai ales apa ?

Marea Neagră, mare intercontinentală, din curiozitate caut dimensiunile : o suprafață de 413 488 km, lipsită de maree, adîncimea maximă 2 246 m, înălțimea valurilor de 4 m. În apele Mării Negre vine apa dulce a Dunării, se mișcă neîncetat sub vînturi, iarna îngheață pînă la un metru pe lîngă maluri. În marea noastră nu e posibilă viața decît pînă la 180 m adîncime cînd dispare oxigenul. Nu are pești abisali, dar în ea migrează peștii mediteranieni în căutare de hrană. Asta e ce știm, dar ceea ce vedem e cu totul altceva : un orizont de apă galben-cafeniu sau alb albastru verzui. Cînd nu răsare soarele dungi negre se așternd pe apă, o lucire albastră, apa pare îmbrăcată în zale.

Coastele negre și roase ale mahunei, barca cu nume aspru de femeie alunecă pe crestele valurilor. E hulă spun pescarii. Valurile devin din ce în ce mai dese, genunile dintre ele se deschid lăsînd vederii popoare înfometate de pești. Se lovește malul lăsînd în urmă bucăți de plante verzi și cărămizii, obiecte sparte de valuri, scînduri pline de alge, scoici, crabi, meduze și o duhoare de săruri, plante putrezite, ierburi, flori, un must al mării dulce-amărui-sărat.

Labirintul apei

Povestește-mi despre labirint, în așa fel încît să te încinte tot ce spui, să se înmulțească în clocot imagine după imagine...

Pescarii au construit un labirint în apă, fără ziduri, au făcut tunele lungi în apa, ochiuri ferestre, dînd iluzia că nu e nimic închis, că eliberarea din labirint e posibilă și ieșirea fără speranță e un test de inteligență pentru captiv.

Undeva e arhitectul, maestrul acestui ciudat edificiu de apă, pe pereți se vede umbra stăpînului care a imaginat labirintul, prevăd cum o să treacă cum trece în fiecare zi cercetînd năvoadele, îndeminatic, plin de speranță, va lovi ușor talianul și va elibera din greșeală cîțiva pești. Plin de fervoare va da ocol, zumzăind florilor de dedesupt și din cavitățile ei albastre marea îl va arunca în sus cu avînt.

În zidurile de apă și de azur ale năvodului se perindă peștii, izbindu-se de zidurile de apă rătăcitori, fără putința de a ieși. Dar mă voi întoarce din nou la tine, spune apei fiecare animal prins în năvodul pescăresc. Voi ocoli din prudență orice clădire de apă și voi veghea orașul nostru neluminat, țara mea, sferă de apă unde m-am pierdut în învălmășala străzii de apă.

Și năvodul se răstoarnă în apă, peștii pocnesc cum fluturii nopții fringindu-și elanul în geamul luminat. Și se dezlănțuie din sufocarea lor curenți, unde, duhori, culori, electricitate. O mască a mirosului ni se așează pe față și ea își are vehement și dureros melancolia și taina din labirintul apei despre care te-am rugat să-mi povestești în așa fel încît tot ce spui să te încinte.

Rău de mare, rău

Pescarii așteaptă un semn, aș putea spune că-l așteaptă cu bucurie copilărească, semnul că tu care mergi mai mult pe pămînt și o dată în viață pe mare, ai rău de mare cum ai pe uscat rău de viață.

Tu nu înțelegi ce spun ei, dar iată explicația pe fețele celor mai bătrîni. În profunzime eul lor e bine închegat. Mă declar cu efuziune de acord cu ei, stau ca o broască testoasă în afara casei și primesc tot ce vine spre mine. Eul meu e disparat. Simt o mare panică, încep să caut țărmul cu iarbă și case, un punct cunoscut, mă uit pe cer și abia acum observ că e mai degrabă aliat cu marea decît cu uscatul, caut o pasăre și nu văd decît pescarii — păsări cu ochii lor ciudați însemnîndu-și prada din înălțime și coborînd vertiginos asupra ei chiar în clipa în care credeam că o pierduse.

Nu din pricina mișcării uriașe a apei îți vine rău, nici din aerul adus prin năvoade. Făptura ta deodată îți scapă. Faci mai multe tranziții. Ești cînd naufragiat, cînd înecat în abis, cînd cel care imploră sosirea la mal. Trebuie într-un fel să fac față, să acopăr intrările și ieșirile desnădăjduite ale celor care rînd pe rînd joacă rolul meu însămi. E ceva care te părăsește pe mare, ceva care se depărtează de tine ; schimbîndu-te ce bine te simți și ce ciudat te împlinești cu alte chipuri chemîndu-te înapoi de unde ai fost dus.

Readus apoi la calm, amestecat cu marea, încastrat în ea ca statuile noi în cetățile antice. Cînd se va apropia marea de mine ușoară ca un tigru mă va recunoaște pe mine care m-am amestecat cu ea ? Și acum de altfel, eu cine sînt ?

Popoarele de pești

Popoarele de pești, ca și popoarele de oameni s-au rostogolit de milioane și milioane de ani în timp. Ce știm și din afara lumii lor despre pești.

Unde trăiesc : în pîraie și rîuri de munte cu apă cristalină și rece, în lacuri de munte adunate din topirea gheții și a zăpezii primăvara, în rîurile de pe clinul munților, în rîurile de cîmpie cu apă stătătoare, în lacuri și bălți, în lacuri sărate și în mare.

Forma peștilor : Se zice : pisciformi. Forma lui a devenit simbol, aproape o magică literă. În zodiac semnul peștilor iubire, rodnicie, nestatornicie... Dar am văzut mulți pești care se deosebesc de ceilalți cu mult : căluțul de mare, calcanul, somnul. Căluțul de mare se mișcă încet, e fosforescent, în aer se înegrește, pare că nu înoată, după cum și calcanul sau capacul care înaintează în

Mirela...

apă ondulîndu-și trupul lățit. Are doi ochi pe o singură față și te privește cu ură din cel mai mic.

Mărimea peștilor : gigantul peștilor este morunul : 6 m lungime, 600 kg. Apoi somnul care poate crește, pînă la 4 m cînd atinge 200 kg. Ceilalți pești : între 5 cm și 2 m. Cînd se lasă frigul peștii nu mai cresc și se îngrașă.

Durata vieții : ca și copacilor, peștilor li se pot număra anii după inelele de creștere de pe solzi. Cel mai mult trăiește morunul care poate atinge 100 ani. Unii guvizi trăiesc mai puțin de un an, alții 20—30.

Corpul misterios al peștelui : pielea argintie a peștelui este extrem de sensibilă la căldură, la frig, se rănește ușor și fac bolii care le pot aduce moartea. În barcă, la sortarea peștelui, am văzut peștii bolnavi. Unii secretă venin ca dracul de mare și scorpia de mare, omul care a fost atins de ghimpele veninos al peștilor face o stare febrilă și i se poate opri și inima. Pescarii caută prin năvod peștii veninoși, îi lovesc cu ceva și-i aruncă peste marginea bărcii.

Culorile peștilor : Se spune că toate culorile peștilor sînt văzute în apă numai de ei. În timpul nunților, peștii capătă culori foarte vii cu care se atrag unii pe alții. Flamsia avea spatele albastru și abdomenul și laturile argintii, bibanul și știuca aveau partea dorsală brună-verzuie, gălbuie, lateral cu desene lungi, peștii de abis au culori închise, păstrăvul în timpul bătăii se colorează cu puncte roșii, albastre și violete. Culoriile peștilor mai depind de gradul de salinitate, de vîrstă, de boli și oboseală.

Simțurile la pești : au organe de simț pe care nu le au animalele terestre : butonii senzitivi cu care percep temperatura și presiunea apei, pentru perceperea chimică a apei, organe de gust și miros, urechea și ochiul, și în plus linia laterală pentru simțul curenților și vibrațiilor. S-a dovedit că peștii aud chiar și vibrațiile ultra sonore, cu toate astea foamea e mai năpraznică chiar decît durerea și prudența. Ochii peștilor sînt deschiși veșnic și înregistrează ca și omul toate culorile și albul. Un savant de curînd a demonstrat că peștii deosebesc formele geometrice : cubul de piramidă, cercul de oval, triunghiul de pătrat și că dresați, peștii ajung să deosebească litere și grupuri de litere.

Se spunea că peștii nu aud dar, alt savant a reușit să adune la mîncare peștii cu sunetul de clopoței. Se mai spune : mut ca peștele, dar peștii vorbesc între ei, produc niște sunete asemănătoare unui fluierat ușor. S-a demonstrat că au multă personalitate, că pot să-și modifice modul de comportare, că posedă simțul prudenței și găsesc soluții dintre cele mai inteligente pentru a ieși din situații dificile, dar peste toate aceste speciale calități, predomină foamea lor năpraznică.

Nunta peștilor

În martie, în mai, pe vegetația acvatică uscată de anul trecut sau pe covorul mătăsos al ierbii își depun icrele peștii, după ce vrăjiți au făcut un dans aproape de suprafața apei, după ce burțile lor de argint sau atins ca lamele unui cuțit de platină. În timpul bătăii peștilor se spune că îi poți prinde cu mîna, că atît de gingași și fragili sînt încît îi poți răni la cea mai mică atingere.

Sînt specii de pești care nu depun icrele oriunde ci își fac un cuib al iubirii din fire de iarbă marină, lipesc fir cu fir cu o soluție secretată de rinichiul bărbatului în timpul nunții. În acest cuib se depun milioane de icre, iar peștele stă de veghe lîngă cuib pînă ies puii. Tatăl își ocrotește copiii pînă tîrziu.

Perioada fierbinte a împerecherii peștilor corespunde unui mare rut cosmic. Natura uriașă are atunci un zîmbet dulce și nătîng, ea absoarbe tiranică totul, iubirea nu mai diferențiază nimic, face otova lumea, o înmulțire cu milioane și milioane și milioane.

Plăcute nume de pești care trăiesc în apele noastre

Zeus faber, Acul de mare, Dragonul, Corbul de mare, Aterina, Punga zeului, Cira, Fufa, Lufarul, Ața de mare, Soretele, Cordeaua, Aterina adevărată, Aspretele, Umflătura, Viza, Văduvița, Zarganul, Avatul, Dentex-dentex, Hupa-Gupa, Milacopul, Barbunul, Mihalțul, Gambusia, Osarul.

Din nou pămîntul

Barca era departe de pămînt fiind învăluită de valuri, căci vîntul era împotrivă. La miezul nopții pescarii umblînd pe mare. Și văzîndu-i ne-am înspăimîntat. Zicînd că sînt năluci, ne-am înspăimîntat. De frică am fi strigat, dar n-am strigat, de rușine. Ei ne-au vorbit îndată, și ne-au zis glumind să îndrăznim, să nu ne temem. Și am îndrăznit temîndu-ne. Întinzînd mîna ne-au apucat și am mers cu ei pe deasupra valurilor și am văzut cum e mersul pe ape, cum e sub talpă năpraznicul pămînt al apei. Și trecînd marea a venit din nou pămîntul, iar cei din barcă, cei care merseseră pe mare călcau pe acel nou ținut părînd a veni din altă lume. Și noi care ne îndoiserăm că putem călca pe mare, ne-am rușinat de îndoiala noastră. Pot spune acum : aduceți bolnavii, pe toți cei care suferă de neputință, aduceți-i în fața apei și spuneți-le : îndrăzniți !

Adesea poporul acela pe care l-am văzut pe furtună, poporul acela de pești face încercarea oamenilor ; se avîntă și el aproape de uscat, riscînd și cînd e rouă străbate avînd poate rău de pămînt kilometri întregi. Mersul acelor animale acvatice pe pămînt e asemănător mersului nostru pe apă. Și prin datină poporul acela e aproape de mine, care am mers pe apă.

Gabriela Melinescu

Pescarii

(Urmare din pagina 4)

vrea să-l ajut pe Foca Silivestru să se îndrepte de spate și pe Platon Martin să țină odgonul de sîrmă al talianului, care trece prin linia vieții din palmă atît de repede și atît de fierbinte, că iese sîngele și înundă și drumul norocului. Și pe Grigore Maxim aș vrea să-l ajut să treacă cu bine la șaizeci și unu de ani de singura lună care-l mai desparte de pensie, și pe nea Ștefanov să-l ajut să țină parîma pentru că pescuitul se petrece pe timp de furtună, barca se apleacă cînd într-o parte cînd în cealaltă, cu o putere atît de mare, că munca pescarilor se vede cînd în genune cînd, răsturnată, deasupra, în cer. Dar mai sînt încă trei taliane cu pește, înainte ca prada să fie așezată în coșuri și coșurile să fie duse în port, pe cîntare, acolo unde o populație amestecată de oameni, neveste, rude și curioși vin să asiste la debarcare și argintul care se zbate în barcă, lasă dire de solzi pe haine, pe piele, în păr și pe pleoape și ofranda de pește este atît de bogată și sclipitoare încît pare jertfă aleasă pentru altarele lor chiar de zei. Mai sînt încă trei taliane, trei ore de mers și trei ore de muncă înainte ca bronhiile să se usuce-n ureche și dinții să se desprindă de gingia moale, de gelatină, înainte ca omul să iasă din pește, să zîmbească, să schimbe o vorbă, să tragă o dușcă de vodcă, să aprindă-o țigară, înainte ca plevușca rămasă în barcă să fie aleasă și curățită și spălată în apă de mare, în așa fel ca la întoarcerea la pescărie, acolo unde Mutul cel blond și frumos, cu ochii albaștrii, Grigorie Clim, care nu știe nici să audă și nici să vorbească, dar care știe să muncească cît zece, așteaptă deja lîngă focul sub cărămidă și lîngă apa în clocot pentru ca peștele să fie aruncat înăuntru și preț de-o cafea — ciorba de hamsii, de guvizi și de păstrugă să dea în clocote mari. Mai sînt încă trei taliane, trei ore de mers și trei ore de muncă, trei ore de furtună și trei ore de mare înainte ca cismele lungi să fie puse în pari, la uscare, și hainele îmbibate de sare și sînge de pește să fie puse în cuie, pe casă, tot la uscare, și pescarii-n chiloți de gimnastică negri, ca băieții andrii, să stea o clipă în soarele mic, cît oul de gîscă, scăpat din furtună ca o minune de un minut ; înainte ca edecul să se învîrtă și odgonul să treacă din nou prin drumul de noroc și de viață din palmă, înainte ca barca „Mahuna" să iasă din apă ca o bivoliță credincioasă și neagră, cu pîntece lat. Mai sînt încă trei taliane, trei ore de mers și trei ore de muncă înainte ca pîinea să se rupă pe masă și licoarea fierbinte cu leuștean să alunece în stomac, înainte ca nea Foca să mă scape îmbrăcată în mare pentru ca domnia mea să se ducă la dracu tocmai cînd vreau să mă laud că în bătălia cu apa eu am scăpat. Mai sînt, mai sînt încă trei ore de mers și trei ore de muncă dacă nu cumva soarele ca oul de gîscă se va acoperi iar de ploaie, ploaia va deveni iar furtună și ziua de muncă va deveni două zile de muncă, două zile de muncă se vor face trei zile de muncă, și la întoarcerea de pe mare, joi sau duminică dimineața, nu știu cîte femei cu păpușile mari, de lut, plezmite la soare, vor aștepta în nisip cu ochii de sticlă, nemișcate și neclintite, să vină pescarii din larg.

Epilog înalt

În cea mai bună și dreaptă dintre lumi cu putință, primii oameni aleși vor fi strigați în chipul care urmează, ca după un catalog: CUTUPAL FEODOR, BARBU TUDOR, POLICI GHEORGHE, MAXIM GRIGORE, ȘTEFANOV GHEORGHE, NEDELCU NICOLAE, FOCA SILIVESTRU, PLATON MARTIN, CLIM GRIGORE — brigada de pescari care trăiește, muncește și prea-fericește în zilele noastre, sub zodia cancerului, în luna iunie, azi, 24, în comuna de baștină de la țărmul mării — „2 MAI".

EMIL BOTTA

Moartea la pictorul Whistler

Sărace Whistler,
înnorare bolnavă
în anticamera morții.
Și ce ținută,
ce gătit ești
pentru ținuturile morții !
În agonie locuești,
împovărat de glorie,
de o excesivă nemurire,
cu disprețul tău.
cu viesparul tău.
Totul,
în zarea tabloului,
în lucoarea spectrală,
spune dispreț,
apolog și discurs
pentru dispreț.
Și monoclul,
focarul stins
și mănușa,
mîna rapace
a domnului Whistler,
domnul distins,
și plastronul
de o indecisă culoare,
pretinsul alb pămîntiu
și redingota
putrezind cu lentoare
și spart jobenul,
joben hornul prin care
cutreeră vîntul,
vîntul și gîrla de fum.
Și reci coridoare
prin care treci.
Și de-ar veni mai repede
acea doamnă,
cu brățare de ghiață,
în blana zăpezilor,
în mantă superbă
și sania trasă de reni
și să se aprindă
un mare foc în cămin,
să ardă luxurianta
floare de soare
prefigurînd iadul,
focul și caznele.
Și ceaiul fierbinte
repede, repede.
Și o carte ceri,
spirituală, foarte
spirituală
și nu te aude mai
nimeni,
surdă la dureri
este lumea
și aude Pastorul Jones,
de serviciu
în acea noapte înstelată,
aude toastul virtuții,
ca un benedicite,
ca un solo de clopot,
aude cuvîntul :
spiritual.
Și aude Pastorul Jones,
înzestrat și el
cu humorul anglilor,
cu humor anglican, de ce
nu,
propriu bisericii sale
și iată biblia, spune.
Luat cu pămîntul,
cu deliciile pămîntului,
fructele-i dulci savurînd,
tu, în straie de mort,
de comînd,
timp de biblie
nu ai avut.
Poate că dincolo,
dincolo poate...
spune surîsul,
perfid surîsul
lui Pastor Jones.

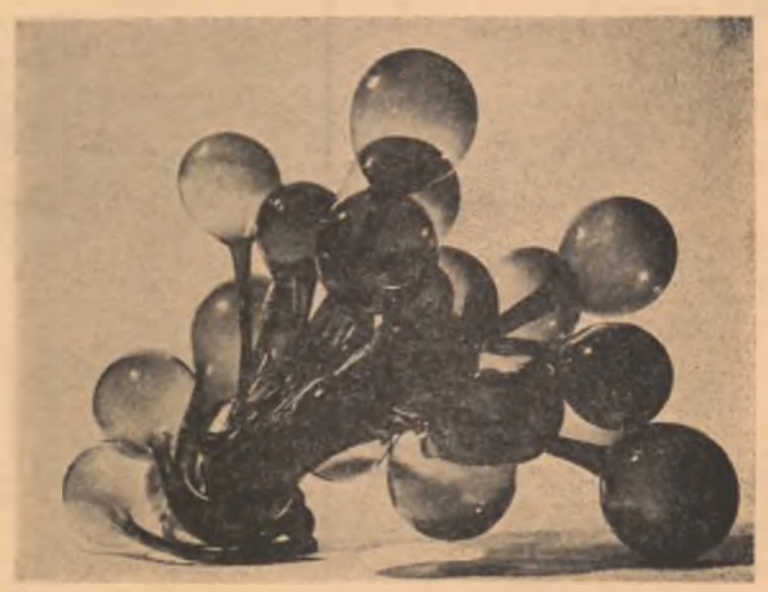

DAN BĂNCILĂ : Sensuri.

PAUL TUTUNGIU

Edict pentru iluminare

Să-ți lași copilăria într-o cîmpie
Lîngă munți să alergi
Pe umerii vulturilor neîmblînziți
Să dezlegi semnul neantului

Unde se varsă nisipul lumii
În cealaltă cupă a clepsidrei
Să-ți înțelegi nașterea cîntînd

Cu lumina ascunsă în trup
Sămînță neîncolțită printre oameni
Strein privind aurul și durerea
Să hrănești din palme secundele

Desen de IOANA PINTILIE

Duhovnic rîului mirat de moarte
Să-ți îngropi imnul în arbori curați
Frate cu astrul ce licăre nordul
Abur de suflet să-ți curgă din pași

Domeniul poetului

Această Lacrimă e țara mea
Singur sînt regele, singurul supus
Înotului curat în care sufletele
Așteaptă strigătul magnetic

Pururi lumina îmi sărută
Durerea înălțată-n muzici
Aici se dezleagă neputința orgilor
Cuvîntul zburdă ca un miel

Acest sunet este trupul meu
Timbru de brad, timbru de rîu
Timbru de pasăre, timbru de aer
Acest sunet este trupul meu
În așteptarea strigătului

Tangajul

Nici-un strigoi nu-mi licărea în strune
Surd inima îmi răsărea la geam
În palid ametite semiluna

Și mă iubeam și mă uram și iubeam

Pe cumpănă, la minus infinit,
Pămîntul geamăn taie policrom
Melodios inel îndrăgostit
De fruntea altui Soare răstignit
Și-acolo eu mai sînt odată om

Tone de ani în trupuri bipolare
Însumi cu mine frate și strein
În cîntul meu durerea lui tresare
În rîsul său tristețea îmi închin,

O, dor magnetic, țărmure de seară,
Pîrtii de somn eu urc cînd el coboară
Dar nu se-ntîmplă clipa niciodată
Să-l văd sau să mă vadă cum arată

Prea blînd pămîntul

Fiule încă neînfrunzit
Iartă-mi călătoria :
Singură ea îmi este soție
Singură ea îmi urzește muzica
Înaltului Imperiu.

Lacrimă — trup și neam de-a pururi,
Iartă-mi sunetul de arbore țipat :
Nu pot iubi alt aer decît plaiul
În duhul părinților mei luminat

Prea blînd pămîntul tău curat
Mi s-a filtrat în oase și mai văd
Din apele în care-am odihnit
Drama frumoasă a trupului meu orb.

Niciodată moarte

Eu mă întorc la voi din veac în veac
Cu altă frunte, și cu alte brațe
Mă nasc din Lacrima ce stăruie
De-asupra lumii

Acolo unde nu sînt arbori
Unde nu sînt fîntîni și vulturi
De aici se poate pleca ;
Numai cîntînd
Trupul să-ți lepezi între secunde

Eu sînt de-a pururi fiul blond
Știu drumul singur și vă învăț
Că nu există moarte, nu există
Decît hotarele decît puterea
Cu care treci prin foc strălucind

poeți tineri

Ioan Flora: E o ninsoare de luni seara

Vinturile, ca intotdeauna.
Nicidecum mai aproape,
indicindu-mi sensul și culoarea.
Și o propoziție clară inseamnă nespus de mult.
O lume in dreapta, una in față și altele
care nu se definiseră indeajuns.
Și singur singele meu care nu acceptă,
insușindu-și limitele și gustul lor
și totu-i ca o frumoasă zi de vară
și aerul incetinește imaginea și bătăile inimii
și ziua
si-l altceva aproape de a se infăptui.
Frunze și om tinăr desprimăvărindu-se,
pregătind imaginata călătorie
fără degete acoperind ochiul,
fără obișnuitul ocean.
Călătorie cu mereu aceleași pagini la
indemină,
trecută de cel ce rescrie o carte,
Vinturile,
aproape obișnuite inchipuiri
și zăpada care mă atinge intr-un mod ciudat.
Și nu mă aștentam ca seara
să-mi aducă bucuria de a scrie.
Un rind care atirnă de citeva zile
deasupra crinilor,
nu ca o povară,
nu ca o grădină suspendată

iată-mă singur și liniștit
(in măsura in care pot fi astfel)
și plouă
sau poate ninge
sau poate altceva.
Și inchin un pahar cu un prieten și mă gindesc
la fișele mele poetice
și nu-mi propun nimic in privința aceasta
și incă nu s-a făcut dimineață.

Opusă această stare visurilor mele și
omenească
totodată.
Și stările preexistente dimineții și frigul
care este o pură gratuitate
și frigu-i premergător versului
și iată că a ajunge e foarte simplu
și a intui o lume nu poate fi suficient și
dincolo
de refuz poate fi intilnit omul,
ca bucurie,
ca sete, ca ninsoare.
Nopțile imi dezvăluie obiecte cu aspecte
ciudate
și lumea e verde și pe mai departe
și tristețea este un bun.
Tristețea este un obiect prolific.
Dincolo de persoane e la fel de lumină
și-i la fel de noapte
și-i la fel de lume.

Mă opresc și aprobind nu-mi recîștig
stabilitatea.
Sint lucid
și vinturile apar de fiecare dată
mai lungi și mai reci
și-n legătură cu ceea ce se poate numi
ekstaterie
aproape un cuvint.

Și iată pagina neatinsă și limpede,
un intreg oraș sint invelișurile ei
și luminile
și tramvaiele
și omul desprimăvărindu-se
și tinerețea care nu mai este aceeași.
Și nu mă pot liniști și nelinistea e poate
singurul lucru pe care il posed.

Imi aminteșe un cuvint citit,
inaintind de la fruct la o stare apoasă
și-i o ninsoare de luni seara și vinturile trimit
intr-un singur sens și-s am care știe
că afară-i frig
și că femeile visează la un spațiu al iubirii
și-i ceva foarte firesc.

Indoielnică-i rememorarea faptelor
și respirația altuia care se cerne alături
și iarăși despre o eventuală plecare
și iarăși s-ar putea scrie și vina mea e alta.

Și a refuza spațiile intrevăzute deja
și a avea curajul de a incepe.
a sta săptămini in șir și a te elibera.
Libertatea poate fi atinsă
cu fiecare inchipuire a degetului
și iarăși vinturile și prietenii
indepărtați,
apropiindu-se și depărtindu-se
și o clipă care ne unește mai mult decît
băuiam.
dinspre sine inspre sine
și mai departe.

Plăcerile sint aproape domestice
și animale inchipuind ploaia care le deveră
și indoiala inainte de toate.
Și nu-mi pot rememora copilăria
și nu mai sint tinăr
și nu mai pot reface tăcerile
și orice propoziție este un vers.

Fapte desprinse de lume,
fapte infăptuite și nu.

Se inchipuie o pasăre inchipuită deja
și i se atribuie zborul și faptul
de a fi astfel inainte de toate.
Iată-mă deci liber de a mă mărgini
și de a fi obosit.
Monoton se așternă
intr-o ordine nicidecum prestabilită
aceste frinturi de ginduri.

Și vinturile care nu mă mai pot vindeca
și ploile
și aducerile aminte
și toate cîte imi urmează.
Ce urmează este poezia unui singur gest
și a unei seri dusă pină la capăt.
A ceea ce poate urma.
Poezia adusă in seară
in clipa neutră și rară
și vinturile care mă schimbă
prevestind călătoria
singelui acestuia,
imaginată și inimaginabilă totodată.

STERIAN VICOL

Cu aripi văruind

Te-ademenesc in casa cu scoici invelită
Și gura ți-o simt aproape de măr
O lumină de vitraliu lunecă pe trup
Căutind intrarea de sub pleoapă

Cum urcă, nisipul zornăie pe scară
Ca un lanț descoperit intr-o cetate
Căderea-i doar o pasăre tăiată
Cu aripi văruind și pietrele și anii !

Și trebuie să mă rog, să mă rog.
Pasăre fecioară că-n lume e tirziu
Și nu știu cind pe care mare
Zborul alb va arde in cuvint —

Privește copilul răsădit in perete
Intr-un ținut de verde luminind
Cum pe trupul tău coboară lin
Ca un fruct pe propriu-i ram, rupindu-l !

Poem

Cade o floare și s-aude
Chiar auzul rămas demult in stamine
Albina zburind către stup
Cine o pradă nu vede

In albia riului m-ascund
Să mă lumineze mizica lui
Cind steaua se rupe diagonal
Pe trupu-mi, aproape copil

Eu părăsesc acele locuri divin
Unde s-a-necat o mamă-mireasă
Cu caii trecind peste gheață
Spre un mai inalt fără cerbi

Și aburi sintem in spirală
Gleznele noastre cintă subțiri
Umbră cineva prin făgurii din case
Cum hoții intr-un tren deraiat.

Vad

Dedicație târzie : Lui Mircea Radu
Pescărușește

O, fragmentul acela de rîu
Atita avere vinga și-atita
Melancolie cit pietrele și pășcăriii
Scăpărînd in singele lui

Dar cine mi-l dă, cine mi-l dă ?
Voi tulbura diminețile innotînd
Dinspre Sud, prin grădini de nisip
Și riul mereu va cădea, va cădea

Numai umerii depărtați și incet
Tatuați de cețuri abstracte
Ureă luminînd ciocirlii
Hipnotice timpane in azur

Peste parte vegheat de părinți
Fragmentul de rîu nu va fi
Precum celelalte risipitoare-n lume
Ci arbore va fi cu frunte plutitoare !

In carnea cerului in vaste cimpii
Eu văd lămpi rupte din rîu
Și ochii, ah, vor izvori in pietre
Cum crinii pe-o frunte impușcată !

RODION DRĂGOI

Cintec de inceput

Înnebunesc cupolii de-abia diminetii
și drumurile curg incet spre rîu,
rinerva măsoară lumina din mine,
cumpăn toate din aripi de grîu

și mă primește valul cu brațele deschise
cînd inconjoar in mine focuri pluviale,
trecerile poate-s priviri
din vis indreptate spre soare

înfloresc pașii in ecă, imi zic,
in sufletul meu se stresnară toți merii —
ploaia cînd cade pe cimpuri de maci
balanțe mi-s ude de cintecul mierii

apoi se desbracă de cuvinte cuvintele mele,
rădăcinile sînt rămîn in calendar,
pădurile intră in casă —
cine-a făcut întunericul alb de amar ?

părinții stau lîngă la ușă,
mama imi mîngîie somnul cu iarbă,
a sînu-mi înfloresc pe buze
și drumurile toate vor să mă soarbă

Culoarea sentimentelor

Copacii rid cu crengi dai pe spate —
fărîmele gurii tale-s mai reci,
pronunți din ochi străini cuvinte mă privește,
o mamă de lună albește-n puteri

acum e timp trîg la sentimente,
pămîntul e aer de răpadă,
cuvintele in mîne-au rămasă —
chiar umbra-mi din lăuntru refuză să mă
vadă

milioane inamori dau buzna-n perete,
drumurile se opresc în amiezi
cînd singele adoarme lîngă lacrimi
și-n cîmpiile sînzene de dangăte subțiri

aerul respiră cintecul mort,
cuvintele mi se coclesc pe limbă,
o tulbure cămașa care-o port
de cînd culoarea sentimentelor se schimbă

și tatuși poate mai aștepți
la casa cu stele bătute in geamuri
din visu-ncremenit pe unde pomii
au păsări de tablă pe ramuri

Desene de VERA HARITON

Ți-am adus o aripă și-un cintec

Spre marginile tale alerg fără popas
și trupul meu mă strigă dar eu nu il aud,
hainele de lacrimi s-au dus spre-odinioară
și părul tău iubita de șoapte este ud

ți-am adus o aripă și-un cintec,
te-am găsit rezemată de șoapte —
cade peste noi zăpadă fierbinte :
la tine e zină, in mine e noapte

intr-una fulguiește, in dragoste-i frig,
urmele tale de lună sînt pline —
eu trec pe sub zăpadă, vreau să strig
dar singele tău vine singur spre mine

sub gleznele tale acum mă ascund
cînd tremură ceru-n cuvinte fierbinți —
din lacrimi facem ași intre noi,
fumii de fum rupem in dinți.

Ceas vegetal

Nimeni nu mai gustă iarba cu tălpile goale,
cîmpia se-ndreaptă spre iarbă și plînge,
imi trimit singele să caute soarele
și cintecul se-ndoaie spre mine, se stinge

singele nopții acum e mai tulbure,
aerul ruginește-n aceste odăi,
jarul poveștilor se stinge in sobă,
ciinii de aramă sînt parcă mai răi

de nicăieri vin păsări fără trup
— eu un mormînt albastru in mine aș
gurita —
de tine rezemată mai stai fără să știi
că bruma ruginește incet pe umbra ta

ierburile sînt păscute de ceață,
blestemele-și lasă zăpada in noi —
chipul tău iubito ar sta intr-o icoană,
de nu aș fi privit o clipă inapoi

MAGDALENA DOBRE

Ce cald mi se pare apusul

Ce cald mi se pare apusul
venit in lungimi de tunel secular
cu trenuri drogate de somn nupțial.

Ce cald mi se pare apusul
sclipind pe fundul fintinii ridate
mișcindu-și mușchii fetei uitate.

Ce cald mi se par apusul
privind furișat ferestre de lacrimi mirate
rămase-n repaos la ușa vieții ciudate.

Ce cald mi se pare apusul
zimbind triumfal sub perna de vise rănite
pornit in galop pe frunțile albe-adormite.

Ce cald mi se pare apusul
venit in lungimi de tunel secular
plecat cu trenuri trezite din somn nupțial.

Abis

Te-am așteptat
cu panglici de soare și rochia de iarbă.
Am băut clorofila privirii
inversind cupele calde (ișnite din noi.
Am spălat lutul mincinuii sordide
in blondele ape-ale părului meu.
Am prins pinza abis de amiezi
și-am vătuit-o in fulgi de zăpezi.
Am cobonit in trunchiul increderii oarbe
și-am fumegat prin fibrele arse.

Nu voi lăsa să ningă anii

Nu voi lăsa să ningă anii
prin mîinile mele ude
de soare cărat in saci
pe umerii lutului negru
pe umeri stincile caste
și firul domol de verdeață.

Cintecul ușii

M-am trezit la cintecul ușii
in mingiierile lemnului ursuz
ce-mi dăruia pilcuri de aer rarefiat in
frinturi mantinale
și-mi vorbea sărutind stropii de apă curată
evadați din oceanul atomului nostru.
Am apăsat cu sete brațul de fier obosit
și fibrele negre sfidate de Cronos
ștergind cu-n zimbet sudoarea incheieturii
masive.
In spatele pașilor mei speriați
i-am prins chemarea in fosnet planat.

Condiția romanului

Care bine s-a spus, romanul este semnul maturității unei literaturi dar, fiind specia cea mai complexă și mai răsfățată, ei este și semnul cel mai greu, permanentele de adevăr, sincerități, mincinoase și, in egală măsură, frumos. Nici o teorie despre adevăr, dreptate, bun etc. nu poate folosi adevărul vreiui nu mijloacele artei, nu tăinuiește să influențeze omul in alcătuirea-i complicată, cu bunele și proastele sale, cu aspirațiile sale mai diverse, mai ascunse in detaliile ei intime. Fără amperative, fie in fapte ideal in cărți, vorbele noastre, pledoariile, pupitrul cu frate etc. isi pierd sensul, se demonetizează chiar dacă nu sint făcute cu tehnica și farta pe mincinoase a bunilor bricegeți, care ar spune Camil Petrescu. Vorbele frumoase sună clar, rotund, numai in gura acelor scriitori care au devenit prin fapte, adică prin cărțile lor, adevărul, demnitate, curaj, dragoste de oameni și de țară. Firesc, extraordinarul succes al **Imposibilului intoarcere** de Marin Preda, fiecare vorbă de aici, ție are acoperire in sarul din **Moromeții, Intrusul, Marele singuratic** etc. Literatura care a trebuit purtată cu cărucioru pentru invalizi n-a putut și nu va putea avea o viață lungă ; ensemble filonic mediocrității, gustului micului burghez inchis și lag, textele despărțite de adevărata realitate publică și socială, adaptate conjuncturilor individuale, curajului unor n-au sorți de izbindă in timp.

Oamenii dornici, conștienți de propria lor forță și inteligență n-au nevoie să le fie acoperite cu vorbe in care nu crede nimeni unele insuccese firești, pasagere, urmele din memorie : scrisele și poleiala uricind sint proprii neputincioșilor ; oamenii adevărați simt necesitatea unei literaturi demne, sincere, profunde, receptivă la marile lor bucurii și tristeți, sincronă cu știința și filozofia, cu ideile și aspirațiile reale ale națiunii De fapt, nu văd pentru ce altceva s-ar putea opta ?

Direcții ? Orice direcție poate fi fecundă cind este reprezentată de oameni cu talent, instruiți, cinstiți, care respectindu-și profesia își respectă cititorii, nu rămin datori vremii. Fiecare direcție are cititorii ei consecvenți : a absolutiza una sau alta dintre ele, a incerca să-ți impui gusturile nu e numai nedrept dar și periculos. Niciodată nu se știe pe cine pregătește in timp formula x ce explozie va genera și cine îi va da un sens nou Citi cioplitori anonimi au pregătit și prevestit **Coloana** lui Brâncuși ? Sigur, nu pledez pentru milă sau clemență față de nulități, față de cei ce se pomenesc făcind literatură deși ar fi mult mai utili in alte munci, ci pentru discernămint Este iritantă răbdarea periodică a unora, felul in care „execută" pe cei fără o „poziție" socială sau redacțională, ori abia apăruți Neajunsurile literaturii noastre, atitea cite sint, nu se datoresc in primul rind celor incă neafirmați Pe de altă parte cine ar fi putut intrezări in povestirile sale de inceput pe marele Rebreanu sau in dulcile scrisori ale Hortensiei Papadat Bengescu pe marea romancieră de mai tirziu ? Bineinteles, cine-i bun, cine are nevoie de opus rezistă, nu se lasă vaze impresionat, insă asemenea discuții mi se par colaterale, ele deviază atenția de la adevăratele interese ale literaturii noastre. Un „păstor" de acest gen ar merita temele minore, mondenile false mediocrității, sentimele refugii in neomenescului, in rest, evidente, din păcate și la unii scriitori buni. In rest ce mă privește am certitudinea că nu de talent duc lipsă unii scriitori, ci de coloană vertebrală.

Forma, scriitura etc. mi se par de rea mai mare importanță. Ea și se impune de la sine, fără grija și migala bijutierului, fără un respect nefirmurit față de cuvinte, cartea este pe jumătate ratată, ideea compromisă parțial. Numeroase temeri in legătură cu accesibilitatea sint unele de multe ori nefondate. Cind ai ce spune, cind te doare adevărul nemărturisit, cind singur și sedus de nimeni îi-ai ales aceasta profesie, nu se poate să nu fii limpede, clar, să nu găsești calea potrivită spre cititor. Pe de altă parte insă lectura a incetat de mult să mai fie o treabă comodă. Astăzi orice se învață, chiar și a muri, așa că nu e de vină distinsul savant Solomon Marcus, să fiem, că eu, din păcate, nu prea am habar de matematici deși e comod să dai vina pe alții, să te imbraci in scuze.

Pentru critici ? In decursul anilor, criticilor li s-au găsit mult prea multe vini de parcă prozatorii și criticii ar fi trăit pe planete diferite. N-ar fi suferit aceleași influențe. Sigur, multe din vini au fost reale, nu mă pricep, poate că din cauza unor grafomani aflați mereu in treabă, puși continuu pe hartă s-au mai incurcat borcanele, au fost invinuiți și alții pe nedrept. Un lucru mi se pare insă foarte clar : nici o carte bună n-a scăpat necomentată, nici o carte „mare" tipărită nu zace dată uitării. La orice semn de noutate și valoare criticii autentici au reacționat cu promptitudine și sensibilitate, găsind căile cele mai potrivite de abordare, de aducere sau readucere in fața cititorului a cărților bune. Evident, discuțiile nu sint intotdeauna grozav de vii, există mari perioade de limpte și de aparent dezinteres, dar care sint cărți chiar atit de multe in măsură să alimenteze neintrerupt discuții ? Adevărul este că se scrie destul de puțin, scriitorii inzestrați deși numeroși sint cam scumpi la vedere din păcate. Dintre romanele apărute in anul trecut de exemplu, cite au fost foarte bune sau bune ? Par suficiente degetele unei singure mîini. Pe de altă parte, care toți criticii buni sint independenți, in afara sferei de influență a unor interese și orgolii ?

Psihologia succesului... Ea a fost analizată pe larg intr-o carte excelentă. Nu văd ce aș mai putea adăuga. Scriitorii autentici au fost și trebuie să fie și oameni autentici. Valorile adevărate n-au cum să aibă frică sau să se simtă incomodate de alte valori. Numai gloriile artificiale, semitalentele, ratații, incapabilii se distrează cu pusul beților in roate, cu mărunțișuri din recuzita țaților și pensionarilor senili. Numai respectul, solidaritatea și conlucrarea cinstită, deschisă dintre scriitori pot asigura succesul fiecăruia in parte și al literaturii in intregime. Un roman bun este o pirtie defrișată pentru toți. Ca scriitor există sau nu există, atit, lipsesc căile intermediare. Or, incleștarea cumplită pentru a exista, pentru a spune ceea ce vrei, pentru a dovedi că nu trăiești degeaba, perfecționarea neintreruptă nu-ți lasă timp pentru invidii și pioneze pe scaunele altora. Sintem judecați **numai** după cărți atunci cind vine scadența. Cei ce se mulțumesc cu altceva își meritâ soarta.

Proiecte, ambiții... Am terminat două romane : **Fețele tăcerii, E frig și e noapte seniori** și un volum de eseuri **Fețele tăcerii** predat Cărții Românești și aflat in planul pe anul curent este, cred, măsura posibilităților mele din acest moment. Ce pot să-mi doresc decit să nu-mi dezamăgesc eventualii cititori și să scriu și mai bine celelalte cărți.

Augustin Buzura

(Publicăm acest articol in continuarea anchetei revistei „Luceafărul" nr. 23/1973) despre Condiția romanului

VICTOR FEODOROV : Oglinda cerului

EUGEN PAIRAȘ : Adolescentul

Despre necesitatea variantelor în creația poetică

Există la Biblioteca Academiei un tezaur pe care, oricît l-am exploata, nu-l vom putea epuiza niciodată : corpus-ul manuscriselor lui Eminescu. Va rămîne pentru totdeauna un obiect de admirativă mirare grija poetului (pe care-l știm destul de puțin grijuliu în administrarea celor vremelnice) pentru cea mai mică, mai aparent nesemnificativă însemnare a sa. El a tirit geamantanul cu „hîrtoage" prin feluritele sale sălașuri temporare. A păstrat notele, bruioanele, schițele aparent distrate ale minții sale zăbovind pe hîrtie, în timp ce spiritul plutea deasupra. Conservarea variantelor care au dus la o formă pe care poetul a simțit-o suficient împlinită implică un respect deosebit pentru itinerariul care duce la țintă. Creația îi era, lui Eminescu, fără îndoială, cel puțin la fel de importantă ca și creatul, ca și opera.

A compulsa variantele eminesciene nu înseamnă doar a satisface exigențelor tehnice ale unei ediții savante, ci a deschide una din căile posibile prin care se pătrunde într-un univers poetic. Variantele constituie cea mai însemnată probă de laborator a unei opere și a unui autor. Desigur, există diverse fețe pe care ni le înfățișează această „probă". Două sînt esențiale. Una este cea psihologică (în sensul tradițional sau în acela al diverselor psihocritici actuale). Variantele ne oferă în acest sens, un tablou simptomatic al ezitărilor, al scrupulelor, al drumului spiritual — cu inhibițiile, opririle, reluările și erupțiile sale. O altă față este aceea pe care variantele, ca avataruri ale spiritului creator obiectivat, o oferă unei exegeze a textului. Astfel, variantele mallarmeene au servit drept material în elucidarea enigmelor unui spirit abscons, ca și revelarea arcanelor unui text ermetic.

O hermeneutică critică se va sluji de elementele laboratorului poetic în ambele sensuri. Ceea ce nu s-a constituit încă, în explorările poeticii noi este ceea ce aș putea numi o simptomatologie a variantelor. Cercetarea oricărui laborator poetic ne duce la constatarea existenței unor forme fundamentale a variațiilor, a unei morfologii a variantelor. Firește, aceste forme sînt altele, ori diferă în cazul fiecărui poet în parte. Astfel, nu s-a cercetat încă laboratorul eminescian sub specia acestor forme ale variațiilor. Ce anume face ca poetul să prefere, de pildă, în versiunea definitivă (publicată în 1882) a **Odei în metru antic** — versul : **„De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet"**, versului din variante : **„De-al meu propriu vis, mistuit mă mintui"** ?

Dar variantele ne mai pun în fața unei dileme care, secole de-a rîndul a incitat conștiința estetică și care, îndeosebi de la Poe și Baudelaire încoace constituie una din temele cele mai dezbătute ale poeticii moderne. Este vorba de dilema : **spontaneitate — elaborare.** Cînd André Breton și Philippe Soupault s-au angajat pe calea scrierii automate care i-a dus la elaborarea primei lucrări suprarealiste **(avant la lettre), Les Champs magnétiques** ei rupeau aparent, în mod radical, cu o tradiție europeană străveche, acea a reflecțiunii anterioare actului de creație, a elaborării conștiente, dirijate a operei. Într-un asemenea text suprarealist „pur", nu poate să încapă corectarea, amendarea celor scrise, revenirea, retușele, deci variantele. Automatismul psihic prin care suprarealistul își propune să exprime, fie oral, fie în scris, funcționarea însăși a gîndirii pare să excludă atît necesitatea, cît și posibilitatea însăși a laboratorului concept ca o creație controlată prin rațiune ori conștiință estetică. Nici o preocupare estetică sau morală nu trebuie să tulbure gestul spontan al poetului suprarealist. O linie a poeticii moderne, care derivă din **Principiul poetic** al lui Poe și din textele lui Baudelaire pretinzînd — ca formule ce au

Desen de SABIN ȘTEFANUȚĂ

devenit articolele constitutiei nevăzute a poeticii moderne — elaborarea deplin conștientă, este abolită prin unele teze ale Avangardei. Raportul dintre spontaneitate și elaborare, dintre o creație imediată și alta mediată este esențial în toate artele poetice ale timpurilor noi. **La Jeune Parque** și **Les Champs magnétiques** apar aproape în același timp (1917 respectiv 1920). Variantele, această bucătărie a scriiturii, devin, astfel, piatra de poticnire a unor poziții fundamentale în literatură.

Pe această linie, a celor doi poli ai creației poetice, trebuie să remarcăm că **lectia** pe care ne-o oferă variantele nu este doar aceea pe care o descifrează editorii — martiri ai scribului (precum, la noi, Perpessicius). Marea lor lecție estetică și morală, în același timp. Ea s-ar putea „formula astfel : în artă, „artificiul" este întotdeauna superior „sincerității". Înțelegem, desigur prin „artificiu", **făcutul, poieticul,** nu artificiosul. Prin „sinceritate", înțelegem creația iaculatorie, imediată, spontană. O asemenea creație spontană nu poate să reprezinte decît un studiu inițial, elementar, rareori definitiv al elaborării unei opere. De cele mai multe ori, datul imediat al conștiinței (sau al inconștientei estetice) este banal — obișnuitul este o preluare în care, ca într-o magmă informă, apar primele cristale ale unei structuri ce se cere elaborată. Se știe că, sub impulsul celor mai intense pasiuni, sub a celor mai înalte pasiuni emoționale, o scrisoare — o simplă scrisoare — scrisă „dintr-un foc", nu va emoționa niciodată, precum aceea elaborată lent, sub o presiune emoțională scăzută, dar sub înaltele exigențe ale unei conștiințe estetice.

Așadar, pledăm pentru necesitatea variantelor în creația poetică. Chiar și atunci cînd în laboratorul unui poet descoperim versuri sacrificate pentru care ne pare rău (precum acel vers din **Oda eminesciană**), asceza poetului (care înseamnă și renunțare) ne arată calea triumfului său.

Nicolae Balotă

Din grupul de la Cosânzeana (1926)
În picioare, de la dreapta la stînga : Aurel Buteanu, Teofil Bugnariu, Nicolae Buta, Ion Breazu, Olimpiu Boltoș, Liviu Rusu. *Jos :* Aurel Decei, Gh. Munteanu-Carpen, Dionis Popa.

MATEI VIȘNIEC

Ferestrele

Lărgiți ferestrele de la
o dragoste la alta
se vede foarte bine
pînă la un punct fix
semnul nimsorii
închizîndu-se nu
știm ce fel de
pom
arde în dreptul
răsăritului.

Spre luna ninsă

Aștept ziua cînd melcii
se vor aduna
și mă vor osîndi
să le fiu drum
să le fiu sete
să le fiu ceas.

Spre luna ninsă
voi dezlega pleoapele
pomilor
de lumină
atunci ori niciodată
pe un cerc etern...

Poem

Într-o noapte veni la el
un glas și-i spuse :
— Ești tînăr, tu ești tînăr
încă, rămîn eu în locul tău.
— Nu, răspunse, eu nu
mai sunt tînăr.
— Ești totuși tînăr, ești,
nu mai trebuie să stai
aici, la sfîrșit nu mai trebuie
să aștepți.
— Nu, eu nu aștept nimic,
te înșeli, eu nu aștept nimic
altceva.
— Știu eu că aștepți, știu,
privește, deasupra ta s-au
adunat deja cîteva rînduri
de cer.
Cerul e suhățe, gîndi el
și nu mai răspunse temîndu-se
ca pămîntul să nu devină
pasăre.

Nu întreba

Nu-ți numai ție
îți dăruiesc forma
acestei dimineți

să nu mă întrebi
de unde se trage
pe pietre calci
și nu știi că în ele
doarme
cîte un munte...

Poezia lui M. Blecher

Cu interes vizibil privește critica pe Max Blecher, romancier al clinicii, un „maudit" român. „Inimi cicatrizate", prozele risipite ici și colo, în fine, „Întîmplări din irealitatea imediată" par a incita pe tot mai mulți la lectură, incit o analiză atentă e ca și inevitabilă. Ideea care se propagă repede este a „contemporaneității' eternului tînăr din Roman. Fotografiile ni-l arată ca pe un mic englez în evadări marine, tolănit pe un automobil decapotabil ori într-o birjă, culcat pe un pat, zimbind cu exuberanță, în fine, tînăr burghez voluptuos. Nimic din boala sa (penibilă și fioroasă) nu bate la ochi, și mistificația lui M. Blecher e suavă. Te-ai aștepta să sară, în orice moment, în picioare, cu un chiot care să împrăștie repausul de pînă atunci. El ride perpetuu cu o încredere teribilă în destin. Acest om claustrat și erou, cu boala cuibărită ani de zile în oase, amabil și, în epistole, elegant însă disperat, în romane, cînd e sincer e un mic geniu al senzației. Ce te izbește mereu **e captarea senzațională,** cultul tactil, aerul de „fin de siecle", tremurat de vene și mușchi. Din această ploale de înțepături, amintiri și mirosuri, din alarma perpetuă a cărnii ar trebui să iasă un roman al rănii deschise și usturătoare. Cu toate acestea, biografia spirituală a lui M. Blecher e de găsit în poezii, micul volum „Corp transparent". E de mirare cum de nu s-a văzut aci criza simbolică a omului și, în definitiv, toate reacțiile sale învăluite. Romanele sînt mai mult o goană de amintiri și senzații care năvălesc, cad unele peste altele ca o furtună, o istorie a unui morb fizic, și portretul autorului, fie și cel posibil, poate fi decupat aici cu greutate.

Însă lira vibrează demențial și teribil, își rupe coardele în acest opuscul poetic, face cunoscut sufletul universal, „son coeur mis à nu".

M. Blecher e un bacovian, cultivă mobila vetustă și dantul mecanic, cavoul tenebros, amanții hieratici, valsul. El ascultă pianul și inspectează bibeloriile din casă, pune mîna pe o blană cu franjuri și fuge la bucătărie unde e amețit de miros de legume și făină de grîu. Însă toate acestea, prin exces, se fac metafore, trăiesc pur și simplu, invadează, ca niște monștri fantastici, lumea placidă provincială.

Mai toate poeziile lui M. Blecher se rup de viață, tind către oniric și delirant, sparg realitatea în cioburi care se adună deodată în alt mozaic. Obiectele sînt cele palpabile, cotidiene și banale, însă, minate de mîini ocult. E de crezut că omul, ținuit în pat, nu făcea altceva decît să întoarcă pe toate părțile mirosurile, sunetul și tot ce vedea. Percepția, din această stăruință bolnavă, se face un fel de ecou viu, o dilatare insuportabilă a lumii. „Umbletul" vreunui trecător sugerează ideea că existența e o mică suită de dispariții. Pașii morți în fiecare moment conduc spre un abis grandios, care dă dureri de cap poetului : „Păsind mereu înainte umbrele pașilor mei mor / Ca traiectoria unei comete de-ntuneric / Și asfaltul în urma mea mă suprimă / Cu tot ce-am fost și tot ce-am gîndit / Ca un prestidigitator / Menit să-și escamoteze viața. / E o înșirare corectă de case / Pe drumul ăsta care totuși / Trebuie să însemne ceva / E un cer fără culoare fără miros fără carne / Peste pașii mei fără importanță / Cu ochii închiși umblu într-o cutie neagră / Cu ochii deschiși umblu într-o cutie albă / Și oricît m-aș căzni să înțeleg ceva / Ciocane grele-n cap îmi sparg orice gînd / ".

Melancolia e, învederat, a lui Bacovia și, cu tristețea unei flașnete, poetul intonează valsul vetust : „Vals vechi mireasa moartă e-n voaluri prăfuite / Ghirlănzi de fete albe în rochii ca de spumă / Cu cavaleri de pică se-nvirt pe-aici cernite / Și răsnindesc în aer un vag parfum de humă (...) Vals vechi perechi de ceară în aer se ridică / Și în salonul nontii amețitor dansează / Sînt lucruri prea normale în jurul meu, mi-e frică / Încet fosnente vîntul și valsul delirează)".

Însă nu versificarea „nuvelei" tîrgului, a caracterelor bovarice și atinse de nostalgii — izbește, cît o sete de evaziune, o trăire pur spirituală a fugii. Tot ce năzuiește să comită în viață, M. Blecher face în poezii, cu atîta ascuțime încît, deodată, sufletul lui se rupe de urbea mizeră ca să respire aerul reveriei. Aci somnolența provinciei, care a iritat și pe alții, e uitată în fel și chip, prin tehnici narcotice. Nota poeziei lui M. Blecher este oroarea de tîrgul apăsător, evadarea în imaginar și delirant, analgezicul. Aceasta însemnează, la el, „eternitatea", ignorarea abisului prin contopire carnală feroce și tainică : „Pașii ne cunosc abisul / Trupul ne plimbă cerul / Furtuna pierde bucăți de carne / Tot mai vagă tot mai slabă / Este un început albastru / În acest peisaj terestru / Și altul răzbunător / Ca un deget tăiat / Vezi doar ce femeie se rostogolește / Ca un fus / Și copiază delta ei / Pe delta apelor ".

Apare și armăsarul senzual, plutitor. Calul sălbatec, fluturînd coama ca o eșarfă enormă, vigoare tropotitoare dau impresia de zbor, ci zborul, cu un rînchezat viril, e inaudibil, ca-n somn : „Calul cu măsura orgoliului în fin / Pe o cărare fir de păr în soare / Se înalță din țărînă dezlipindu-se de țărînă / Fulgii pămîntului îl ning sub copite pe azur / Ca o pînză pe catargul / Zilei / Își înclină coama evantai pe cer / Calul e femeia de apă cameo / Cu sini de nouri / Cu gestul real ca o gheară / În creieri / Steag în somnul decolorat al morții / Insulă în dimineață nebunie rece / Ca o picătură de mercur pe covor. / Calul intră calul iese / Printre arborii roditori / Cu urechi de văzduh / Și cercei de vrăbii / Calul pornește în lume".

Chiar năvala mîinilor pe piano sugerează cai nervoși, cavalcada pe marmuri sonore : „Mîinile tale pe piano ca doi cai / Cu copita de marmură / Mîinile tale pe vertebre ca doi cai / Cu copita de trandafiri / Mîinile tale în azur ca două păsări / Cu aripi de mătase / Mîinile tale pe capul meu / Ca două pietre pe un singur mormînt". Simțurile incendiază pînza, o umplu de imagini fără coerență privite în parte, dar amețitoare la contemplarea întregului : „Învelișul tău / Ca o pasăre în cuibul inimii / În riuri de sînge te scalzi / și zbori prin virful degetelor mele / Cînd pleci / Corpul regăsește infinita lui greutate / Și peisajul deschis beant / Însemnă lipsa ta / Cu mîinile adînci ca niște panere / Mă scoți din oceanul somnului / Și coptul îmi sună ca o scoică / Tu piatră aruncată în lac / Tu cerc de apă părăsindu-te / Poate că așteptîndu-te va învia / Cadavrul unui cuvînt / Și el cu lanterna lui oarbă mă va plimba / Prin noapte / Părul tău va fi întunericul ei / Și eu mă voi cufunda în umbre".

Și Apollinaire a reținut aerul de „lassitude", în „abisul unic al melancoliei". Nici Parisul, fumegos și cu „cerul uzat" nu impresionează pe M. Blecher, e la fel ca tristețile sale provinciale. Urmează un tratament analog : cufundarea într-o casă iluminată ca ziua (un mic „Moulin Rouge"). Iubirea pentru experiment se vede la tot pasul și, cînd nu-i sleit de amor, poetul are cele mai stranii purtări. Într-un loc, intră în „pivnița apelor adînci", plonjează în unde, primește mingîierea peștilor care parcurg firele de păr, ridică mîna, cugetă fără sens la o roată dințată.

Evidentă este, aci ca și aiurea, condiția duplicitară a poetului, inaptitudinea lui de a trăi în chip plenar momentul — jubilație și tristețe, divin și terestre — și această vijelie rece, factice nu se clarifică, ci cade în bufonadă, în grotesc. Lumea întreagă e văzută cu ochi sarcastic, al unui Toulouse Lautrec mai fantasc și placidul, gestul ignorabil, viața umilă și automatică interesează în grad înalt. Bacăul lui Bacovia ar deveni, privit cu acești ochi, o țară fantastică, un „champ magnetique". De la caricat și mecanic pînă la grotesc e doar un pas. Soldatul verde expediază din lună fructe și mirodenii (barba e de pătrunjel), copiii nu primesc pe firul de salivă nimic de la cetățeanul selenar (nici smochine, nici viezuri), fereastra pleacă în lume, poetul zice „drum bun" și desenează altă fereastră, heruvinii din coică suflă în trompetele făinoase **(Poem grotesc).** Un ochi grăbit reține, nici vorbă, micul univers casnic — îngerii plămădiți ca la brutărie, ciinele cu blană de franjuri, rinocerul în tunică de clovn, girafa, mici bibeloruri. Dar acestea sînt simboluri și, crezîndu-se cîine fioros și vultur „cu inima în cioc" **(Menajerie),** poetul vrea să spună că toată animalitatea s-a adunat într-însul. E de crezut că pentru aceste virtejuri de sarcasm, M. Blecher nu lua opium, nu intra în transă artificială, ci dilata lumea în chipul cel mai spontan. O anume teroare a obiectelor, cum se zice, e învederată. M. Blecher trăiește într-o lume de „materializări", înfricoșat de spectre. Pînă și peisajul marin e sumbru. Vaporarele scufundate în mare, vehiculează spre Orient, pufăind prin coșuri „ca niște capete de înecați cu țigara încă în gură", oamenii de pe țărm fumează și ei „ca niște sinucigași".

Iată capodopera poetului — „Pentru o clipă" —, poem al regresiunii universale, halucinat ca o fugă înapoi a istoriei către origini : „pentru o clipă, pentru o singură clipă existența lumii se oprește și se desfășoară în trecut ca un film de cinematograf rulat de la sfîrșit spre început. fumul reintră în coșuri, înaltul cade, pașii mă poartă înapoi, priviri care porneau se întorc ca degetele mănușii răsucite pe dos, miezul fructului se simplifică se turtește se petalizează, fructul redevine floare, inima mea scade spre noaptea fătului și se preface în sex".

Un suprarealist ? Da, însă care vibrează la fantasmele cordiale, face din lumea întreagă proiecția pulsiunilor lui.

Artur Silvestri

MOMENTE BLAGA

Receptivitatea „Cosânzenei"

Din filele unor publicații ale vremii și din aduceri aminte, poetul Teofil Bugnariu reconstituie în biroul său de la Biblioteca universitară din Cluj momente din viața și periplul literar al lui Lucian Blaga : colaborarea la cotidianul „Patria", campania pentru „Meșterul Manole", acțiunea grupului de admiratori de la „Cosînzeana", aspecte din activitatea de mult mai tîrziu, din pre-amurgul autorului „Poemelor luminii".

Interlocutorul nostru, secretar de redacție, pe vremuri, al revistei „Cosînzeana" și apoi al ziarului „Patria" care avea și o pagină culturală, ivindu-se în viața publicistică a Transilvaniei sub orizontul literar al lui Blaga, a urmărit de aproape creațiile acestuia.

Autor a numeroase articole, cronici și versuri a căror editare a fost propusă recent de către Emil Giurgiuca într-un interviu din „România literară", poetul Teofil Bugnariu aduce mărturii interesante privitoare la considerarea lui Blaga în circumstanțele epocii.

Sub aceste aspecte, martor și participant prin scrisul său la evenimentele literare din Transilvania celui de al treilea și al patrulea deceniu al secolului, Teofil Bugnariu ne transpune în climatul literar al provinciei, unde inovatoarea poezie a lui Lucian Blaga, primită la început cu mult entuziasm, a fost supusă ulterior focului unor critici neînțelegători ai tendințelor spre mai largi orizonturi de sensibilitate și idealuri estetice.

Cuvintele elogioase ale lui Sextil Pușcariu, Nicolae Iorga, Ovid Densușeanu, Ion Bianu și ale revistelor bucureștene care întîmpinaseră **„poeziile de nouă factură ale tînărului poet Lucian Blaga"** ca pe **„un dar pe care Ardealul îl face României de ziua marei Uniri"**, fuseseră repede uitate. Realitatea este că în acea perioadă exista în Transilvania mai puțin interes, sau în orice caz se conturau rezerve și chiar negații, față de noua creație blagiană. Rezonanța de la început pare a se explica mai mult printr-un patriotism local.

O atare sinuozitate în atitudinea față de poezia lui Blaga o înregistrează și „Cosînzeana", revista literară a lui Sebastian Bornemisa, întemeiată în 1911 la Orăștie și mutată după Unire la Cluj, care, comprehensivă față de debutul poetului, a oferit mai tîrziu multe spații pentru denigratori — azi căzuți total în anonimat — dar care într-o scurtă etapa (primul semestru al anului 1926) s-a acoperit de incontestabile merite în fața posterității prin declanșarea unei campanii semnificative de apropiere a sensului adînc al poeziei blagiene și de popularizarea ei în cercurile, cu preferințe și simpatii tradiționaliste, ale intelectualității ardelene. Este momentul pe care am dori să-l numim aici : **receptivitatea „Cosînzenei" față de opera lui Lucian Blaga** (și continuînd metafora preluată din basm : față de noul Făt-Frumos al geniului românesc).

Într-o suită de 14 articole, Ion Breazu, pe atunci asistent la Muzeul limbii române din Cluj, întreprinde în „Cosînzeana" o vastă analiză a operei poetice și dramatice a lui Lucian Blaga, apărută pînă la acea dată : **Poemele luminii, Pașii profetului, În marea trecere, Zamolxe, Tulburarea apelor, Daria, Fapta,** pentru ca în articolul de încheiere, din 20 iunie 1926, să-și expună concluziile : **„Nu ne facem iluzii de-a fi spus tot. Ne-am mulțumit însă cu un singur rezultat, pe care ni-l doream și în introducerea acestui studiu : de a fi coborît înaintea ochilor intelectualității ardelene arta celei mai puternice personalități poetice care s-a desprins după război, din mijlocul ei".**

Alături de Ion Breazu, susținător fervent al noilor orientări era Teofil Bugnariu, colaborator și apoi — așa după cum am arătat — secretar de redacție la „Cosînzeana", între 1925—1926. Mai ales prin strădaniile lui din acel timp, grupul de la „Cosînzeana" devenise numeros prin afilierea altor tineri scriitori și oameni de carte pe care-i apropia cultul artistic comun față de opera lui Blaga.

Redactorii de la revistele și cotidienele din Cluj, de la „Societatea de mîine", „Patria, „Cosînzeana", asistenții universitari și diverși publiciști își dau mîna în salutarea noului fenomen literar reprezentat prin poezia lui Blaga. Împreuna cu Ion Agârbiceanu aceștia erau prezentați de Sebastian Bornemisa în „Cosînzeana" ca garda de „colaboratori statornici, cu și fără iscălitură", a revistei reorganizate, devenită astfel tot mai mult o tribună literară a tinerei generații de scriitori ardeleni". Poetul se arată sensibil la opiniile exprimate în favoarea operei sale și-i trimite lui Ion Breazu o scrisoare (vezi **Tribuna** nr. 48/1969) însoțită de o poezie intitulată **Peisaj,** pe care o dedică eminentului critic literar. Momentul, mărturisește Teofil Bugnariu, a constituit o sărbătoare pentru grupul de prieteni de la „Cosînzeana". Poezia, publicată în nr. 14—15 din 4 aprilie 1926 al revistei „Cosînzeana", este inclusă în volumul **Lauda somnului,** (1929), cu titlul schimbat în **Peisaj trecut.**

În ediția definitivă (1942) a poeziilor lui Blaga, pe care însuși acesta a îngrijit-o, dedicația nu mai apare. Omisiunea este însă explicabilă, căci între timp, i se dedică încă o poezie lui Ion Breazu, poezia intitulată „Biblică". Devenise astfel inoportun ca ambele poezii să apară cu dedicație și probabil chiar Breazu, invitat să aleagă, și-a manifestat opțiunea pentru cea de a doua poezie. Faptul se coroborează cu unele referințe din corespondența Blaga-Breazu.

Comparînd textul apărut în „Cosînzeana" față de cel apărut în volum semnalăm unele modificări :

— titlul : **Peisaj,** schimbat în **Peisaj trecut,**
— strofele 2 și 3 sînt total omise.
— strofa 4 figurează în volum ca strofa 2 dar cu modificarea parțială a versului 1 : **„crini umblă pe creștet"** în **„crini umbla pe-un drum"** și cu înlocuirea totală a versului 2 : **„purtînd căldărușă"** în : **„de căutări jucăuse".**
— în textul din volum s-a intercalat o strofă nouă, strofa a 3-a : „Scăpat dintr-o stemă / tălpi în poartă, / un ulu tîlcuiește / rotire de soartă".

Reproducem varianta apărută în „Cosînzeana" pentru ca textul să poată fi mai ușor comparat cu textul apărut ulterior, după trei ani, în volum. În orice caz varianta ultimă e superioară calitativ celei din „Cosînzeana", relevîndu-se mici taine din laboratorul de creație și din năzuințele spre continuă depășire ale poetului :

PEISAJ

lui Ion Breazu

Castelul e-același / în aer și-n apă. / Trecutul pe poartă, copiii și-i scapă. / Peștii roșii pun umbre pe-un adînc împietrit. / În apă e pace / de ceasornic oprit. // În coșnițî albine / clădesc zgîrienori / cu mii de ferestre. / În albii curg sori. // Crini umblă pe creștet / purtînd căldărușă ; / parcă-și duc în potire / viitoarea cenușă. // Stuparul ceresc peste / ciuturi se-ndoaie, / în mierea fîntînilor / barba și-o-nmoaie. / Zăbovește prin rostul grădinilor pașul. / Un zbor de lăstun / iscălește peisajul.

Aureola ce și-o dobîndise „Cosînzeana" era să fie însă prea curînd umbrită prin o atitudine negativistă și chiar ostilă creației lui Blaga. Noua secție literară a revistei, instaurată în al doilea semestru al anului 1926, avînd acum ca redactor pe gazetarul D. I. Cucu, debutează prin atacuri acerbe împotriva a ceea ce ea numea : **„accidentul literar Blaga"**, împotriva **„megalomaniei"** acestuia. În „Cosînzeana" se va scrie că autorul **Pașilor profetului „nu e nici poet, nici nou"**, că „versurile sale sînt șarade versificate" și „rebusuri filozofice". În astfel de condiții, drept inerentă consecință, grupul care inițiase la „Cosînzeana" acțiunea pentru Blaga, se retrage din redacție și încetează orice colaborare cu noua conducere literară a revistei, continuînd, cum se știe, să-și propage opiniile în alte publicații.

Răsfoind cu atenție colecția „Cosînzenei" din 1926, Teofil Bugnariu relevă detaliile unei bătălii literare care, după ani, s-a dovedit dreaptă. În traiectoria poeziei lui Blaga se fixează astfel un moment prețios, mai ales atunci cînd rememorările sînt fundate pe documentele vremii.

În această perspectivă, pentru îmbogățirea peisajului informativ, Teofil Bugnariu ne întoarce și spre alte surse. Alături de „Cosînzeana", pe biroul său de lucru au fost aduse colecții masive din cotidianul „Patria" ce apărea la Sibiu apoi la Cluj, după Unire. Aici colabora și Lucian Blaga. Îi căutăm urmele în paginile publicației. I le presupunem în notele dense și sprintene intitulate : **Efemeridele zilei,** sub pseudonimul colectiv : „Aristarc et comp." și alte însemnări cu caracter cultural apărute în 1919, 1920 și i le găsim în cugetările publicate sub semnătură, din care o parte au fost adunate în **Pietre pentru templul meu.** Versurile publicate în „Patria", de asemenea sub semnătură, le regăsim incluse în volumul **Pașii profetului** și mai ales **Amurg de toamnă** („Patria" din 23 aug. 1919) și **Tămîie și fulgi** („Patria" din 25 dec. 1919), acestea două din urmă prezentînd deosebiri față de textul apărut ulterior în volum, chiar dacă nu atît de importante ca în cazul poeziei **Peisaj.**

În **Amurg de toamnă** sînt două diferențe :
— Varianta din „Patria" începe astfel :

Din vîrf de munți amurgul sufită
Cu buze roșii
În spuza unor nori încremeniți pe cer

pe cînd în textul apărut în volum, cuvintele „încremeniți pe cer" au fost omise,
— în varianta din „Patria", cele trei versuri de mai sus, se repetă și figurează ca o strofă nouă, finală, pe cînd în textul din volum repetarea acestor versuri nu mai are loc.

În **Tămîie și fulgi** există în volum o singură diferență față de varianta din „Patria". S-a intercalat în strofa I, după versul 1, încă un vers :

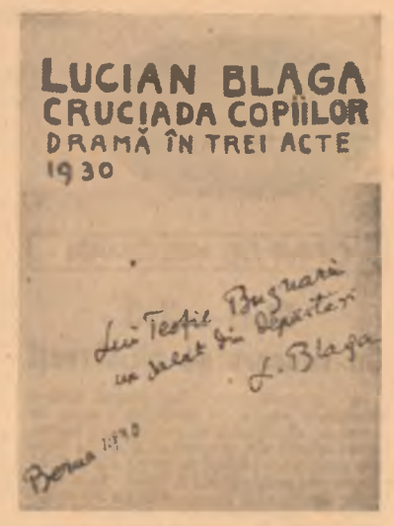

„Și trupul moale ca de în curat", ceea ce aici, constituie o îmbogățire a imaginii poetice, spre deosebire de menționatele versuri din care unele cuvinte au fost omise.

De altfel, adaugă Teofil Bugnariu, „Patria" s-a bucurat nu numai de colaborarea lui Blaga, ci a salutat fără reticențe și debutul său pe plan național, elogiind **Poemele luminii** și **Pietre pentru templul meu.** În nr. 72 din 15 mai 1919, Ion Agârbiceanu, directorul „Patriei", întîmpină poezia lui Lucian Blaga prin entuziaste cuvinte : **„Suflet de proroc ai, iubite frate... În primenirea de care neamul nostru are nevoie, un proroc ar fi neprețuit... Lucian Blaga e un poet filozof în Poemele luminii și un filozof poet în Pietre pentru templul meu".**

În mai multe numere, între care cel din 20 apr. 1919 și 15 ian. 1920, „Patria" numește apariția celor două cărți ale lui Blaga : **„evenimentul literar al anului".**

Cînd Teofil Bugnariu intrase în redacția „Patriei", în 1926, după ce s-a depărtat de „Cosînzeana", pe tema principală cunoscută, Lucian Blaga era plecat demult din Cluj, în noile sale rosturi din străinătate, dar amintirea colaborării sale rămăsese ca o emblemă de onoare pentru publicistica ardeleană.

Fără a duce o acțiune susținută cu vigoare, ca aceea a „Cosînzenei", totuși, cotidianul „Patria" n-a pierdut nici un prilej de a semnala apreciativ în pagina sa culturală apariția cărților de poezie, filozofie și dramaturgie ale lui Blaga, uneori intervenind chiar prin articole polemice pentru înlăturarea obstacolelor din calea pătrunderii operelor sale. Sub acest aspect amintim, de pildă, intervenția lui Teofil Bugnariu, din nr. 214 29 sept. 1928 al „Patriei", prin care lua atitudine pentru **Meșterul Manole.** Însuși titlul articolului era elocvent : **„Cerem o lămurire. Se joacă sau nu Meșterul Manole la Cluj"** ? După cîteva luni, piesa fusese jucată, iar Teofil Bugnariu avea să salute evenimentul nu numai în **„Patria"**, ci și într-o altă revistă clujeană : **Ardealul tînăr** (nr. 4/15 febr. 1930). Este demnă de amintit judecata de valoare pe care cronicarul dramatic o emitea asupra **Meșterului Manole : „...prin această piesă Lucian Blaga a lărgit semnificația jertfei ca simbol al creației, într-un sens universal".**

Semn de atenție din partea lui Lucian Blaga față de tot ce se întreprindea pentru opera lui în țară, el se referă în două scrisori, din 1929, către Ion Breazu, la cotidianul din Cluj, adresîndu-i-se în legătură cu piesa sa : **„Ești așa de bun să faci un rezumat în Patria"** ? În 1930, într-o altă scrisoare către același prieten, după unele informări asupra noilor sale preocupări literare, adaugă : **„Pe Teofil Bugnariu îl cunosc încă prea puțin. Îți trimit o Cruciadă și pentru el"** (a se revedea scrisorile lui Blaga către Breazu, **Tribuna,** nr. 46/1967).

Ion Breazu a transmis destinatarului **Cruciada copiilor** și pe o filă putem citi această dedicație : **„Lui Teofil Bugnariu, un salut din depărtări". L. Blaga.**

Deși încîntat de zările spirituale ale lui Blaga, totuși Teofil Bugnariu avea să-l cunoască personal mult mai tîrziu, pentru ca apoi, după 1956, să-l întîlnească frecvent la Biblioteca centrală universitară, unde fiecare își găsise noi rosturi de muncă (Blaga lucra la Biblioteca Academiei — Filiala Cluj, care era adăpostită tot în clădirea Bibliotecii centrale universitare.) Aici, în preajma autorului **„Nebănuitelor trepte"**, alături de Breazu puteau fi văzuți Ion Muslea, Dumitru Stan Petruțiu, Liviu Rusu și alți intelectuali de seamă, de care îl legau afinități sufletești și de serviciu. Unii din ei colaborau cu Blaga și în colectivul de istorie literară și folclor din cadrul Academiei — Filiala Cluj.

Sub egida masivelor colecții de cărți, printre devotați, marele poet se simțea la el acasă. Teofil Bugnariu relatează cum Blaga, cu fișe bibliografice în fată, cu pagini de manuscris din traducerea lui **Faust,** cu referate și diverse studii pe birou, purta cu prietenii săi cele mai elevate discuții despre literatură, istorie, biologie, știință.

Nedisimulat, Teofil Bugnariu își mărturisește admirația, pe care încă din liceu și apoi ca student în litere o avea față de noile precepte estetice ale creației blagiene. Citățm în acest sens din poezia **Solia,** apărută în revista **Zări senine** din Bistrița (nr. 8—9), în 1925, sub semnătura lui Teofil Bugnariu :

....Cînd tu-mi erai atîta de departe —
dintr-un sertar am ridicat o carte :
de Blaga L. „Poemele luminii"

Bazil Gruia

De la stînga la dreapta :
Lucian Blaga
Dumitru Stan
Petruțiu
Ion Muslea

TEATRU

Trei fraţi gemeni veneţieni

David Esrig este unul dintre puţinii oameni de teatru care, din principiu, nu se grăbeşte niciodată şi nu se arată ahtiat să-şi vadă neapărat numele pe afiş. S-ar părea că lucrează în acord cu eternitatea şi pentru eternitate, atît de greu se decide să dea ochi cu publicul şi asta numai cînd este pe deplin convins că montarea pe care a realizat-o, după multe investigaţii şi cercetări la suprafaţă şi în profunzime, se poate socoti perfect pusă la punct ca mecanismul unui ceasornic ce impune fineţea cu precizia, cu rotiţele pilite micrometric şi bine unse, fără interstiţii, fără lacune, fără un singur firicel de praf, orice imprevizibili fiind cu o meticuloasă grijă preîntîmpinat. **Noblesse oblige**, după cum se ştie şi, dat fiind că noblеţea artistică este mai presus de orice titluri răsunătoare şi vane, demnitatea sa profesională îl obligă, dacă nu să se întreacă pe sine însuşi — ceea ce un artist nu poate face decît o singură dată în viaţă — în orice caz să menţină lustrul unui rang dobîndit prin muncă asiduă şi îndelungate căutări creatoare.

Deşi urmînd la un scurt interval exemplarului spectacol al teatrului **Insieme**, interpretarea personală pe care David Esrig o dă comediei dell'arte în **Trei fraţi gemeni veneţieni** (piesa lui **Antonio Mattiuzzi** zis **Collalto** pusă în scenă la Teatrul Naţional), suportă cu cinste o comparaţie din care prestigiul nici unuia dintre termeni nu ramîne diminuat. E adevărat că **Gemenii veneţieni depăşesc** reprezentaţia ansamblului din Modena prin arabescurile fanteziei şi ornamentaţia spectaculară de o inepuizabilă inventivitate, după cum e tot atît de adevărat, pe de altă parte, că din pricina încărcăturii excesive şi a văditei înclinaţii spre baroc, se resimte uneori lipsa diversiunii pe care o aduce mişcarea acrobatică şi a repausului prilejuit de intermediile muzicale cu totul absente din spectacolul bucureştean care, făcînd o extremă risipă într-o direcţie, are parcimonioase reţineri în alte privinţe, după cum, de asemenea, verva şampanizată, cu gustul ei acidulat şi sclipitoarele-i cascade, are, datorită preciziei de ceasornic bine regiat, aerul unei elaborări migăloase, al unui produs decantat pe îndelete şi filtrat farmaceutic, picătură cu picătură.

Consecvent cu sine, regizorul a înţeles să fie consecvent şi faţă de vechii săi colaboratori, scenograful Ion Popescu Udrişte şi actorii Marin Moraru şi Gh. Dinică.

Ion Popescu Udrişte merită întreite felicitări pentru punerea în cadru, de o rafinată simplitate, permiţînd totodată dezvoltarea mişcării de sceră pe un dedal de larg cîmp vertical; pentru costumele frumos stilizate, cu un colorit înlăuntrul sau asociate în ansambluri monocrome de forme fantastice; în fine, pentru măştile groteşti cu expresii hilare, meditative sau alienări contorsionate.

Marin Moraru a fost excepţionalul interpret al celor trei Zanetto cu trăsături total diferite: unul pedant, scîrbavnic şi cloretic, altul abraz şi nurlagiu, iar al treilea un găgăuţă sadea, escortat şi dădăcit de Smeraldina — tradînd cu virtuozitate de la un rol la altul, ca un veritabil transformist, cu o mimică irezistibilă şi o bogăţie de resurse în permanentă disponibilitate.

Parcurgînd un drum de două secole, Arlechinul a ajuns pe scena din pasajul Comedia în plină criză de sciatică, trăgîndu-şi de colo pînă colo, cu o rîsnitoare din vocativ lui sprinţenească, piciorul întrepenit. Nu ştim ce efecte comice va fi scontat regia de pe urma acestui belşug, în orice caz lumii **Gh. Dinică** s-a văzut silit să-şi infiltreze imperiile arlechineşti, alîndu-ne şi pe noi, spectatorii, să aşteptăm răsăritori pînă ce urma şi culoarea, treaptă cu treaptă, scăriile.

Cu un ac de argintiu ca un ciocîrlet de zăpeziri curgătoare şi cu alinări de piuitură sirenă şi pornografică, **Rodica Popescu** şi-a acordat de minune mijloacele cu specificul comediei italiene.

În interpretarea **Silviei Popovici**, Angeliqne a avut ingenuitatea graţioasă şi didie a unor pastelate drăjeuri de logodnă din secolul al XVIII-lea.

Leonică furibundă, **Deana Stana Ionescu** a caricaturizat cu brio temperamentul dinamitard al unei meridionale pătimaşe, gelozoase şi intempestive.

Nicky Wolter (asistent de regie şi talentată maestru de mişcare) a condus în chip de Pulcinella-sergent-major, cu elegante ameninţări de profesor de dans, turbulentul pluton de Pulcinella-clovni de sub comanda sa.

Damian Crăsnaru a fost atît de amuzant în rolul Comisarului încît am încercat a surprinde în momentul cînd şi-a scos masca.

Alex. Georgescu a compus cu aplomb şi cu un umor sobru un Pantalone tradiţional iar **Gh. Calboreanu** jr. a interpretat omniabilele cu Soapta realist.

Programul menţionează că „prelucrarea veselă" a fost făcută de un arhitect: multe mai veni-ţi trăieşti!

Ovidiu Constantinescu

ARTE

OPINII DE MELOMAN

Elevi soliști
Un concert de absolvenți

Ca şi predecesorii lui, elevul Andrei Tănăsescu pianist în devenire a avut de luptat la sala Studio cu acelaş pian ingrat. Multe efecte de transparenţă şi de poetice prelungiri sonore se ratau din pricina registrului grav infundat după cum stridenţa discantului punea ţepi pe accentele ritmice. Sensibilitatea instrumentului străbătea în „Pavane" de George Enescu unde nuanţele nu erau totdeauna în conformitate cu textul, supra încărcat de indicaţii. În această subiectivă formă acceptabilă, nu a lipsit însă nici o clipă muzicalitatea. Maxima realizare interpretativă din scurtul program a fost „General Lavine excentrique" de Claude Debussy unde expresia burlescă şi ritmica dezechilibrată a paiaţei suna în exactele intenţii ale impresionismului francez. Coralul în sol minor de Bach — Busoni primea o excesivă pedală după cum mişcarea exagerată de repede a Scherzo-ului de Chopin ştergea contururile melodice. Microrecitalul elevului Andrei Tănăsescu s-a bucurat de o sală plină şi de unanime aplauze, pentru ca publicul a recunoscut în acest pianist o valoare solistică reală. În aceeaşi seară un violonist în bună evoluţie, Ştefan Bodescu a stilizat cu ton cald şi într-o sonoritate învăluitoare sonata în la minor de Schumann şi o sonatină de Schubert. A fost fericită ideea însumării în program a serenadei de Mircea Chiriac. O galerie lungă de serenade cu „Serenade d'autrefois", Serenade Galante, Serenada de Tăselli, Serenada de Braga, intră în cercul de umbră al timpului în vreme ce presa de adîncă melancolie şi de nostalgii patetice a lui Mircea Chiriac persistă şi are toate şansele să rămînă în lumină.

Trebuie să convenim că serviciul universitate nu poţi fi auditor în patru săli de concert. În acest final de stagiune s-au aglomerat la distanţe mici de timp pe lîngă manifestările simfonice şi audiţiile şcolare. Pianiştii au răsărit în avalanşă atît localnici cît şi oaspeţi. Dintre pianistele eleve de merit sosite din Braşov s-a deosebit la 6 iunie în Sala Ateneului tineretului, Victoria Petri, elevă a profesorului Horia Cristian. Victoria Petri e o pianistă care ştie să gîndească muzical şi să adîncească ceea ce cîntă. E regretabil că la acelaş ateneu din Aleea Alexandru s-a contramandat fără avertisment o audiţie. Lumea se deplasase ca să asculte o serie de tineri solişti dintre care amintesc pe Ina Oncescu cunoscută melomanilor din frumoasele sale manifestări anterioare. La sala Studio am reascultat pe Mihaela Bănică, pianistă de mari făgăduinţi. D-sa posedă fericit multe daruri de instrumentistă. Între toate domină respectul pentru texti şi pentru mişcările indicate de către compozitor. Unii timpi luaţi mai rar nu sînt în dauna expresivităţii. Acest procedeu ar trebui să devină ca un fel de testament în solistică, aşa cum l-ar fi lăsat desigur şi George Enescu. În comparaţie cu ceilalţi colegi, Mihaela Bănică nu-şi permite prea multe libertăţi. Natura sensibilă, degetele sale par încărcate de o forţă reţinută. Rezultanta acestui mod de atac favorabil a dat roade în Scherzo de Chopin şi în mişcarea de menuet a sonatei în fa major de Beethoven. La fel de convingătoare a fost Mihaela Bănică şi în audiţia absolvenţilor Liceului de muzică nr. 1 de la Sala Palatului, la 10 iunie. „Piesa de concert" de Weber a sunat cu impresionantă strălucire în exacta intuiţie a stilului de romantică bravură weberiană. Din păcate desfăşurarea interesantă a pianistei întîrzia nu a avut parte de o replică orchestrală la aceeaşi înălţime. Au fost decalaje cari s-au resimţit dealtfel şi la alţi solişti. „Soliştii" e un termen generic pentru că nu toţi cei prezentaţi la concertul de absolvire trebuie să se hazardeze pe acest drum personal. În definitivarea unui din importantele roluri ale liceelor de muzică este furnizarea de executanţi viitori pentru colectivele simfonice şi formaţiile de muzică de cameră. Destinaţi carierii solistice mi s-au părut a fi violoniştii Sorin Bulbucan şi Alina Nicoleta Budrică. Largi orizonturi de concertistă i se deschid Corinei Singeorzan, elevă a prof. Josette Hirsu.

Corina Singeorzan a dat primei părţi a concertului în la minor de Schumann poeticul fior pasional atît de rar simţit, el fiind adeseori înăbuşit de idei străine naturii romantice a lucrării.

Virgil Gheorghiu

MUZICA

Săptămînalul Filarmonicii

Vinerea trecută a avut loc un concert de tip obişnuit: o piesă românească, apoi una concertantă — de astă dată mai puţin uzată — şi în fine o simfonie „secolul trecut", cum şade bine unui final de concert pentru abonaţi. Ne-a bucurat să vedem pe alt nume unui şef de orchestră recent afirmat, ştiut că va folosi lucrul cu prima formaţie simfonică a ţării, că din speranţă s-a transformat în certitudine. Horia Ionescu-Galaţi ne-a dat cesta ce ne promitea — siguranţa unui profesionist al bagheta.

În deschidere, prima audiţie terţină (după unul sau) a cantatei „Anotimpul frumuseţii" de W. M. Kleyer. O muzică tehnotărîtă între multe stiluri. Dacă autorul are, şi credem asta, lucrări mai bune, atunci această programare după un deceniu nu i-a folosit. Dar, oricum, includerea în repertoriu a unei lucrări se face chiar împotriva voinţei compozitorului care consideră că partitura nu-l mai reprezintă.

Impresia cu Silvia Marcovici am regăsit timbrul genialei Bertolino într-o piesă pe care nu o credeam atît de valoroasă. Poate că-au o fost numai relative acestei schimbări de opinie, dar ea a avut desigur şi un fundament. Concertul de violină al compozitorului la vîrsta adolescenţei clasicizează trăieşte încă extrem de strălucitor, sigur de sine, al violonistei clasice pentru care muzica înseamnă „operă", iar „operă", terminată, finisată, închisă între coperţile de violare pe care i le-a hărăzit autorul, înaintînd deci acelaşi lucru ca şi pentru Beethoven, concertul sonata de virtuoză este o muzică a mare discreţii, a mare subtilităţi. Şir aburul, oblăduirea de-o-lungul a desfăşurării lucrătorilor sale concertice, finalul elaborării şi în marea formă, aparent repausînd şi finisînd, însă legată prin calităţi taine ale mecanismului muzicale, pînă la elaborarea sesamurilor trece, la alunecările imaginare de la un sunet la altul, la serialismul său episodic şi nesperiaculos.

Violonista s-a aflat mai bine ca oricînd în litera şi miezul partiturii. O linişte plină de sens i-a înconjurat arcuşul, i-a luminat inteligent pentru fiecărui cuînd şi mişcarea lucrării. Jocul timbrului, modulaţiei emisiei sonore, cu vrăjit suprafeţe largi în partea secundă, denigrat cea mai realizată compoziţie. Şi n-a fost un Bartok clocotic, chinuit, Silvia Marcovici i-a cîntat fierbinte şi meridional, cu plăcerea melopeii ardente, scrisă de o acomodare stilistică pe care i-o contestaseră cu două săptămîni în urmă, într-un concert de Bach. În spiritul păcii, elanurile erau reţinute în bruste, cruditeze achiziţii de tempo, ce la Schönberg (fără îndoială Bartok îl simţea atunci foarte aproape pe ilustrul exotiteri, dar aici mai puţin straniu. Toate splendidele, violonistă le-a legat în linie formă, şi discreţie, în naturaleţe şi pătrundere inspirată.

La sfîrşit Simfonia italiană a lui Mendelssohn-Bartholdy, a fost o operă impodobită frumos răci, după „desăvîrşirea simfoniei preşitoare", cum ne informează programul, simfoniei noi devine aproape un tic, aceasta este pentru care autorul le mai plimba prin Scoţia, prin Italia, ca să le dea ulcică o notă de particularitate şi să fie el însuşi mai îndemnat să le scrie. Este plăcută aşa fel, încît să-ţi facă aproape plăcere s-o asculţi. Horia Ionescu-Galaţi nu şi-a făcut false probleme atelo unde partitura nu le cucundea, a condus-o cu autoritate şi elan, mărturisind capacităţi atît de necesară unui dirijor — de a se impune rapid, chiar în faţa unei orchestre cu personalitate şi cu care nu lucrează săptămînal.

Costin Cazaban

ARTE

„Permanenţe ale artei româneşti"

Primul vinovat este Baudelaire; Baudelaire, amendat de Lautréamont, care ne-au lăsat să ne răfuim, după atîta amar de vreme, cu un alt „rău al secolului": comparatismul. Practic vorbind, acest „rău" — care în specularea sa filozofică poate părea sau dispărea — a făcut şi face culturii contemporane mult bine: confruntarea sistematică a fenomenelor (înţeleasă nu ca inventar formal) a lărgit enorm cîmpul de înţelegere al artelor tocmai în ce au ele mai specific şi inatacabil. Efortul de sinonimare, de punere în relaţie a unor valori aparent disparate a realizat *imaginea* — teoretic cunoscută — a fluxului fastuos pe care îl reprezintă civilizaţia omului. Că un vas smălţuit de Ţara Oaşului nu anticipează, ci formulează o categorie de structuri din care se reclamă, să spunem, în egală măsură, şi un Camil Ressu dar şi Viorel Mărgineanu, sau că imaginea unei statuete de artă neagră îl contextualizează mai rapid şi corect pe Picasso (cum a demonstrat-o recentă expoziţie pariziană), operaţia aceasta de „cine cu cine se aseamănă nu chiar de la prima privire", care s-ar putea numi şi revelaţie, are în orice caz darul de a lecui de intoleranţă şi rigiditate multe din spiritele „candide". O astfel de „societate permisivă" a artelor constituie şi obiectul strălucitei expoziţii deschise în sălile Muzeului Satului sub titlul „Permanenţe ale artei româneşti", expoziţie datorată unor „baudelaire-işti" migăloşi şi inspiraţi în frunte cu Paul Gherasim, „papă" al artelor plastice româneşti într-un sens mai puţin agresiv şi mult mai generos decît acelaşi denominativ folosit pentru Breton.

Obiecte de artă populară, tablouri ale clasicilor dintre cele două războaie şi picturi ale contemporanilor sînt termenii sintezei de „specific românesc" de care expunerea în paralel izbuteşte să ne încredinţeze. Dincolo de „pasajele" clare (un tablou de Ţuculescu între două covoare oltenești, similare pînă şi-n textura intimă, o scoarţă moldovenească alături de o natură moartă de Petraşcu în care apare ca motiv pictural, sau incredibilul şi ineditul cap de cal de Andreescu învecinat nu numai coloristic dar şi adînc spiritualiceşte unei „Curţi" a lui Horia Bernea), dincolo de corespondenţele aproape didactice deci, expoziţia e stimulatorie şi din alt punct de vedere: ea arată, că teoria inspiraţiei mimetice din arta populară pur şi simplu s-a demodat şi n-a avut vreodată decît o acoperire superficială. Identitatea de structură dintre piesele de artă populară arta cultă (geometrismul, cromatica trebuiesc considerate numai ca efecte) se datorează unor modele spirituale şi formative originare din care se deduc specific numai ca tehnică (tehnică propriu-zisă, dar şi tehnică de construire a imaginii).

Aşa văzută, expoziţia „Permanenţe ale artei româneşti" nu divulgă nici influenţe, nici corespondenţe, ci semnalează, simplu, concordanţe obiective.

Cristiana Anastasiu-Condiescu

ION ŢUCULESCU: Două negri

TELEVIZIUNE

Invitaţie în Arcadia

Ambiţia oricărui tînăr de a face pe copii să rîdă costă multă sudoare, multă bătaie de cap. Iar chiar ambiţia aceasta devine o datorie, o a mai şi. Şi televiziunea are datoria asumată de a-i amuza pe cei mici. Este un punct important în programul săptămînii.

De ce oare rîsul acesta mirat răsună de astăzi? De ce rîdem acuma atît de greu? De ce libidinos atît de greu să facem un copil să rîdă în hohote? Ce s-a pierdut pe drum?

Institutia Walt Disney a pierdut prilejul de a rîde cu lacrimi de cristal. Demonstrînd animale imaginate de ea o-a-ea moarte. Dar poate tot cu mai mare plăcere rîdem de un om viu. El este ca noi, şi ne mirăm că o alcătuire de bucăţi rîsu-ne sfîşie hohote.

Eu cunosc un asemenea om viu care deţine marea taină de producere a rîsului. Cunosc un om cu un foarte bun şi foarte sentimental şi care poate fi bestie înfricoşat - idol al copiilor. Cunosc un om care seară de seară se spînzură în faţa cortinei televiziunii în costum de circ, care seară de seară face-n manej şi face să rîdă atît pe copiii care-l privesc din faţă cît şi pe adulţii care-l admiră din spate. Îl cunosc pe Grigo, marele clovn după care toţi copiii din lume ar fi în stare să pîrce mulţumiţi de rîsul lui, molipsiţi de giumbuşlucurile lui, molipsiţi de năzdrăvăniile lui. Pentru că Grigo — cel mai mare clovn al circului român, şi despre care se spune şi se scrie negru pe alb, azi în lume, că este chiar cel mai mare clovn al pămîntului, Grigo nu este doar clovn, ci este şi muzicant şi nu este doar muzicant ci este şi acrobat. Grigo este o lume mirifică, el însuşi o lume cu toate miresmele şi cu toate culorile care îi ametesc pe copii.

Eu l-am vînat pe Grigo. Spun asta fără părere de rău că l-am făcut în Arcadia. Am avut şansa aceasta de a rîde în hohote pentru simplul motiv că Grigo este, că Grigo există, că atunci cînd intră-n manej o amnezie ciudată atinge memoria noastră şi rămîne loc doar pentru rîs.

Propun ca Grigo să fie invitat la televiziune. Va fi mare fericirea copiilor. O invitaţie în Arcadia.

Sz. P.

ARTE

FILM

Cum ne distrăm?

La întrebarea pe care ne-o puneam săptămîna trecută par să răspundă două filme programate între timp. Lumea se distrează este un film de montaj întocmit de Alecu Croitoru după scenariul atotcunoscătorului de arhive care este Dumitru Fernoagă şi comentat de nu mai puţin seriosul umorist care este Valentin Silvestru. La prima vedere, o antologie de ciudăţenii şi manii omeneşti, cam în genul trufaşului Mondo Cane de pe vremuri. Dar, faţă de Mondo Cane, filmul nostru are bonomia şi blîndeţea unei — în limbaj sportiv — retransmisii. Meciul a fost jucat înainte, rezultatul este cunoscut, emoţiile sînt diminuate de certitudinea că totul s-a sfîrşit cu bine, şi atunci, ceea ce-i revine spectatorului nu mai este de a se implica în acţiune, ci de a constata cu haz şi fără îngrijorare ravagiile pe care timpul le-a operat în sensul lucrurilor. Bizarele — şi uneori dramaticele — încercări pe care muritorii bîntuiţi de spleen le-au făcut pentru a se sustrage timpului devin, prin schimbarea perspectivei, amuzante şi caraghioase. Căci ei sînt acolo, în noroi, în flăcări, în faţa juriilor sau deasupra prăpăstiilor, în vreme ce noi am fost puşi în situaţia privilegiată de a vedea cum, în ansamblu, fuga lor zadarnică de plictis se transformă într-o şi mai mare zădărnicie. Aviz amatorilor de schi pe noroi, aviz sculptorilor în mere, colecţionarilor de măşti şi participanţilor la diferite concursuri de frumuseţe: fugit irreparabile tempus!

Programat — parcă ostentativ — în paralel cu această mică antologie a timpului pierdut, filmul Monte Carlo de *Ken Annekin ar putea fi repede trecut pe seama aceleiaşi tragice nevoi de amuzament a omului, fie el şi regizor, dacă n-ar deveni totodată, fără voie, o întristătoare demonstraţie despre fragilitatea artei a şaptea în epoca benzii rulante şi automatismului. Căci e greu să nu-ţi aminteşti de Acei oameni minunaţi cu maşinile lor zburătoare: fermecătoarea evocare a primelor concursuri aviatice din Europa începutului de secol. Purtînd pe umeri această amintire, regizorul a crezut că poate să-şi repete performanţa anterioară turnînd alt conţinut în aceleaşi tipare. Marele concurs e acum un raliu automobilistic, dar — cu această excepţie — totul se vrea asemănător. Personajele suferă de acelaşi entuziasm năucitor, ingenuitatea lor se loveşte de aceleaşi uneltiri ale naturii şi ale rivalilor, deznodămîntul rău e răsturnat de aceleaşi quiproquouri salvatoare etc., etc. Dar, ca într-un calcul algebric unde a fost uitată o virgulă, rezultatul este catastrofal schimbat. Filmul este căznit şi obositor tocmai prin străduinţa de a fi la fel de vesel; mecanismele sale merg a napoda; ceea ce fusese savuros şi naiv devine acum tern şi insidios; interpreţii — mulţi dintre ei, aceiaşi — au aerul că sînt moştenitorii unor portrete din contururile cărora nu mai îndrăznesc să iasă. De unde imobilitatea şi schematismul acestei autopastişe, al cărei autor n-a avut subtilitatea să observe că farmecul modelului stătea tocmai în marea libertate a improvizaţiei şi în labilitatea mijloacelor.*

Romulus Rusan

SPORT

Final de salon

În sfîrşit, mîine la ora anunţată, după nenumărate peripeţii, campionatul primei noastre diviziii fotbalistice se va încheia. Curioase de consumare pe care le pregătiserăm de atîta amar de vreme se pare că nu le vom mai putea folosi, întrucît echipele ne-au rămas în urma cărţii nu mai au nici un motiv să-şi muşte mîinile de supărare.

Zvonurile ce-au apărut recent, pe nepusă masă, şi care au stîrnit apoi cu repeziciune (tot, în naivitatea noastră, nu le-am dat nici o clipă importanţă, am crezut că sînt glume nereuşite au căpătat acum contururi precise, şi ca atare nici o echipă nu va mai sări în grupa cu lei, adică în divizia B, acolo unde mîngîie mîrosse a smoală, iar tribunele sînt gata să se prăbuşească asupra lu.

Cele două condamnate (Sportul studenţesc şi U. Cluj) s-au cuminţit: deci degeaba un an întreg. Cîţiva oameni fără suflet au tăinuit, au ţinut cu străşnice secretul, şi aşa se face că toată truda studenţilor clujeni şi bucureşteni s-a dus pe apa sîmbetei, nu a avut nici un efect. Ca să nu mai vorbesc de cei ce-au scăpat ca prin minune de dezastru. Ei cu ce s-au ales? Ce satisfacţie mai pot avea acum iubiţii noştri giuleşteni sau bătrînii lupi de mare dîrză numeni nu s-a dus la fund?

Aşa cum am mai spus, am crezut că intenţia de a spori numărul divizionarelor este o glumă neinspirată, care se face într-un moment neindicat pentru aşa ceva. Puţină decenţă, ne-am spus, se impune. Dar iată că totul era un aranjament serios. După părerea noastră, măsura ni se pare a fi arbitrară şi fără acoperire. După ce că deja avem o grămadă de echipe ce-şi trag cu greu sufletul, noi mai introducem în hora înecaţilor încă două candidate. În loc să întărim competiţia, o transformăm într-o lungă goană a candidatelor la retrogradare.

La ora actuală nu ştiu cîţi mai mult de 10 echipe cu aceeaşi de primă mică. Mai degrabă, deci, măsura ar fi trebuit să ne întreţină şi mai subţiem rîndurile şi nu să le îngroşăm cu formaţii cu nu fac altceva decît să ne împingă spre ASCAR. Şi apoi, dacă la sfîrşit, pe ultimele locuri se vor posta cu îndîrjirea ce le-o cunoaştem noi adversari echipe studenţeşti? Iar vom sări peste cal? Iar vom mări divizia? Păi în ritmul acesta debordant vom ajunge curînd în ingrata situaţie de a nu avea atîtea candidate cîte locuri vor fi. Dar, probabil, este inutil să mai vorbim.

Dacă jos, la subsolul clasamentului, cîrdurile pe care s-a dansat cu atîta frenezie au fost acoase pe furiş şi ascunse bine, pe treapta cea mai de sus, lupta continuă încă, cu şanse mai mari pentru olteni. La Craiova, sîntem anunţaţi, se fac pregătiri speciale, croitorii, tapiţerii, blănarii şi horticultorii sunt deja în alertă. Fanfara şi-a lustruit alămurile. Corul veseliei stă prin preajma cuibarelor pîndind ouăle proaspete spre a-şi aranja vocile. Locurile rezervate pentru trenurile de Arad au fost epuizate. Sticlele de şampanie au fost puse la gheaţă (una are pe etichetă scris: Nae Ionescul. Cîţiva poeţi locali au scris două ode. La porţile oraşului sau ridicat ghirlande de flori şi plancarde cu urări de fericire pentru campioni. Sîre oraşul de pe Mureş se îndreaptă zîmbete. Acolo urmează să primească mîine coronitele şi tricourile de campioni universitarii olteni. De partea cealaltă băieţii din Ştefan cel Mare mai speră încă. Şi ei se uită spre Arad cu o dragoste nepărmurită. Acest frumos oraş va fi mîine în centrul atenţiei generale. Televiziunea ar trebui să transmită în direct ambele meciuri. Nu de alta, dar cînd sunt mai mulţi ochi, lucrurile se văd mai bine.

Radu Dumitru

itinerar psihologic

Oblomov

Un om stă. Încremenit într-o inerție, care te face parcă să crezi că nu s-a născut și că nu va muri niciodată. Stă, în sensul cel mai propriu al cuvîntului, petrecîndu-și zilele în pat ; cultivă însă într-o mișcare interioară, imperceptibilă observatorului, puțin perceptibilă sieși dar totuși intensă frumusețea simțirilor și credința în bine. În jurul lui roiesc, într-o mișcare amintind parcă dansul insectelor într-o zi de vară oameni aidoma cu el în aparența cea mai exterioară dar animați de dorința de-a săvîrși ceva : pungași, mondeni, ambițioși sau pur și simplu inși cinstiți aspirînd să construiască o viață. Alături de el o umbră grotească, deznobilind imobilitatea stăpînului : feciorul Zahar.

La prima vedere nu se poate crede că o astfel de imobilitate poate să aibă ca prototip o devenire, că Oblomov ar putea să aibă o istorie, că ar putea să originеze de undeva și să se îndrepte aiurea. Numai lumea care trece pe lîngă el și îl atinge tangențial îi imprimă ușoare rotiri în jurul lui însuși ca unui atom cu cîrlig epicurian. Și totuși nu este așa. Oblomov vine de departe, din adîncul nemișcării unei Rusii feudale și țariste din a cărei exasperare va ține la mai puțin de un veac de extraordinarele întîmplări pe care ni le povestește Ivan Goncearov cea mai tulburătoare răsturnare a istoriei. S-a născut pe o moșie pierdută în mijlocul stepei, la o parte de drumul mare. A fost protejat de dubla coajă a unei familii grijulii pînă la ridicol, de un epicureism rustic, redus la simplele plăceri gustative și a unei societăți care cu greu se hotăra să părăsească pe drumurile schimbării. Descrierea acestei copilării, care printr-o anticipație foarte modernă devine și descrierea originilor unui caracter este materia unei rememorări tulburătoare, o bucată antologică a literaturii ruse : visul lui Oblomov.

Dar alături de conacul care se dărăpănează încet există casa unui modest învățător german, aburgat de sărăcie din țara lui de origine și care vine aici cu dinamismul străinului : Stolz. El are un fiu pe care îl înzestrează cu dorința de-a cunoaște, de-a călători și de-a acționa a unui nou Wilhelm Meister, pe Andrei. Între Ilia Ilici și Andrej Ivanovici există o duioasă prietenie, o prețuire reciprocă așa cum nu poate exista decît între doi oameni care se cunosc din copilărie. De aceea cînd, la începutul cărții îl vedem pe acesta din urmă venind la cel dintîi pentru a încerca să-l scoată din inerție, ne dăm seama cu ușurință că se joacă ultima sansă.

Pe scurt, problema e următoarea : Oblomov trebuie să părăsească patul și locuința lui din Petersburg, să plece la moșia pe care neglijînd o roade încetul cu încetul pentru a-și reechilibra veniturile, să călătorească în Europa ca să vadă noile stări de lucruri și apoi să se însoare, să aibă copii care la rîndul lor... Pare imposibil, o neconsecvență ca aceste fapte să aibă loc. Și totuși ceva se petrece și acest ceva este totodată substanța cărții și un prilej de uimire. Într-o formă concretă, într-o formă determinată pare că se repune problema eleată : cum este posibilă mișcarea ? Există ea în adevăr ? Cum este conceptibilă, atîta vreme cît ne vine greu să gîndim un primum movens ? Resimțim bunăoară bună pe care, sub influența lui Stolz, Oblomov o ia, stranie, aproape fantastică, căci întemeiată pe un gol : aceea de-a intra în lume. Și totuși lucrul se petrece în forma acelei grațioase și romantice povești de dragoste care leagă, pentru o clipă suspendată în infinitul nemișcării pe Ilia Ilici de Olga Sergheevna fecioara prin excelență a romanului rus (alături de Natașa Rostova), plină de candoare, de o senzualitate nemaimată dar virtual — vie de o forță care este a tinereții și pe care o simți menită să pereclitezze către infinit iluziile vieții. Toată partea care descrie creșterea și descreșterea acestei legături e pătrunsă de emoția întîlnirii a două suflete de o totală puritate în care evenimentul unui sărut naște o nespusă tulburare și anticipează totodată sfîrșitul.

De ce oare dragostea nu își poate găsi rezolvarea ei firească ? Pentru că simțirea este virtuală ca imaginile ce se nasc într-o lentilă dacă nu există ecranul material care să le primească. Și Oblomov nu este capabil să țeasă pînza acestui ecran care este întemeierea vieții lui. Nu este capabil pentru că nu poate da răspuns unei întrebări ultime care filosoficeste i se pare insolubilă : ce rost are viața dacă trebuie să te zbuciumi atît ? În zadar încearcă Stolz să-l convingă : zbuciumul acesta este chiar viața, perplexitatea se menține : cum putem concepe substanța ca identică cu energia care o animă ? Oblomov, ființă esențial mediocră, își pune o întrebare fundamentală pe care cu o ultimă sforțare o rezolvă astfel : mișcîndu-se ar nega însăși esența unui lucru pe care îl posedă ca singur bun suprem : existența sa în pură nedevenire. Dar în același timp ignoră faptul că nedevenind neagă însușirile subatanței și se deschide în acest fel vidului. Această profundă ambiguitate nu este probabil întîmplătoare la un scriitor rus și exprimă ambitendența unei spiritualități oscilînd între imobilismul oriental și practicismul occidental.

Oblomov, ne-o spune el însuși, este povestea unui foc care a început prin a se stinge : „...în viața mea nu a ars niciodată un foc, o văpaie, nici mîntuitoare nici distrugătoare. Ea n-a avut o dimineață care răsfrînge treptat culori vii, lumină, care apoi se preface în zi, ca la alții și arde, clocotește și se desfășoară într-o lumină scînteietoare iar apoi se domolește pe încetul își pierde culorile și se stinge, treptat și firesc, către seară. Nu, viața mea a început treptat printr-o stingere...". Vrînd să fie numai văpaie și nu și materia care se consumă viața lui Oblomov este de la început cenușă sau iluzia unei flăcări.

Aflat în pragul ruinii și în neputința de-a purcede la acțiune Oblomov va fi treptat înghițit de creditorii săi. Își va sfîrși viața în mahalaua petersburgheză a Viborgului în mijlocul familiei care îl ruinează dar îl și înconjură cu un fel de căldură într-o Walhală parodică bazată pe rafinate gastronomii. Este revenirea, explicită, la liniștea copilăriei și la sînul matern : „...pentru el, Agafia Mateevna, mișcările coatelor ei active, ochii ei care se opreau cu grijă asupra lucrurilor din casă, veșnicul ei umblet de la dulap la bucătărie, de la bucătărie în cameră iar de acolo în beci, atotcuprinzătoarea ei știință în ale bunei orînduiri a casei și a gospodăriei întruchipau acel ideal de liniște — netulburată și nesfîrșită ca oceanul — a cărei imagine i se întipărise în suflet încă din copilărie sub acoperămîntul casei părintești". Și reîntegrînd locul său originar, Oblomov va muri. „de oblomovism".

Dar Stolz ? Dar Olga ? Îl plîng împreună pe Oblomov și descoperindu-și prin negarea acestuia un ideal comun se căsătoresc, ridică o casă, nasc copii. Amintirea lui Oblomov nu are însă pentru ei nimic sinistru ci stărue ca un fel de icoană duioasă, ca un model moral care desigur nu poate și nu trebuie să fie urmat dar care constituie prin limpezimea lui o întrupare a frumuseții sufletești. Și poate nu numai atît ci și motivul unei secrete remușcări în clipele în care zădărnicia mișcării îi se impune. Aventura complicată a vieții, riscurile, inerența unui sfîrșit readuc mereu în culise chipul lui Oblomov. Acea percepere vagă „în ziare (a unui) lanț de pierderi, de lipsuri, de jertfe de neînlăturat, stropite cu lacrimi, o viață de post și de renunțare silită, în locul capriciilor născute din viața trîndavă ; auzea gemetele și strigătele neîncercate încă, vedea boli, înfrîngeri în afaceri, moartea soțului...". Discretă, se insinuează imaginea cavernei lui Platon : Oblomov („Platonul de la Oblomovka") s-a născut numai pentru a contempla cufundîndu-se „încetul cu încetul în simplul și încăpătorul mormînt al existenței sale, făcut de mîinile lui, întocmai cum își sapă mormîntul bătrînii sihaștri care au fugit de lume". Ca și în mitul cavernei platoniciene, Oblomov, înțeleptul suferind crede în iluzia universală, în paravanul pe care se proiectează jocul de umbre și dincolo de care se află o inaccesibilă realitate.

Și astfel, pe neștiute, cititorul descoperă în „Oblomov" nu numai, poate, un caracter ci și o meditație foarte specifică asupra condiției umane în genere. Cuplul Oblomov-Stolz este nu numai antagonist dar, într-un fel complementar. Nici unul nici celălalt nu posedă în întregime substanțele lor vremelnicii identice : unul rîde spre acțiune și nu o poate atinge, celălalt conservă un ideal de puritate pe care faptă o întinează și după care, în secret, plînge. A-numită falsică convergență este și explicația ființei lor.

Ființă în literatură ne pericolează care prin transcendența față de realitate, prin idealismul impus dincolo de limitele necesare ne aduc aminte-mîndri cu Oblomov : Don Quijote. Ca și Oblomov se mișcă într-un imperiu căruia îi slăbesc puterile ; ca și acesta trăiește și se formează într-un mediu rural, sărac, izolat, pustiu în mijlocul și bogat în contraste ; ajunge la maturitate istorică de propria lui sensibilitate ; dar în pragul bătrîneții trece în fine la acțiune și acțiunea lui este fictivă, menită ridicolului. Aici este singura dar marea deosebire : el, Oblomov nu acționează pentru că nu întrebuințează. Este un Don Quijote lucid pînă la capăt, conștient din eroarea inițială în non-acțiune. În lipsa alibiului vedem însăși substanța propriei a lui Oblomov : un sol de lucidități tragică ce îi lipsește de puterea delirului. De aceea Oblomov nu are a reveni, precum cavalerul Tristei Figuri, pe patul de moarte asupra ilusiilor sale ; el a rămas pînă la capăt, prin toate incordările cuprinse să se înfrunte pe sine și neputința de-a scrute pînă în adîncimile de gînduri. Suprem curat negativ !

Nici Stolz, nici Don Quijote, nici omul de acțiune, nici fantasticul evadat în ficțiune, nu este atunci Oblomov ? În cîtă un caz o soluție de viață. Este pur și simplu o fluviție : fix ca stamna poloară, el reprezintă un reper al idealurilor ratate, un cuib-himeră al simțirilor delicate. Viața lui este involuția unei prin contrast, dă relief și culoare elanurilor multiplelor alte vieți, mici energii, mici substanțe, ei pură desfășurare.

Ion Vianu

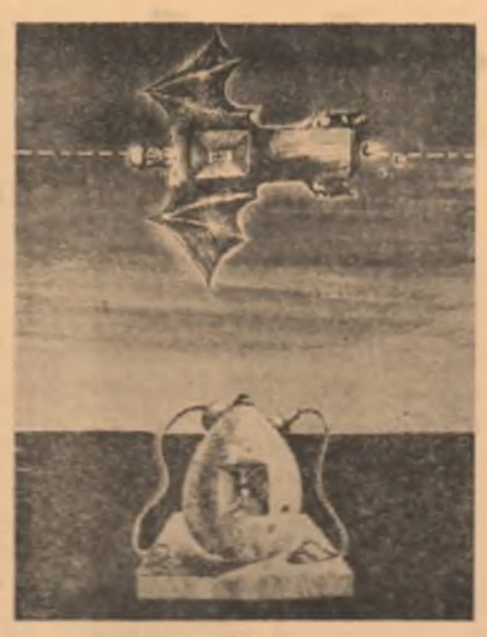

VICTOR FEODOROV : Zbor planat

GRETE TARTLER

Trezie clară

Trezie clară : mi-au pătruns prin
pleoape
irvoarele ; și ce cărare
de picuri cristaline mă întregește
de parcă roua de nălucări-a lumii
și-ar fi aflat un trup ; ce semne
de sunet mi se-nfiripăresc în sînge
și pași-necrezători în prundul tainei
mustesc desferecate melodii ;
azi s-au unit irvoarele în mine,
cu ele mă străbat de-a lungul țărmului
și soarele ce nu va mai apune
în inimă se-arată ca un fruct.
Trezie clară : munte spre care
mireasma rodului o să mă poarte,
se clatină și mă cuprinde-n palme.

revista străină

● **JOHN CREASEY**, unul dintre cei mai productivi autori de romane polițiste, a murit într-un sat din sudul Angliei, la vîrsta de 64 de ani. În cursul a patruzeci de ani John Creasey a scris 565 de romane, întrecînd în ritm de apariții de milioane de exemplare, traduse în 20 de limbi.

● **O EXPOZIȚIE CONSACRATĂ ARTEI DANEZE** este prezentată începînd de la Paris (Galeriile Naționale din Grand Palais). Circa patruzeci de artiști expun mai mult de două sute douăzeci de lucrări, dintre care cea mai mare parte din colecțiile publice — realizate după anul 1945. Printre artiștii de valoare care sînt reprezentați trei personalități deosebit asupra cărora vom reveni pe larg : Asger Jorn, Richard Mortensen și Asger Jorn.

● **BALETUL LUI ROLAND PETIT „TRANDAFIRUL BOLNAV"**, imaginat de coregraf pentru Maia Plisetskaia, pe care celebra balerină sovietică l-a interpretat la Marsilia și Paris, a fost preluat de baletul Bolșoi din Moscova. Rudy Briand a fost partenerul balerinei, iar Roland Petit a semnat și reprezentația moscovită a străbătutului său balet.

● **O ELOGIOASĂ CRONICA** a fost publicată de Louis Curel în ziarul „L'Humanité" privind expoziția operelor sculptorului Etienne Hajdu (născut în 1907 în România), ce are loc între 28 mai și 3 septembrie la Muzeul Național de artă modernă din Paris. Printre altele, cronicarul subliniază că, dacă Rodin a dus pînă la ultima consecință viziunea Renașterii, dacă Germaine Richier, Arp, Adam, Brâncuși inaugurează noi speculații în ce privește elementele de bază confruntate în sculptură, — materia și spațiul — Etienne Hajdu apare ca un continuator fecund al pionierilor secolului nostru. Retrospectiva operelor acestui sculptor de origină română nu sfîrșește un itinerar, dimpotrivă, lansează o perspectivă spre o lume care rămîne să fie descoperită. Preocupările lui Hajdu țin de trei domenii : animal, vegetal, uman. Echivalențele pe care a știut să le găsească, în cursul a 40 de ani de muncă, dovedesc nedesmințita lui pasiune pentru procesele biologice. [Alăturat, Eva (1970), marmură roz].

● **RENUMITUL SCULPTOR JACQUES LIPCHITZ**, născut în Lituania în anul 1891, a încetat din viață. Format în Parisul cubist înainte de 1914, arta lui Lipchitz se caracterizează prin dublul său destin cubist și liric în care a ajuns la o sinteză neatinsă de nimeni altul. Sosit la Paris la vîrsta de 18 ani, el și-a găsit aci prieteni în Modigliani, Picasso, Matisse, Gris. În 1940, fugind de nazism, a plecat la New York unde s-a stabilit definitiv.

● **CURTEA DE APEL DIN BOLOGNA** a ordonat confiscarea filmului „Ultimul tango la Paris" și a condamnat la două luni de închisoare pe actorul american Marlon Brando și pe actrița franceză Maria Schneider, vedete ale acestui film. La aceiași pedeapsă au fost condamnați Bernardo Bertolucci, Alberto Grimaldi, producători, și Ubaldo Matteucci, distribuitor. Vedetele și realizatorul filmului au compărut în fața Justiției sub acuzația de obscenitate. Avocatul apărării a declarat că va face apel la această hotărîre în fața Curții Supreme italiene.

● **CEA DE-A CINCEA MANIFESTARE NAȚIONALĂ** a cinematografului Tinerilor Amatori va avea loc la Belfort între 10 și 14 octombrie a.c. Aceste întîlniri organizate de Comitetul Departamental al Educației Populare (C.D.E.P.) și patronate încă de cînd au luat ființă de Centrul Național al Cinematografului, vizînd din ce în ce mai mulți tineri, școlari și studenți, dornici tineri autori care au fost premiați în trecut, pot acum să-și continue munca și să găsească plasamente pentru filmele lor. Filmele prezentate realizate fără a urmări vreunul producțiune, sînt alese în așteptul timp de public și de un juriu format din șase cineaști și trei personalități locale.

● **LA LIBRĂRIA SAINT-GERMAIN-DES-PRÉS** (Paris) a apărut albumul „Poesie murale" de Juliette Darle. Acesta [ilegibil] trei volume, [ilegibil] Poeziei murale, [ilegibil] 36 de reproduceri și tot atîtea poeme inedite (Aragon, René Char, Pierre Emmanuel, Patrice [ilegibil], Jacques Prévert, Saint-John Perse).

● **SĂPTĂMÎNA NAȚIONALĂ A FILMULUI** [ilegibil] va avea loc în Franța între 1 și 7 iulie a.c. Timpul de proiectare acestui selectionate și premiate în cadrul [ilegibil] de amatori privind [ilegibil] video, fără altă [ilegibil] de [ilegibil] publicului. În cadrul [ilegibil] manifestări vor [ilegibil] de Festivalul Internațional al Cortometrajului [ilegibil] Concursul Național al Tinerilor Cineaști.

● **ÎN EDITURA MOSKVA** a apărut volumul „Aceste splendide ființe ale [ilegibil]", [ilegibil] de doi cunoscuți [ilegibil], Oganes Baroian, membru al Academiei de Științe Medicale a

U.R.S.S. și Pierre Raphael Lepin, membru al Academiei de Științe a Franței. Tema acestei interesante lucrări, dezvoltarea imunologiei teoretice și aplicate este consacrată aniversării a 150 de ani de la nașterea cunoscutului om de știință francez Louis Pasteur.

● **UN GRUP DE OAMENI DE ȘTIINȚĂ DIN UZBEKISTAN** a făcut o importantă descoperire : în urma săpăturilor efectuate în regiunea anticului Dalverzin-tepe au dat peste o comoară cu numeroase obiecte de aur. S-a stabilit că tezaurul a fost ascuns cel mai tîrziu în secolele II—III ale erei noastre, dar că unele obiecte au fost confecționate mai de mult, știut fiind că bijuteriile se transmiteau descendenților și în acele timpuri. Pe lingourile și bucățile de aur s-au descifrat inscripții într-o scriere veche indiană.

● **INVITAT DE GUVERNUL SOVIETIC** cu ocazia inaugurării unei expoziții cu lucrări ale sale, pictorul Marc Chagall în vîrstă de 86 ani, se află la Moscova. Celor 60 de litografii pe care pictorul le-a oferit Uniunii Sovietice în timpul celui de al doilea război mondial, expuse la Galeriile Tretiakov, li s-au adăugat încă 16 piese și două guașe aduse cu el la Moscova. Celebrul pictor, de origină rusă (s-a născut la Vitebsk, în Bielorusia) a fost primit cu o deosebită simpatie atît de oficialități cît și de iubitorii de pictură.

● **O RARITATE DEOSEBITĂ** printre muzeele din R.F.G. o constituie muzeul de istorie a [ilegibil] din mica localitate Oberschwingen. El cuprinde pivnița cu vinuri a unei vile romane care a fost descoperită cu ocazia unor excavații acum 10 ani. După cum se știe, viticultura și comerțul cu vinuri au jucat un rol important în partea de sud-vest a R.F.G. Încă din [ilegibil] vechi S-au găsit, de exemplu, documente din care [ilegibil] metodele folosite în vinificația antică, expuse astăzi în această cramă-muzeu, veche de aproape 2000 de ani.

● **HARUN TAZIEFF** a obținut premiul „Viking" în valoare de 10 000 franci pentru cartea sa „Etna și vulcanologii", apărută la Editura Arthaud.

● **NOUL FILM ARTISTIC „NADEJDA"** este închinat activității revoluționare a Nadejdei Krupskaia soția și prietenul de tinerețe a lui V. I. Lenin. Premiera a avut loc la Moscova, rolul principal deținîndu-l cunoscuta artistă sovietică Natalia Bajanova-Rostova. Regia este semnată de renumitul regizor de film Mark Donskoi care, la premiera filmului, a declarat că acest film a fost conceput ca un omagiu închinat minunatei femei ruse, care și-a dăruit viața revoluției, luptei pentru libertatea și fericirea poporului, un omagiu închinat iubirii nemărginite dintre doi oameni uniți prin concepții, idealuri și țeluri.

— **ÎN EDITURA STOCK** au apărut în luna iunie următoarele cărți : „**La maison d'eau**" de Antonio Olinto (o ultimătoare saga a Americii de Sud și a Africii, scrisă în stilul tradiției braziliene a lui Amado) ; „**Kazan par Kazan**" — conversațiile lui Elia Kazan cu Michel Ciment, trecînd astfel în revistă patruzeci de ani de activitate de actor, regizor de teatru și film și ca romancier ; „**Questions à la chanson**" de Georges Moustaki, cunoscutul compozitor și șansonetist, milionar al discului, care notează cu multă competență un ansamblu de principii ai cîntecului.

● **SCRIITORUL POLONEZ BOHDAN ARCT**, care a popularizat problemele privind aviația, a murit la Siedlce, în vîrstă de 58 de ani. El a luat parte la campania din septembrie 1939 și a luptat din 1940 pînă în 1944 ca pilot de vînătoare în diviziile poloneze și engleze din Marea Britanie. Cărțile sale, printre care „Cerul în flăcări", „Prețul vieții", „Kamikaze, Vîntul zeului", „Soldații tablei de șah alb-roșu", editate de mai multe ori, își datorează succesul marelui talent și caracterului autentic al evenimentelor descrise.

● **ÎN EDITURA GALLIMARD** a apărut volumul „**Noile aventuri ale lui Vidocq**" sub semnătura lui Georges Neveux, avînd ca sursă de inspirație viața aventuroasă și totuși adevărată a eroului care, evadînd din temniță, se pomenește șef al siguranței, însărcinat cu misiuni politice și polițiste din ce în ce mai importante, dar care știe că este amenințat în fiece clipă cu închisoarea, în caz de eșec. Eroul genial este învăluit într-un nimb de legendă, fapt care i-a permis lui Georges Neveux să scrie „Noile aventuri..." și lui Marcel Bluwal să realizeze un nou film pentru televiziune.

● **PRIMUL MUZEU AL MEDICINII DIN R.F.G.** își va deschide porțile la 25 iunie în orașul Ingolstadt. Muzeul întrunește colecții tratînd istoria medicinii din mijlocul secolului al XVII-lea pînă în zilele noastre.

● **ORAȘUL COLONIA (R.F.G.)** a achiziționat una din cele mai importante colecții de artă din sudul asiatic, care, împreună cu aceea care se află la Muzeul din Stockholm, întrunește condițiile celei mai vaste colecții deținută de un muzeu occidental.

s. p. v.

Tipuri de cititori

Dacă am interpreta **ad litteram** pe plan științific popularul enunț „cîte capete atîtea feluri de gîndire" care, transpus pe psihologia lecturii, ar suna cam astfel : „cîți cititori atîtea moduri de lectură", n-am putea decît să concludem agnostic : este imposibil să ne reprezentăm CITITORUL într-o serie de modele tipologice. Să recentrăm obiectivul asupra cititorului pasionat : care anume tip îl reprezintă — **incandescentul sau glacialul ?** Ce putem deduce din preferințele pentru lectură : le reprezentăm ca o piramidă avînd la bază povestirea de aventuri, cartea de călătorii, biografia romanțată și ficțiunea literar-științifică, iar în vîrf **fantasticul terorilor atavice și poema incomunicabilității** — așa cum lasă să se înțeleagă, adepții esteticismului pur ? Dacă am adăuga acestor entități de referință **criteriul selectivității în lectură**, al alegerii independente sau influențate a cărților citite (implicînd deci liderul de opinie a cărui acțiune este foarte adesea considerabilă) ajungem la o ecuație dependentă de atîtia parametri încît soluția pare că nu poate fi decît o nedeterminare.

Și totuși... Fără a dispune de aparatul riguros cu care se fac determinările grupelor sanguine, dar cu evidente implicații științifice și nelndoielnice teste experimentale (accelerarea pulsațiilor, precipitarea respirației etc.), psihosociologii culturii — deși pe multe planuri într-un dezacord ce ajunge pînă la contradicții absolute — acceptă operațional, în majoritate, o clasificare foarte asemănătoare a tipurilor fundamentale de cititori. Modelul pe care-l vom denumi de **tip A** este cel cu disponibilități de transpunere totală sau parțială în ficțiunea literară, în cadrul și în acțiunea acesteia, identificîndu-se cu unul dintre personaje, de obicei cu eroul principal. **Tipul B** — cel care proiectează în opera literară propriile-i stări de spirit și pentru care — așa cum demonstrează, bazat pe o amplă cercetare, Arthur Koestler în „The Act of creation" — proiecția în eroul literar este o modalitate de cunoaștere nemijlocită a propriei naturi psihice. **Tipul S** (superior) în care proiecția în opera de artă sau în eroul romanesc sau liric „s-a transformat în reproducere afectivă de natură estetică, în care intervine judecata critică" (afirmă Rene Huyghe în „L'art et l'âme"). E o judecată critică de valoare pe plan multiplu : ideologic, etic și estetic. În sfîrșit, se cere luat în considerare **tipul E** (esteții) care priveste dincolo de personaje și de acțiune, căutînd numai elementele de natură strict estetică.

Relația între aceste tipuri însă nu se înscrie în celebra curbă a lui Gauss cu ajutorul căreia se încearcă o definire de „loc geometric" al valorilor literare. Nu este vorba nici de acel brat parabolic prin care este reprezentată cunoașterea, ci de entități cu o deosebită mobilitate specifică. Delimitarea este, ca și pentru tipurile psihice și temperamentale, de natură metodologică, existînd într-un procent însemnat (cel puțin în cazul primelor trei tipuri), o transgresare continuă în funcție de evoluția nivelului de cultură și de viață al cititorului dintr-o categorie tipologică, spre alta.

Cititorul în care recunoaștem pregnant tipul A, îl întîlnim cel mai frecvent printre adolescenți și postadolescenți, dar are reprezentanți și printre vîrstele mature. În interpretarea mecanismului psihic ce reglează impactul cu literatura a acestui tip, punctele de vedere și interpretările oferite se deosebesc însă radical. Neofreudienii consideră, în ansamblu și fără nici o corelare cu structura socială, că tendința de identificare cu personajul literar constituie o formă compensatorie, obținerea unei satisfacții-surogat într-o viață imaginară prefabricată de inventivitatea scriitorului, pentru omul frustrat în viața reală. Ceva asemănător deci acelor gadgeturi din plastic care-ți dau iluzia că le construiești independent cînd de fapt ele se asamblează exact după schema propusă de fabrică. Modelul acesta de relație **literatură—cititor**, propus de fapt prin extrapolarea unor concluzii din studiile privind mijloacele mass-media în general și televiziunea în special, reduc tipul A de cititor la pasivitate totală, îl amplasează la periferia preocupărilor literare.

Anchetele și studiile de psihosociologie întreprinse la noi, deși nu și-au propus încă drept obiectiv principal studierea sistematică a tipologiei cititorului și a reacției acestuia la lectură, dovedesc evoluția rapidă a tipului A spre tipuri superioare — B și S — mai ales în momentul cînd identificarea capătă direcția și sensul **modelării sub influența eroului ideal.** Fenomenul este reprezentativ pentru înalta funcție educativă cu caracter social și individual atribuită în socialism creației artistice — funcție care include esteticul dar nu se limitează numai la acesta ; se evidențiază totodată reversibilitatea relației **artă—educație**, care poate însemna **artă prin educație**, dar, deopotrivă, **educație prin artă.**

Mari savanți recunosc, în jurnalele personale sau în discuții, influența pe care au exercitat-o asupra drumului pe care și l-au ales în viață biografiile exemplare ale unor ilustri predecesori. Figura devenită legendară a lui **Pico della Mirandola** a fascinat generații întregi de învățați enciclopediști. **Edison** a devenit imaginea reprezentativă a savantului afirmat precoce, iar la noi, biografia doctorului **Gheorghe Marinescu** a fost și este modelul deplinei dăruiri și abnegații a discipolilor lui Asclepios.

Ideea rolului formativ pe plan social al artei și implicit al literaturii o pune în lumină Kant, reluînd de fapt o filieră uitată din antichitatea pitagoreică și aristotelică. Marele **critic al rațiunii pure** considera sfera impresiilor estetice drept un loc de interferență al funcțiilor rațiunii practice cu cele ale rațiunii teoretice, al intelectului cu sensibilitate emoțională. În mod pregnant și de-a dreptul paradoxal pentru ceea ce însemna îndeobște educația estetică în viziunea unor poeți, Schiller considera că „idealul artei" este acțiunea formativă asupra fanteziei și a vieții afective a oamenilor.

Sinteză cuprinzătoare cu caracter obiectiv și prospectiv a conceptiilor privind raporturile educației cu arta, amplul studiu publicat în urmă cu aproximativ un sfert de secol de Herbert Read, „Education through Art" va fundamenta teoretic și metodologic o pedagogie modernă a esteticului și a artei opusă estetismului steril, convergentă în direcții multiple cu postulatul marxist al educației prin artă.

Sintem numai la un veac după întîlnirea la scară planetară a literaturii cu cititorul. În condițiile unor raporturi nedeformate, căci, așa cum nota esteticianul marxist, Ernst Fischer, abia în secolul XIX, „arta și-a redescoperit funcția socială, în așa fel încît să pătrundă realitatea și denășind funcția de divertisment să devină un mijloc de educare". Arta își formează cititorii orientînd curba evoluției spre coordonatele evoluate ale **tipului S.** Dar și structura psihică, gustul, preocupările și preferințele cititorului influențează conturul și reliefurile creației artistice. Asistăm în acest deceniu, în mod evident, la o reabilitare a ceea ce, fără a fi englezi, numim **story** și din aceste rădăcini psihosociologice mai mult decît din valoarea estetică propriu-zisă, a răsărit succesul lui Eric Segal.

Bine, dar ce se întîmplă cu cititorul de natură pur estetică — **tipul E ?** Cumplit de singur, neînțeles și cu rîndurile prozeliților mult rărite, se refugiază orgolios în carapacea izolării. Mi-e teamă că și-a pierdut cel puțin umbra...

Mircea Herivan

mobra50

„MOBRA" = 50 cmc
„MOBRA" = 4 cai putere
„MOBRA" = suspensie hidraulică
„MOBRA" = stabilitate și confort
„MOBRA" = 100 km de relaxare cu numai 5 lei
„MOBRA" = parcare fără dificultăți
„MOBRA" = 6 325 lei

Motoreta „MOBRA" — utilă în orice călătorie !
Motoreta „MOBRA" se poate cumpăra și cu plata în rate lunare !

recom

heinrich böll

„Şi n-a mai scos un singur cuvînt“ (fragmente)

După terminarea programului m-am dus să-mi ridic banii. La ghişeu se înghesuia o mulţime de lume. Am aşteptat jumătate de oră, am întins cecul şi l-am văzut, apoi, pe casier cum l-a dat unei fete într-o bluză galbenă.

Fata s-a îndreptat spre un vraf de hîrtii, le-a căutat pe ale mele printre ele, a înapoiat cecul casierului, a spus „în ordine“, iar degetele îngrijite ale casierului mi-au numărat bancnotele pe marmora ghişeului. Le-am numărat şi eu şi abia apoi mi-am croit drum prin îmbulzeală, spre ieşire. M-am oprit la măsuţa de lîngă uşă, am pus banii în plic şi am scris un bilet soţiei. Pe masă se aflau o groază de formulare de depunere, de culoare roşie. Am tras unul şi am scris pe verso : „Trebuie să te văd mîine, îţi telefonez pînă în două“. Am pus biletul într-un plic. Am strecurat înăuntru şi bancnotele, am umezit guma de pe margine, o clipă am ezitat, apoi am scos banii, am luat o hîrtie de zece mărci şi am vîrît-o în buzunarul paltonului. Am tras afară şi biletul pe care am adăugat „Am luat zece mărci pe care ţi le voi înapoia mîine. Sărutări copiilor. Fred“.

. . . . . .

Afară plouă. Cîteva frunze, ruginite, plutesc alene şi cad pe asfalt. Mă opresc în dreptul casieriei şi aştept ca tramvaiul să-mi treacă în faţă, să o ia după colţ. Urc dintr-un salt în cealaltă aglomeraţie, hainele oamenilor miros a umezeală. În piaţa Tuckhoff sar din tramvai. Plouă din ce în ce mai tare. Alerg iute pînă sub prelata unei gherete cu cîrnăciori, îmi croiesc drum pînă în faţa tejghelei, comand un cîrnăcior, o cească de supă şi apoi tigări, schimbînd hîrtia de zece mărci. Mînjit din cîrnăcior şi-mi arunc privirea în oglinda ce acoperă în întregime peretele din spatele ghiretei. Nu m-am recunoscut în omul deprimat şi livid ce mă privea de sub borul şleampătat Realizam dintr-o dată că vînzătorii ambulanţi ce obişnuiau să calce la uşa casei noastre şi pe care mama nu putea niciodată.

Deschizînd gura să muşc din cîrnăcior, am zărit cavitatea întunecoasă a farmecului meu dinconlo de dinţii îngălbeniţi şi am descoperit pe propriul meu chip expresia acelei liniştiri placide care mă înfricoşa la ceilalţi. Aburul cald care se ridica din tigăi îmi aburea ochelarii. Speriat m-am strecurat afară şi am luat-o la fugă. Ajung în dreptul automatului lui Wagner şi sînt nevoit, din nou, să-mi croiesc drum printre oamenii înghesuiţi sub prelata

prăvăliilor din cauza ploii. Deschid uşa, gîfîind, uşa de la intrare şi mă simt învăluit de un mediu de uşurare, în timp ce, în afară, urcă scările. Mă înviluie un miros de aburi, de transpiraţie învechită în pantofii scîrţîitori, de aripi noui şi de ceară. Ca prin vată aud zumzetul bătrînei maşini de cusut.

Trec, ca în vis, pe lîngă două femei, deschid uşa de sticlă şi mă bucur de faptul că înfăţişarea mea îl face să surîdă. Îl cunosc de treizeci de ani. Locuiam deasupra atelierului său, dar acum nu mai este nimic. La stînga lui îi observ pe ucenicii mamei la reparat. În spatele scăunelului său, alături de icoana sfîntului Crispinus, un bătrînel blajin cu barba albă ţine în mînă un triunghiu de fier, ca pe un crucifix.

Îi întind mîna. Wagner, care ţine mereu cuiere între dinţi, îmi face semn să iau loc pe scăunel. Mă aşez, scot plicul din buzunar, iar Wagner împinge către mine pungile de tutun şi foiţa. Ţigarea mea tocmai s-a terminat, aşa că îi mulţumesc frumos şi îi întind plicul : „poate vă...“ El şterge oglinda din faţă, îşi şterge buzele aspre cu degetul cel mic, se asigură că nu a mai rămas nimic pe ele şi abia apoi spune : „Să-i transmit ceva soţiei dumitale...“

Luă plicul, scutură din cap şi spuse : „Pe la 3. Peste o jumătate de oră, cînd se întoarce de la spovedanie îl trimit pe ucenicul meu la dînsa“.

„Îi trebuie azi — murmurai eu — deoarece sînt bani“. „Ştiu“, îmi răspunse scurt.

I-am strîns mîna şi am plecat. Uream înapoi scările. Îmi trecu prin cap că aş fi putut să-i cer ceva bani. M-am oprit o clipă, dar după aceea, hotărît, am pus piciorul pe ultima treaptă şi am ieşit.

Ploaia nu contenise nici cînd coboram din autobuz în strada Benekam, aşa că aşi alergat printre fantomele înalte ale caselor încărcate cu ornamente gotice, acum desprinse de pe unde se aflau, pentru a fi păstrate cu obsesie de curiozitate. Prin spaţiile ferestrelor arse se profila cerul închis, cenuşiu. La singura casă locuită de pe această stradă am sunat şi am aşteptat. În ochii blînzi, căprui ai slujitoarei descopeream aceeaşi milă pe care cîndva o manifestam faţă de indivizii cărora, negreşit, încep să le semăn. Fata îmi ia paltonul şi bascul, le scutură în faţa uşii şi spune : „Dumnezeule, trebuie să fiţi ud leoarcă“. Dau din cap, aprobînd : mă îndrept spre oglindă şi îmi netezesc părul cu mîinile.

— E acasă doamna Beisem ?

— Nu, răspunde fata.

— S-a gîndit că mîine e întîi ?

— Nu, sosi tăios răspunsul. Apoi mă pofteşte în sufragerie, trage masa lîngă sobă, aduce un scaun. Eu rămăsei în picioare lipit de teracota caldă, privind către pendulul care de o sută cincizeci de ani le arăta membrilor familiei Beisem cum îmbătrînesc. Camera e plină de mobile vechi, urîte, iar ferestrele sînt încărcate de complicate încadrări gotice „originale“.

Fata îmi aduce o ceaşcă aburindă de cafea. Tînărul Alfons Beisem, pe care îmi luasem obligaţia să-l învăţ regulile operaţiilor în tranzacţii, fu introdus în cameră, mai mult cu forţa. Băiatul are o faţă sănătoasă, îmbujorată, de copil bine hrănit. Ştiu că-i place să se joace cu castane, pe care le culege din curţile caselor învecinate, încă nelocuite, căci în ultimele săptămîni am văzut prin fereastra deschisă lungi ghirlande de castane atîrnînd printre copaci.

Cuprind în palme ceaşca fierbinte, sorb încet, delicios şi-i explic, pentru a nu ştiu cîta oară, scurta mea vizită de afaceri, regulile elementare cu ucenicul său, pe care, după cîte ştiu, acesta le-a respectat cu sfinţenie. Îi spun că, în ciuda faptului că nu cunoaştem, am fost recomandaţi de cineva, că, în sfîrşit, pentru a evita orice neînţelegere, voi plăti personal şi în numerar, dar că, în cazul în care pînă marţea viitoare nu voi primi banii înapoi, voi fi nevoit să mă adresez poliţiei. Fu rîndul său să-mi explice că nu este vorba de aşa ceva, că, în ciuda faptului că nu cunoaşte persoana în cauză, el garantează pentru ea, că, în cazul în care nu va primi banii înapoi, va avea grijă să-i trimită el, că, în sfîrşit, nu este vorba de nici un fel de recomandaţie, ci de o simplă cerere, pe care, de altfel, o găsise în cutia poştală. Îi mulţumesc, mă ridic, îmi strîng mîna cu a lui şi, în timp ce mă îndrept spre uşă, îmi spune : „Dumnezeule, trebuie să fiţi ud leoarcă“. Îi răspund că nu-i nimic, că mă duc direct la gară, că acolo voi găsi un taxi. Îmi spune : „Aşteptaţi“.

. . . . . .

Scoate şi răsuceşte bancnotele de zece mărci, mă conduce pînă în vestibul, îmi deschide, alunecînd cu degetul pe geamul lăptos, numărînd de ghiveciul de sparge, şi de lemn cu proptea prin care, în cazul în care nu răspundeam, mă rog, nu era. Sub maestra îndrumare a ucenicului său cel tînăr, aşteaptă acolo, cu lăcătuşul pregătit a cuiva să-i vină în ajutor, cu cleştii, cu şurubelniţa, cu ciocanul, cu cuiele, cu şuruburile, cu ţevile, cu garniturile de cauciuc, cu ţeava de fier, cu ţeava de alamă, cu ţeava de cupru, cu ţeava de oţel, cu ţeava de plumb, cu ţeava de aluminiu, cu ţeava de zinc, cu ţeava de tinichea, cu ţeava de cositor, cu ţeava de argint, cu ţeava de aur, cu ţeava de platină, cu ţeava de iridiu, cu ţeava de osmiu, cu ţeava de paladiu, cu ţeava de rodiu, cu ţeava de ruteniu, cu ţeava de wolfram, cu ţeava de molibden, cu ţeava de vanadiu, cu ţeava de niobiu, cu ţeava de tantal, cu ţeava de hafniu, cu ţeava de zirconiu, cu ţeava de titan, cu ţeava de scandiu, cu ţeava de ytriu, cu ţeava de lantan, cu ţeava de actiniu, cu ţeava de toriu, cu ţeava de protactiniu, cu ţeava de uraniu, cu ţeava de neptuniu, cu ţeava de plutoniu, cu ţeava de americiu, cu ţeava de curiu, cu ţeava de berkeliu, cu ţeava de californiu, cu ţeava de einsteiniu, cu ţeava de fermiu, cu ţeava de mendeleviu, cu ţeava de nobeliu, cu ţeava de lawrenciu, cu ţeava de kurceatoviu, cu ţeava de hahniu, cu ţeava de seaborgiu, cu ţeava de bohriu, cu ţeava de hassiu, cu ţeava de meitneriu, cu ţeava de darmstadtiu, cu ţeava de roentgeniu, cu ţeava de coperniciu, cu ţeava de ununtriu, cu ţeava de ununquadiu, cu ţeava de ununpentiu, cu ţeava de ununhexiu, cu ţeava de ununseptiu, cu ţeava de ununoctiu, cu ţeava de ununeniu, cu ţeava de unbiniliu, cu ţeava de unbiniu, cu ţeava de unbitriu, cu ţeava de unbiquadiu, cu ţeava de unbipentiu, cu ţeava de unbihexiu, cu ţeava de unbiseptiu, cu ţeava de unbioctiu, cu ţeava de unbieniu, cu ţeava de untriniliu, cu ţeava de untriniu, cu ţeava de untritriu, cu ţeava de untriquadiu, cu ţeava de untripentiu, cu ţeava de untrihexiu, cu ţeava de untriseptiu, cu ţeava de untrioctiu, cu ţeava de untrieniu, cu ţeava de unquadniliu, cu ţeava de unquadniu, cu ţeava de unquadtriu, cu ţeava de unquadquadiu, cu ţeava de unquadpentiu, cu ţeava de unquadhexiu, cu ţeava de unquadseptiu, cu ţeava de unquadoctiu, cu ţeava de unquadeniu, cu ţeava de unpentniliu, cu ţeava de unpentniu, cu ţeava de unpenttriu, cu ţeava de unpentquadiu, cu ţeava de unpentpentiu, cu ţeava de unpenthexiu, cu ţeava de unpentseptiu, cu ţeava de unpentoctiu, cu ţeava de unpenteniu, cu ţeava de unhexniliu, cu ţeava de unhexniu, cu ţeava de unhextriu, cu ţeava de unhexquadiu, cu ţeava de unhexpentiu, cu ţeava de unhexhexiu, cu ţeava de unhexseptiu, cu ţeava de unhexoctiu, cu ţeava de unhexeniu, cu ţeava de unseptniliu, cu ţeava de unseptniu, cu ţeava de unsepttriu, cu ţeava de unseptquadiu, cu ţeava de unseptpentiu, cu ţeava de unsepthexiu, cu ţeava de unseptseptiu, cu ţeava de unseptoctiu, cu ţeava de unseptemiu, cu ţeava de unoctniliu, cu ţeava de unoctniu, cu ţeava de unocttriu, cu ţeava de unoctquadiu, cu ţeava de unoctpentiu, cu ţeava de unocthexiu, cu ţeava de unoctseptiu, cu ţeava de unoctoctiu, cu ţeava de unocteniu, cu ţeava de unenniliu, cu ţeava de unenniu, cu ţeava de unenttriu, cu ţeava de unennquadiu, cu ţeava de unennpentiu, cu ţeava de unennhexiu, cu ţeava de unennseptiu, cu ţeava de unennoctiu, cu ţeava de unenneniu, cu ţeava de bineniliu, cu ţeava de bineniu, cu ţeava de binenttriu, cu ţeava de binennquadiu, cu ţeava de binennpentiu, cu ţeava de binennhexiu, cu ţeava de binennseptiu, cu ţeava de binennoctiu, cu ţeava de binenneniu, cu ţeava de trieniliu, cu ţeava de trieniu, cu ţeava de trienttriu, cu ţeava de triennquadiu, cu ţeava de triennpentiu, cu ţeava de triennhexiu, cu ţeava de triennseptiu, cu ţeava de triennoctiu, cu ţeava de trienneniu, cu ţeava de quadrieniliu, cu ţeava de quadrieniu, cu ţeava de quadrienttriu, cu ţeava de quadriennquadiu, cu ţeava de quadriennpentiu, cu ţeava de quadriennhexiu, cu ţeava de quadriennseptiu, cu ţeava de quadriennoctiu, cu ţeava de quadrienneniu, cu ţeava de pentrieniliu, cu ţeava de pentrieniu, cu ţeava de pentrienttriu, cu ţeava de pentriennquadiu, cu ţeava de pentriennpentiu, cu ţeava de pentriennhexiu, cu ţeava de pentriennseptiu, cu ţeava de pentriennoctiu, cu ţeava de pentrienneniu, cu ţeava de hexrieniliu, cu ţeava de hexrieniu, cu ţeava de hexrienttriu, cu ţeava de hexriennquadiu, cu ţeava de hexriennpentiu, cu ţeava de hexriennhexiu, cu ţeava de hexriennseptiu, cu ţeava de hexriennoctiu, cu ţeava de hexrienneniu, cu ţeava de septrieniliu, cu ţeava de septrieniu, cu ţeava de septrienttriu, cu ţeava de septriennquadiu, cu ţeava de septriennpentiu, cu ţeava de septriennhexiu, cu ţeava de septriennseptiu, cu ţeava de septriennoctiu, cu ţeava de septrienneniu, cu ţeava de octrieniliu, cu ţeava de octrieniu, cu ţeava de octrienttriu, cu ţeava de octriennquadiu, cu ţeava de octriennpentiu, cu ţeava de octriennhexiu, cu ţeava de octriennseptiu, cu ţeava de octriennoctiu, cu ţeava de octrienneniu, cu ţeava de enneniliu, cu ţeava de enneniu, cu ţeava de ennenttriu, cu ţeava de ennennquadiu, cu ţeava de ennennpentiu, cu ţeava de ennennhexiu, cu ţeava de ennennseptiu, cu ţeava de ennennoctiu, cu ţeava de ennenneniu, cu ţeava de centiniliu, cu ţeava de centiniu, cu ţeava de centinttriu, cu ţeava de centinnquadiu, cu ţeava de centinnpentiu, cu ţeava de centinnhexiu, cu ţeava de centinnseptiu, cu ţeava de centinnoctiu, cu ţeava de centinneniu, cu ţeava de centitriniliu, cu ţeava de centitriniu, cu ţeava de centitrinttriu, cu ţeava de centitrinnquadiu, cu ţeava de centitrinnpentiu, cu ţeava de centitrinnhexiu, cu ţeava de centitrinnseptiu, cu ţeava de centitrinnoctiu, cu ţeava de centitrinneniu, cu ţeava de centiquadriniliu, cu ţeava de centiquadriniu, cu ţeava de centiquadrinttriu, cu ţeava de centiquadrinnquadiu, cu ţeava de centiquadrinnpentiu, cu ţeava de centiquadrinnhexiu, cu ţeava de centiquadrinnseptiu, cu ţeava de centiquadrinnoctiu, cu ţeava de centiquadrinneniu, cu ţeava de centipentriniliu, cu ţeava de centipentriniu, cu ţeava de centipentrinttriu, cu ţeava de centipentrinnquadiu, cu ţeava de centipentrinnpentiu, cu ţeava de centipentrinnhexiu, cu ţeava de centipentrinnseptiu, cu ţeava de centipentrinnoctiu, cu ţeava de centipentrinneniu, cu ţeava de centihexriniliu, cu ţeava de centihexriniu, cu ţeava de centihexrinttriu, cu ţeava de centihexrinnquadiu, cu ţeava de centihexrinnpentiu, cu ţeava de centihexrinnhexiu, cu ţeava de centihexrinnseptiu, cu ţeava de centihexrinnoctiu, cu ţeava de centihexrinneniu, cu ţeava de centiseptriniliu, cu ţeava de centiseptriniu, cu ţeava de centiseptrinttriu, cu ţeava de centiseptrinnquadiu, cu ţeava de centiseptrinnpentiu, cu ţeava de centiseptrinnhexiu, cu ţeava de centiseptrinnseptiu, cu ţeava de centiseptrinnoctiu, cu ţeava de centiseptrinneniu, cu ţeava de centioctriniliu, cu ţeava de centioctriniu, cu ţeava de centioctrinttriu, cu ţeava de centioctrinnquadiu, cu ţeava de centioctrinnpentiu, cu ţeava de centioctrinnhexiu, cu ţeava de centioctrinnseptiu, cu ţeava de centioctrinnoctiu, cu ţeava de centioctrinneniu, cu ţeava de centienneniliu, cu ţeava de centienneniu, cu ţeava de centiennenttriu, cu ţeava de centiennennquadiu, cu ţeava de centiennennpentiu, cu ţeava de centiennennhexiu, cu ţeava de centiennennseptiu, cu ţeava de centiennennoctiu, cu ţeava de centiennenneniu, cu ţeava de milliniliu, cu ţeava de milliniu, cu ţeava de millinttriu, cu ţeava de millinnquadiu, cu ţeava de millinnpentiu, cu ţeava de millinnhexiu, cu ţeava de millinnseptiu, cu ţeava de millinnoctiu, cu ţeava de millinneniu, cu ţeava de millitriniliu, cu ţeava de millitriniu, cu ţeava de millitrinttriu, cu ţeava de millitrinnquadiu, cu ţeava de millitrinnpentiu, cu ţeava de millitrinnhexiu, cu ţeava de millitrinnseptiu, cu ţeava de millitrinnoctiu, cu ţeava de millitrinneniu, cu ţeava de milliquadriniliu, cu ţeava de milliquadriniu, cu ţeava de milliquadrinttriu, cu ţeava de milliquadrinnquadiu, cu ţeava de milliquadrinnpentiu, cu ţeava de milliquadrinnhexiu, cu ţeava de milliquadrinnseptiu, cu ţeava de milliquadrinnoctiu, cu ţeava de milliquadrinneniu, cu ţeava de millipentriniliu, cu ţeava de millipentriniu, cu ţeava de millipentrinttriu, cu ţeava de millipentrinnquadiu, cu ţeava de millipentrinnpentiu, cu ţeava de millipentrinnhexiu, cu ţeava de millipentrinnseptiu, cu ţeava de millipentrinnoctiu, cu ţeava de millipentrinneniu, cu ţeava de millihexriniliu, cu ţeava de millihexriniu, cu ţeava de millihexrinttriu, cu ţeava de millihexrinnquadiu, cu ţeava de millihexrinnpentiu, cu ţeava de millihexrinnhexiu, cu ţeava de millihexrinnseptiu, cu ţeava de millihexrinnoctiu, cu ţeava de millihexrinneniu, cu ţeava de milliseptriniliu, cu ţeava de milliseptriniu, cu ţeava de milliseptrinttriu, cu ţeava de milliseptrinnquadiu, cu ţeava de milliseptrinnpentiu, cu ţeava de milliseptrinnhexiu, cu ţeava de milliseptrinnseptiu, cu ţeava de milliseptrinnoctiu, cu ţeava de milliseptrinneniu, cu ţeava de millioctriniliu, cu ţeava de millioctriniu, cu ţeava de millioctrinttriu, cu ţeava de millioctrinnquadiu, cu ţeava de millioctrinnpentiu, cu ţeava de millioctrinnhexiu, cu ţeava de millioctrinnseptiu, cu ţeava de millioctrinnoctiu, cu ţeava de millioctrinneniu, cu ţeava de millienneniliu, cu ţeava de millienneniu, cu ţeava de milliennenttriu, cu ţeava de milliennennquadiu, cu ţeava de milliennennpentiu, cu ţeava de milliennennhexiu, cu ţeava de milliennennseptiu, cu ţeava de milliennennoctiu, cu ţeava de milliennenneniu, cu ţeava de decaniliu, cu ţeava de decaniu, cu ţeava de decanttriu, cu ţeava de decannquadiu, cu ţeava de decannpentiu, cu ţeava de decannhexiu, cu ţeava de decannseptiu, cu ţeava de decannoctiu, cu ţeava de decanneniu, cu ţeava de decatriniliu, cu ţeava de decatriniu, cu ţeava de decatrinttriu, cu ţeava de decatrinnquadiu, cu ţeava de decatrinnpentiu, cu ţeava de decatrinnhexiu, cu ţeava de decatrinnseptiu, cu ţeava de decatrinnoctiu, cu ţeava de decatrinneniu, cu ţeava de decaquadriniliu, cu ţeava de decaquadriniu, cu ţeava de decaquadrinttriu, cu ţeava de decaquadrinnquadiu, cu ţeava de decaquadrinnpentiu, cu ţeava de decaquadrinnhexiu, cu ţeava de decaquadrinnseptiu, cu ţeava de decaquadrinnoctiu, cu ţeava de decaquadrinneniu, cu ţeava de decapentriniliu, cu ţeava de decapentriniu, cu ţeava de decapentrinttriu, cu ţeava de decapentrinnquadiu, cu ţeava de decapentrinnpentiu, cu ţeava de decapentrinnhexiu, cu ţeava de decapentrinnseptiu, cu ţeava de decapentrinnoctiu, cu ţeava de decapentrinneniu, cu ţeava de decahexriniliu, cu ţeava de decahexriniu, cu ţeava de decahexrinttriu, cu ţeava de decahexrinnquadiu, cu ţeava de decahexrinnpentiu, cu ţeava de decahexrinnhexiu, cu ţeava de decahexrinnseptiu, cu ţeava de decahexrinnoctiu, cu ţeava de decahexrinneniu, cu ţeava de decaseptriniliu, cu ţeava de decaseptriniu, cu ţeava de decaseptrinttriu, cu ţeava de decaseptrinnquadiu, cu ţeava de decaseptrinnpentiu, cu ţeava de decaseptrinnhexiu, cu ţeava de decaseptrinnseptiu, cu ţeava de decaseptrinnoctiu, cu ţeava de decaseptrinneniu, cu ţeava de decaoctriniliu, cu ţeava de decaoctriniu, cu ţeava de decaoctrinttriu, cu ţeava de decaoctrinnquadiu, cu ţeava de decaoctrinnpentiu, cu ţeava de decaoctrinnhexiu, cu ţeava de decaoctrinnseptiu, cu ţeava de decaoctrinnoctiu, cu ţeava de decaoctrinneniu, cu ţeava de decaenneniliu, cu ţeava de decaenneniu, cu ţeava de decaennenttriu, cu ţeava de decaennennquadiu, cu ţeava de decaennennpentiu, cu ţeava de decaennennhexiu, cu ţeava de decaennennseptiu, cu ţeava de decaennennoctiu, cu ţeava de decaennenneniu, cu ţeava de hectiniliu, cu ţeava de hectiniu, cu ţeava de hectinttriu, cu ţeava de hectinnquadiu, cu ţeava de hectinnpentiu, cu ţeava de hectinnhexiu, cu ţeava de hectinnseptiu, cu ţeava de hectinnoctiu, cu ţeava de hectinneniu, cu ţeava de hectitriniliu, cu ţeava de hectitriniu, cu ţeava de hectitrinttriu, cu ţeava de hectitrinnquadiu, cu ţeava de hectitrinnpentiu, cu ţeava de hectitrinnhexiu, cu ţeava de hectitrinnseptiu, cu ţeava de hectitrinnoctiu, cu ţeava de hectitrinneniu, cu ţeava de hectiquadriniliu, cu ţeava de hectiquadriniu, cu ţeava de hectiquadrinttriu, cu ţeava de hectiquadrinnquadiu, cu ţeava de hectiquadrinnpentiu, cu ţeava de hectiquadrinnhexiu, cu ţeava de hectiquadrinnseptiu, cu ţeava de hectiquadrinnoctiu, cu ţeava de hectiquadrinneniu, cu ţeava de hectipentriniliu, cu ţeava de hectipentriniu, cu ţeava de hectipentrinttriu, cu ţeava de hectipentrinnquadiu, cu ţeava de hectipentrinnpentiu, cu ţeava de hectipentrinnhexiu, cu ţeava de hectipentrinnseptiu, cu ţeava de hectipentrinnoctiu, cu ţeava de hectipentrinneniu, cu ţeava de hectihexriniliu, cu ţeava de hectihexriniu, cu ţeava de hectihexrinttriu, cu ţeava de hectihexrinnquadiu, cu ţeava de hectihexrinnpentiu, cu ţeava de hectihexrinnhexiu, cu ţeava de hectihexrinnseptiu, cu ţeava de hectihexrinnoctiu, cu ţeava de hectihexrinneniu, cu ţeava de hectiseptriniliu, cu ţeava de hectiseptriniu, cu ţeava de hectiseptrinttriu, cu ţeava de hectiseptrinnquadiu, cu ţeava de hectiseptrinnpentiu, cu ţeava de hectiseptrinnhexiu, cu ţeava de hectiseptrinnseptiu, cu ţeava de hectiseptrinnoctiu, cu ţeava de hectiseptrinneniu, cu ţeava de hectioctriniliu, cu ţeava de hectioctriniu, cu ţeava de hectioctrinttriu, cu ţeava de hectioctrinnquadiu, cu ţeava de hectioctrinnpentiu, cu ţeava de hectioctrinnhexiu, cu ţeava de hectioctrinnseptiu, cu ţeava de hectioctrinnoctiu, cu ţeava de hectioctrinneniu, cu ţeava de hectienneniliu, cu ţeava de hectienneniu, cu ţeava de hectiennenttriu, cu ţeava de hectiennennquadiu, cu ţeava de hectiennennpentiu, cu ţeava de hectiennennhexiu, cu ţeava de hectiennennseptiu, cu ţeava de hectiennennoctiu, cu ţeava de hectiennenneniu, cu ţeava de kiloniliu, cu ţeava de kiloniu, cu ţeava de kilonttriu, cu ţeava de kilonnquadiu, cu ţeava de kilonnpentiu, cu ţeava de kilonnhexiu, cu ţeava de kilonnseptiu, cu ţeava de kilonnoctiu, cu ţeava de kilonneniu, cu ţeava de kilotriniliu, cu ţeava de kilotriniu, cu ţeava de kilotrinttriu, cu ţeava de kilotrinnquadiu, cu ţeava de kilotrinnpentiu, cu ţeava de kilotrinnhexiu, cu ţeava de kilotrinnseptiu, cu ţeava de kilotrinnoctiu, cu ţeava de kilotrinneniu, cu ţeava de kiloquadriniliu, cu ţeava de kiloquadriniu, cu ţeava de kiloquadrinttriu, cu ţeava de kiloquadrinnquadiu, cu ţeava de kiloquadrinnpentiu, cu ţeava de kiloquadrinnhexiu, cu ţeava de kiloquadrinnseptiu, cu ţeava de kiloquadrinnoctiu, cu ţeava de kiloquadrinneniu, cu ţeava de kilopentriniliu, cu ţeava de kilopentriniu, cu ţeava de kilopentrinttriu, cu ţeava de kilopentrinnquadiu, cu ţeava de kilopentrinnpentiu, cu ţeava de kilopentrinnhexiu, cu ţeava de kilopentrinnseptiu, cu ţeava de kilopentrinnoctiu, cu ţeava de kilopentrinneniu, cu ţeava de kilohexriniliu, cu ţeava de kilohexriniu, cu ţeava de kilohexrinttriu, cu ţeava de kilohexrinnquadiu, cu ţeava de kilohexrinnpentiu, cu ţeava de kilohexrinnhexiu, cu ţeava de kilohexrinnseptiu, cu ţeava de kilohexrinnoctiu, cu ţeava de kilohexrinneniu, cu ţeava de kiloseptriniliu, cu ţeava de kiloseptriniu, cu ţeava de kiloseptrinttriu, cu ţeava de kiloseptrinnquadiu, cu ţeava de kiloseptrinnpentiu, cu ţeava de kiloseptrinnhexiu, cu ţeava de kiloseptrinnseptiu, cu ţeava de kiloseptrinnoctiu, cu ţeava de kiloseptrinneniu, cu ţeava de kilooctriniliu, cu ţeava de kilooctriniu, cu ţeava de kilooctrinttriu, cu ţeava de kilooctrinnquadiu, cu ţeava de kilooctrinnpentiu, cu ţeava de kilooctrinnhexiu, cu ţeava de kilooctrinnseptiu, cu ţeava de kilooctrinnoctiu, cu ţeava de kilooctrinneniu, cu ţeava de kilienneniliu, cu ţeava de kilienneniu, cu ţeava de kiliennenttriu, cu ţeava de kiliennennquadiu, cu ţeava de kiliennennpentiu, cu ţeava de kiliennennhexiu, cu ţeava de kiliennennseptiu, cu ţeava de kiliennennoctiu, cu ţeava de kiliennenneniu, cu ţeava de miriniliu, cu ţeava de miriniu, cu ţeava de mirinttriu, cu ţeava de mirinnquadiu, cu ţeava de mirinnpentiu, cu ţeava de mirinnhexiu, cu ţeava de mirinnseptiu, cu ţeava de mirinnoctiu, cu ţeava de mirinneniu, cu ţeava de miritriniliu, cu ţeava de miritriniu, cu ţeava de miritrinttriu, cu ţeava de miritrinnquadiu, cu ţeava de miritrinnpentiu, cu ţeava de miritrinnhexiu, cu ţeava de miritrinnseptiu, cu ţeava de miritrinnoctiu, cu ţeava de miritrinneniu, cu ţeava de miriquadriniliu, cu ţeava de miriquadriniu, cu ţeava de miriquadrinttriu, cu ţeava de miriquadrinnquadiu, cu ţeava de miriquadrinnpentiu, cu ţeava de miriquadrinnhexiu, cu ţeava de miriquadrinnseptiu, cu ţeava de miriquadrinnoctiu, cu ţeava de miriquadrinneniu, cu ţeava de miripentriniliu, cu ţeava de miripentriniu, cu ţeava de miripentrinttriu, cu ţeava de miripentrinnquadiu, cu ţeava de miripentrinnpentiu, cu ţeava de miripentrinnhexiu, cu ţeava de miripentrinnseptiu, cu ţeava de miripentrinnoctiu, cu ţeava de miripentrinneniu, cu ţeava de mirihexriniliu, cu ţeava de mirihexriniu, cu ţeava de mirihexrinttriu, cu ţeava de mirihexrinnquadiu, cu ţeava de mirihexrinnpentiu, cu ţeava de mirihexrinnhexiu, cu ţeava de mirihexrinnseptiu, cu ţeava de mirihexrinnoctiu, cu ţeava de mirihexrinneniu, cu ţeava de miriseptriniliu, cu ţeava de miriseptriniu, cu ţeava de miriseptrinttriu, cu ţeava de miriseptrinnquadiu, cu ţeava de miriseptrinnpentiu, cu ţeava de miriseptrinnhexiu, cu ţeava de miriseptrinnseptiu, cu ţeava de miriseptrinnoctiu, cu ţeava de miriseptrinneniu, cu ţeava de mirioctriniliu, cu ţeava de mirioctriniu, cu ţeava de miriocttrinttriu, cu ţeava de miriocttrinnquadiu, cu ţeava de miriocttrinnpentiu, cu ţeava de miriocttrinnhexiu, cu ţeava de miriocttrinnseptiu, cu ţeava de miriocttrinnoctiu, cu ţeava de miriocttrinneniu, cu ţeava de miriennenniliu, cu ţeava de miriennenniu, cu ţeava de miriennenttriu, cu ţeava de miriennennquadiu, cu ţeava de miriennennpentiu, cu ţeava de miriennennhexiu, cu ţeava de miriennennseptiu, cu ţeava de miriennennoctiu, cu ţeava de miriennenneniu, cu ţeava de meganiliu, cu ţeava de meganiu, cu ţeava de megattriu, cu ţeava de megannquadiu, cu ţeava de megannpentiu, cu ţeava de megannhexiu, cu ţeava de megannseptiu, cu ţeava de megannoctiu, cu ţeava de megaeniu, cu ţeava de megatriniliu, cu ţeava de megatriniu, cu ţeava de megatrinttriu, cu ţeava de megatrinnquadiu, cu ţeava de megatrinnpentiu, cu ţeava de megatrinnhexiu, cu ţeava de megatrinnseptiu, cu ţeava de megatrinnoctiu, cu ţeava de megatrinneniu, cu ţeava de megaquadriniliu, cu ţeava de megaquadriniu, cu ţeava de megaquadrinttriu, cu ţeava de megaquadrinnquadiu, cu ţeava de megaquadrinnpentiu, cu ţeava de megaquadrinnhexiu, cu ţeava de megaquadrinnseptiu, cu ţeava de megaquadrinnoctiu, cu ţeava de megaquadrinneniu, cu ţeava de megapentriniliu, cu ţeava de megapentriniu, cu ţeava de megapentrinttriu, cu ţeava de megapentrinnquadiu, cu ţeava de megapentrinnpentiu, cu ţeava de megapentrinnhexiu, cu ţeava de megapentrinnseptiu, cu ţeava de megapentrinnoctiu, cu ţeava de megapentrinneniu, cu ţeava de megahexriniliu, cu ţeava de megahexriniu, cu ţeava de megahexrinttriu, cu ţeava de megahexrinnquadiu, cu ţeava de megahexrinnpentiu, cu ţeava de megahexrinnhexiu, cu ţeava de megahexrinnseptiu, cu ţeava de megahexrinnoctiu, cu ţeava de megahexrinneniu, cu ţeava de megaseptriniliu, cu ţeava de megaseptriniu, cu ţeava de megaseptrinttriu, cu ţeava de megaseptrinnquadiu, cu ţeava de megaseptrinnpentiu, cu ţeava de megaseptrinnhexiu, cu ţeava de megaseptrinnseptiu, cu ţeava de megaseptrinnoctiu, cu ţeava de megaseptrinneniu, cu ţeava de megaoctriniliu, cu ţeava de megaoctriniu, cu ţeava de megaoctrinttriu, cu ţeava de megaoctrinnquadiu, cu ţeava de megaoctrinnpentiu, cu ţeava de megaoctrinnhexiu, cu ţeava de megaoctrinnseptiu, cu ţeava de megaoctrinnoctiu, cu ţeava de megaoctrinneniu, cu ţeava de megaenneniliu, cu ţeava de megaenneniu, cu ţeava de megaennenttriu, cu ţeava de megaennennquadiu, cu ţeava de megaennennpentiu, cu ţeava de megaennennhexiu, cu ţeava de megaennennseptiu, cu ţeava de megaennennoctiu, cu ţeava de megaennenneniu, cu ţeava de giganiliu, cu ţeava de giganiu, cu ţeava de gigattriu, cu ţeava de gigannquadiu, cu ţeava de gigannpentiu, cu ţeava de gigannhexiu, cu ţeava de gigannseptiu, cu ţeava de gigannoctiu, cu ţeava de gigaeniu, cu ţeava de gigatriniliu, cu ţeava de gigatriniu, cu ţeava de gigatrinttriu, cu ţeava de gigatrinnquadiu, cu ţeava de gigatrinnpentiu, cu ţeava de gigatrinnhexiu, cu ţeava de gigatrinnseptiu, cu ţeava de gigatrinnoctiu, cu ţeava de gigatrinneniu, cu ţeava de gigaquadriniliu, cu ţeava de gigaquadriniu, cu ţeava de gigaquadrinttriu, cu ţeava de gigaquadrinnquadiu, cu ţeava de gigaquadrinnpentiu, cu ţeava de gigaquadrinnhexiu, cu ţeava de gigaquadrinnseptiu, cu ţeava de gigaquadrinnoctiu, cu ţeava de gigaquadrinneniu, cu ţeava de gigapentriniliu, cu ţeava de gigapentriniu, cu ţeava de gigapentrinttriu, cu ţeava de gigapentrinnquadiu, cu ţeava de gigapentrinnpentiu, cu ţeava de gigapentrinnhexiu, cu ţeava de gigapentrinnseptiu, cu ţeava de gigapentrinnoctiu, cu ţeava de gigapentrinneniu, cu ţeava de gigahexriniliu, cu ţeava de gigahexriniu, cu ţeava de gigahexrinttriu, cu ţeava de gigahexrinnquadiu, cu ţeava de gigahexrinnpentiu, cu ţeava de gigahexrinnhexiu, cu ţeava de gigahexrinnseptiu, cu ţeava de gigahexrinnoctiu, cu ţeava de gigahexrinneniu, cu ţeava de gigaseptriniliu, cu ţeava de gigaseptriniu, cu ţeava de gigaseptrinttriu, cu ţeava de gigaseptrinnquadiu, cu ţeava de gigaseptrinnpentiu, cu ţeava de gigaseptrinnhexiu, cu ţeava de gigaseptrinnseptiu, cu ţeava de gigaseptrinnoctiu, cu ţeava de gigaseptrinneniu, cu ţeava de gigaoctriniliu, cu ţeava de gigaoctriniu, cu ţeava de gigaoctrinttriu, cu ţeava de gigaoctrinnquadiu, cu ţeava de gigaoctrinnpentiu, cu ţeava de gigaoctrinnhexiu, cu ţe